

NYA LAGBEREDNINGENS
FÖRSLAG
TILL
LAG
OM
KÖP OCH BYTE

ÄFVEN SOM TILL ANDRA DERMED SAMMANHÄNGANDE FÖRFATTNINGAR.

STOCKHOLM, 1895.
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

TILL KONUNGEN.

Genom nådigt bref den 14 April 1893 har Eders Kongl. Maj:t anbefalt Nya Lagberedningen att, efter det vissa andra åt Beredningen uppdragna arbeten blifvit fullgjorda, vidtaga en revision af de delar af Handelsbalken i 1734 års lag,

som fölle inom den allmänna privaträttens område och ej på senare tid undergått någon väsentlig omarbetning, hvarefter Beredningen i nådigt bref den 22 påföljande September erhållit förständigande att så ordna sina arbeten, att lagförslag angående en eller flera delar af Handelsbalken, hvilka lämpade sig för särskild behandling, vid slutet af år 1894 kunde aflemnas.

På sätt Beredningen i sin för år 1893 afgifna arbetsredogörelse anmält, har Beredningen ansett gällande stadganden om köp af lös egendom i första hand kräfvat en omarbetning; och har Beredningen, som funnit nödigt att vid utarbetande af lagförslag i detta ämne inhämta yttranden och upplysningar af sakkunnige, med handelsförhållanden förtrogne män, efter härtill erhållet nådigt bemyndigande, för ändamålet tillkallat Grosshandlandena här i staden H. Nachman-son, C. Bengtson och A. Olsson.

Sedan Beredningen numera utarbetat förslag till

- 1) Lag om köp och byte;
- 2) Lag om ändring i vissa delar af 9 Kap. Handelsbalken; och
- 3) Lag om ändring af 38 § Konkurslagen,

får Beredningen härmed i underdånighet öfverlemna nämnda förslag jemte dertill hörande motiv, med tillkännagifvande att undertecknad Billing, som under innevarande års höst i Kongl. Justitiedepartementet biträdt vid handläggningen af annat lagärende, i följd deraf icke deltagit i utarbetandet af de speciella motiven.

Underdånigst

HERMAN BILLING.

JOH. O. RAMSTEDT.

HJ. L. HAMMARSKJÖLD.

Stockholm den 31 December 1894.

Förslag
till
Lag
om köp och byte.

Häri genom förordnas, att, i stället för 1, 2, 3, 4, 5, 6 och 7 §§ 1 Kap. Handelsbalken, skall gälla till efterrättelse hvad här nedan stadgas:

1 §.

Köp är slutet, då säljare och köpare om alla uppställda köpevilkor enats.

2 §.

Gör man anbud om köp till någon, som närvarande är, eller ock under santal medelst telefon eller annan ledning, och medgifves ej uppskof med svaret, vare anbudet förfallet, der det ej genast antages.

3 §.

Göres anbud genom bref eller telegram eller eljест på sådant sätt, att svar icke kan omedelbarligen erhållas, vare den, som gjort anbudet, deraf bunden, så framt svar, hvarigenom det antages, ingår inom den tid, som vid anbudets afgifvande kan beräknas vara därför erforderlig under förutsättning, att svaret utan oskäligt dröjsmål afsändes. Meddelas i anbudet bestämmelse om tiden eller sättet för svarets afsändande, skall beräkningen derefter lämpas.

Har i anbudet viss tid blifvit utsatt, inom hvilken svar skall ingå, stånde anbudet under den tid fast.

4 §.

Har svar, hvori anbud antages, för sent framkommit, och gifver ej den, som gjort anbudet, ofördröjligen underrättelse, att det ej vidhålles, gälle svaret, såsom hade det i rätt tid ingått.

Hvad nu är sagdt ege dock ej tillämpning, der den, som svaret gaf, uppenbarligen icke kunnat förvänta, att det skulle i rätt tid framkomma. I ty fall gälle svaret såsom nytt anbud.

5 §.

Afslås anbud, vare det förfallet, ändå att den tid, hvarunder det eljest skolat gälla, ej gått till ända.

6 §.

Innehåller svar, att anbud antages med tillägg, inskränkning eller förbehåll, gälle det svar såsom afslag i förening med nytt anbud.

7 §.

Återkallas anbud eller svar, vare anbudet eller svaret utan verkan, der återkallelsen samtidigt eller tidigare framkommer.

8 §.

Dör den, som anbud eller svar afgifvit, eller kommer han i sådant tillstånd, att han ej vidare råder öfver sig och sitt gods, skall anbudet eller svaret ändock gälla, der ej annat kan anses åsyftadt.

Har den, till hvilken anbud stälts, innan svar derå afgifvits dött eller kommit i sådant tillstånd, som nyss är sagdt, vare, der ej annat kan anses åsyftadt, anbudet icke bindande.

9 §.

Kan på grund af särskilda omständigheter uraktlåtenhet att afgifva svar å anbud anses utmärka, att anbudet antagits, vare köp slutet, der ej afböjande svar utan oskäligt dröjsmål afsändes.

10 §.

Är ej sådant fall för handen, som i 9 § är sagdt, men har den, som gjort anbud, förklarat sig icke påfordra särskild underrättelse om dess antagande, eller framgår af omständigheterna, att han ej förväntar sådan underrättelse, vare den, som mottagit anbudet, pliktig att, på förfrågan, utan oskäligt dröjsmål afsända svar, vid äfventyr att anbudet icke vidare är bindande.

11 §.

Har någon, genom tillkännagifvande i tidning, medelst prislista eller på annat sätt, allmänneligen uppfordrat andra att med honom sluta köp, vare det ej såsom anbud ansedt.

12 §.

Är gods utropadt till försäljning å auktion utan förbehåll om rätt för säljaren att pröfva buden, vare köp slutet med den, som för högsta budet stannat. Finnas två hafva stannat för samma bud, och vill ej endera vika eller bjuda öfver den andre, ege säljaren välja dem emellan.

Erlägger ej köparen genast köpeskillning, med hvars betalande anstånd icke medgifvits, vare säljaren ej af köpet bunden.

13 §.

Har anbud eller svar i följd af fel vid telegrafering eller annan befordran kommit att innehålla annat än åsyftadt var, och kan det fel ej anses föranledt genom afsändarens vårdslöshet eller försummelse, vare anbudet eller svaret ej

bindande; dock njute den, som anbudet eller svaret mottog, ersättning för sina kostnader, der han i god tro var.

14 §.

I andra fall, än hvarom i 13 § stadgas, skall anbud eller svar, som kommit att innehålla annat än åsyftadt var, ändock gälla, der den, som anbudet eller svaret mottog, var i god tro.

15 §.

Vill någon, efter ty i 13 § sägs, yrka, att hans anbud eller svar skall för ogilt anses, gifve ofördröjligen underrättelse derom, eller hafve mot den, som i god tro var, sin talan förlorat. Är sådant meddelande gifvet, må den, till hvilken det stälts, efter stämning påkalla pröfning af anbudets eller svarets giltighet.

16 §.

Varder någon tvungen eller förledd att köp sluta, ege han rätt yrka, att det köp skall såsom ogilt återgå; njute ock, ehvad köpet går åter eller ej, ersättning för all skada.

Talan om återgång af köpet må ej anhängiggöras sedan ett år förflutit från det tvånget upphörde eller förledandet skedde.

17 §.

Säljares och köparens inbördes rättigheter och skyldigheter i följd af köpet skola, der ej annat aftalats eller eljest kan anses vara bestämdt, bedömas efter här nedan i denna lag gifna stadganden.

18 §.

Är visst gods såldt, skall det aflemnas och mottagas der det vid köpet fanns.

Afser köp gods, som är allenast till arten bestämdt (leveransköp), skall godset aflemnas och mottagas der säljaren har sitt hemvist, men, om han idkar

rörelse och köpet dermed eger samband, der rörelsen idkas. Lag samma vare, der vid köp om visst gods af omständigheterna framgår, att godset ej skall aflemnas och mottagas å den ort, der det vid köpet fanns.

19 §.

Säljaren aflemne och köparen mottage godset hvar å sin kostnad.

20 §.

Skall godset från den ort, der det aflemnas, af säljaren försändas till annan ort att der mottagas, ligge kostnaden för forskaffandet å köparen.

21 §.

Ligger på grund af aftal eller eljest kostnaden för godsets forskaffande å säljaren, må ej den omständighet allena anses innebära, att aflemnandet skall ske å bestämmelseorten.

22 §.

Godset skall utan dröjsmål aflemnas och mottagas.

Erfordras rådrum för aflemnande af gods, som bör af köparen afhemtas, ege han, der ej för det rådrum viss tid är bestämd, afvakta underrättelse, att godset är färdigt till afhemtning.

23 §.

Köpeskillingen skall erläggas å den tid, då godset mottagas bör.

24 §.

Sedan köp om visst gods slutits, stånde köparen faran för godsets försämring eller förstörelse.

Skall säljaren fortskaffa eller, efter ty i 20 § sägs, försända godset till köparen, ligge dock faran å säljaren intill dess sådant blifvit fullgjordt. Eger säljaren njuta rådrum, som i 22 § andra stycket afses, skall säljaren ock stå faran intill dess det rådrum gått till ända eller, om viss tid ej är bestämd, intill dess underrättelse, hvarom i samma stycke förmäles, blifvit gifven.

Är det aftaladt, att köpet ej skall komma till stånd förr än visst vilkor gått i fullbordan, bäre säljaren emellertid faran.

25 §.

Vid leveransköp ligge faran å säljaren intill dess godset blifvit aflemnadt.

26 §.

Säljaren vare, ändå att faran ej ligger å honom, ansvarig för skada, som, innan godset aflemnas, genom hans vanvård eller vållande uppkommer.

Har i fall, hvarom i 20 § stadgas, säljaren vid godsets försändande utan giltigt skäl afvikit från gifven föreskrift eller eljest oriktigt förfarit, svare han för derigenom uppkommande skada.

27 §.

Afkastning, som af såldt gods faller förr än det aflemnas eller bör aflemnas, ege säljaren behålla. Afkomma efter såldt djur, så ock annan afkastning, som tillfällig är, tillhöre dock köparen.

28 §.

Finnes vid leveransköp inom den bestämda arten gods af olika slag, ege säljaren lemna gods af det slag han vill.

29 §.

Är köp slutet utan att viss köpeskilling blifvit aftalad, erlægge köparen hvad säljaren fordrar, der det ej kan anses oskäligt med hänsyn till det vid tiden, då godset skall aflemnas, gångbara priset å den ort, der aflemnandet bör ske.

30 §.

Säljaren ege hålla godset och köparen köpeskillingen inne, enhvar till dess den andre fullgör hvad honom i följd af köpet åligger.

Är godset försändt, utgöre den omständighet, ändå att sådant fall är för handen, hvarom i 20 § stadgas, ej hinder för säljaren att innehålla godset.

31 §.

Försummar säljaren att afemna godset, ege köparen häfva köpet, så ock, ehvad köpet häfves eller ej, njuta ersättning för all skada.

Är dröjsmålet ringa och kan det ej på grund af särskilda omständigheter uppenbarligen för köparen medföra märklig olägenhet, må köpet dock icke häfvas, utan så är att köparen genom särskildt uttryck i aftalet (»ovilkorligen», »precis», »senast» eller dylikt) betingat sig noggrant iakttagande af tiden för godsets aflemnande, eller ock säljaren underlåtit att ofördröjligen efter anmaning afemna godset.

32 §.

Försummar köparen att mottaga godset eller att erlægga köpeskillingen eller fullgöra annat, som honom åligger, må, der ej godset är till köparen utgifvet, säljaren häfva köpet; njute ock ersättning för all skada deraf, att godset innehållits eller dess utgifvande eljest fördröjts eller att köpet häfves.

Är dröjsmålet ringa och kan det ej på grund af särskilda omständigheter uppenbarligen för säljaren medföra märklig olägenhet, må köpet dock icke häfvas, utan så är att säljaren särskildt betingat sig noggrant iakttagande af tiden för aftalets fullgörande, eller ock köparen underlåtit att ofördröjligen efter anmaning fullgöra hvad honom åligger.

33 §.

Har köparen försummat att erlægga köpeskillingen, skall, ehvad godset blifvit till honom utgifvet eller ej, ränta gäldas efter de i 9 Kap. 10 § Handelsbalken stadgade grunder.

34 §.

Varder i följd af säljarens eller köparens försummelse godsets utgifvande fördröjdt, stånde emellertid den försumlige faran för godsets försämring eller förstörelse. Vid leveransköp ligge faran dock icke i något fall å köparen, der ej visst gods blifvit för hans räkning afskildt eller eljest uppenbarligen är för leveransen afsedt.

35 §.

Vill någon på grund af hvad i 31 eller 32 § är stadgadt häfva köpet, gifve genast underrättelse derom, då han varder tillfrågad eller den försumlige tillbjuder sig att fullgöra aftalet. Uraktlåtes det och varder aftalet sedermera utan dröjsmål fullgjordt, må köpet ej häfvas.

36 §.

Har, der anstånd med köpeskillingens erläggande medgifvits, köparen kommit i konkurstillstånd eller sin konkursansökning till Rätten eller domaren ingifvit eller vid utmätning funnits sakna tillgång att betala sin gäld eller ock, om han är köpman, inställt sina betalningar, och är ej godset till köparen utgifvet, vare säljaren berättigad att hålla godset inne, så ock att, der ej betalning ofördröjligen efter anmaning följer, häfva köpet.

Är godset till köparen utgifvet efter det han kom i konkurstillstånd eller, der han på egen begäran blifvit försatt i konkurs, efter det ansökningen derom ingafs, och kan det ej antagas, att utgifvandet skett med säljarens vetskap och vilja, ege säljaren fordra godset åter, så framt ej köpeskillingen ofördröjligen efter anmaning erlægges.

37 §.

Genom bestämmelserna i 30, 32 och 36 §§ sker ej ändring i hvad 166 § Sjölagen innehåller.

38 §.

Finnes, då köp om visst gods slutes, fel i godset, eller uppkommer sedermera deri fel, för hvilket säljaren enligt 24, 26 eller 34 § är ansvarig, ege kö-

paren häfva köpet eller fordra det afdrag å köpeskillingen, som mot felet svarar; njute ock ersättning för sina kostnader.

39 §.

Saknas tillförsäkrad egenskap hos godset eller har säljaren uppsåtligen dolt fel, som eljest deri finnes, vare han, ehvad köpet häfves eller ej, pliktig att ersätta köparen all skada.

Lag samma vare, der säljaren enligt 26 eller 34 § är för felet ansvarig.

40 §.

Är felet ringa och kan det ej antagas för köparen medföra särskild olägenhet, må köpet ej, mot säljarens bestridande, häfvas, utan så är att fall är för handen, hvarom i 39 § första stycket förmäles.

41 §.

För fel, som vid köpet var för köparen kunnigt, svare ej säljaren.

Har köparen besigtigat godset, vare i fråga om fel, som han lätteligen märka kunnat, lag samma, der ej säljaren uppsåtligen dolt felet eller tillförsäkrad egenskap hos godset saknas.

42 §.

Säljes gods med det förbehåll, att köparen skall deråt nöjas, ehvad det är bättre eller sämre, och finnes fel deri, stände köparen skadan, der ej säljaren uppsåtligen dolt felet.

Försäljning å auktion skall, i den mån ej särskild utfästelse skett, anses gjord med sådant förbehåll, som nu är sagdt.

43 §.

Finnes fel i gods, som till fullgörande af leveransköp aflemnas, och är ej enligt 34 § köparen för det fel ansvarig, eller uppkommer, sedan godset af-

lemnats, fel deri af anledning, som i 26 § andra stycket sägs, ege köparen häfva köpet eller fordra det afdrag å köpeskillingen, som emot felet svarar; njute ock ersättning för all skada.

Är allenast en ringa del af godset med fel behäftad, och kan det ej antagas för köparen medföra särskild olägenhet att behålla det öfriga, må köpet dock ej, mot säljarens bestridande, häfvas vidare än i afseende å den del, som felaktig är.

44 §.

Utgör hvad till fullgörande af leveransköp aflemnas ej så mycket, som köparen eger bekomma, må han häfva köpet eller afdraga så stor del af köpeskillingen, som mot bristen svarar; njute ock ersättning för all skada.

Är bristen ringa och kan den ej antagas för köparen medföra särskild olägenhet, må köpet dock ej, mot säljarens bestridande, häfvas.

45 §.

Varder i fall, som i 43 eller 44 § afses, i stället för det felaktiga godset eller till fyllande af bristen gilt gods till köparen genast utgifvet, och är ej dessförinnan den tid till ända, under hvilken köparen enligt 31 § är pliktig afvakta godset, ege hvad om köparens rätt att häfva köpet eller njuta afdrag å köpeskillingen är i 43 och 44 §§ stadgadt icke tillämpning.

46 §.

Vill köparen tala å fel eller brist, gifve underrättelse derom inom fjorton dagar efter det godset mottogs eller, der godset blifvit till köparen försändt, inom lika tid efter det han sattes i tillfälle att det mottaga. Har under nu stadgad tid felet eller bristen hvarken märkts eller bort märkas, skall underrättelsen gifvas ofördröjligen sedan felet eller bristen uppdagats och sist inom ett år från det köparen mottog godset eller sattes i tillfälle att det mottaga. Varder ej underrättelse gifven efter ty nu är sagdt, ege köparen icke vidare någon talan, utan så är att brottsligt förfarande ligger säljaren till last.

Ändå att underrättelse, hvarom ofvan sägs, blifvit i rätt tid gifven, vare säljaren ej pliktig att godset återtaga, der ej underrättelsen uttryckligen innehåller, att sådant af köparen yrkas.

47 §.

Är godset utsatt för förskämning eller snar förstörelse, skall underrättelse, att köparen yrkar godsets återtagande, i hvarje fall gifvas ofördröjligen efter det felet eller bristen märkts eller bort märkas. Försummas det, vare säljaren ej pliktig taga godset åter.

48 §.

Är underrättelse gifven, som i 46 eller 47 § afses, vare säljaren obetaget att efter stämning påkalla pröfning af köparens anspråk. Vill säljaren anordna besigtning å godset, må det ej af köparen hindras.

49 §.

Har köparen godkänt godset, vare han ej deraf förhindrad att tala å fel eller brist, derom han vid godkännandet hvarken hade eller borde hafva kännedom.

50 §.

Har köparen gifvit underrättelse, att han för fel eller brist eller på annan grund yrkar godsets återtagande, vare han, der ej säljaren eller någon, som å dennes vägnar bör omhändertaga godset, är tillstädes, pliktig att om godset taga den vård, som nödig är.

Förfogar ej säljaren öfver godset inom skälig tid efter det underrättelsen blifvit gifven, eller kan ej köparen utan märklig olägenhet vårda godset, stånde köparen öppet att låta det för säljarens räkning å offentlig auktion försäljas; gifve dock, der det lämpligen ske kan, säljaren i god tid förut underrättelse om försäljningen.

51 §.

Är underrättelse gifven om sådant yrkande, som i 50 § sägs, vare köparen sedan ej berättigad att det yrkande frångå, utan så är att yrkandet blifvit bestridt eller, efter särskild förfrågan, svar, huruvida det bestrides, ej inom skälig tid ingått.

52 §.

Häfves köp eller går det åter, vare köparen ej pliktig att återlemna godset, eller säljaren köpeskillingen, med mindre den andre utgifver hvad han i följd af köpet bekommit.

53 §.

Kan ej godset återlemnas i väsentligen samma skick, hvori det befanns, då köparen det mottog eller, der godset blifvit till honom försändt, sattes i tillfälle att det mottaga, vare säljaren ej pliktig återtaga godset, utan så är att förändringen föranledts af godsets egen beskaffenhet eller af åtgärd, som för dess undersökande nödig varit, eller ock, utan köparens vanvård eller vållande, inträffat efter det han gifvit underrättelse, att han yrkar godsets återtagande.

54 §.

Är gods köpt på prof eller med annat dylikt förbehåll (öppet köp), och har det blifvit till köparen öfverlemnadt, vare han, så vida han ej vill behålla godset, pliktig att derom underrätta inom den tid, som aftalad är, eller, der aftal om tiden ej träffats, vid förfrågan, dock ej förr än han efter godsets mottagande haft skälig betänketid. Har godset utan köparens vanvård eller vållande förstörts eller försämrats, vare han ej deraf hindrad att draga sig från köpet undan.

Finnes godset qvar hos säljaren och har ej köparen inom aftalad eller skälig tid tillkännagifvit sig vilja stå vid köpet fast, vare aftalet icke vidare för säljaren bindande.

55 §.

Säljer man gods, som hörer annan till, och varder, på grund af dennes bättre rätt, godset frändömdt köparen eller utan dom af honom utgifvet, vare

säljaren pliktig ersätta all skada, dock med afdrag för hvad af rätte egaren gäldas bör.

Var, då köpet slöts, köparen ej i god tro, ege hvad nu är sagdt icke tillämpning, med mindre säljaren särskildt till ansvar sig förbundet.

56 §.

Har säljaren förbehållit sig att vara fri från ansvarighet, hvarom i 55 § förmäles, vare det förbehåll utan verkan, der han till köparens vilseledande lemnat oriktig uppgift.

57 §.

Der ej annat aftalats eller eljest kan anses vara bestämdt, tillhöre godset köparen, vid köp om visst gods så snart köpet slutits, och vid leveransköp då godset blifvit aflemnadt.

58 §.

Säljer man samma gods till två, vike senare köparen, der ej godset blifvit till honom utgifvet och han vid mottagandet var i god tro.

Genom detta stadgande sker ej ändring i hvad Sjölagen innehåller angående bättre rätt till gods, derå konnossement utfärdats i flera exemplar, som efter öfverlåtelse kommit i särskilda personers händer.

59 §.

Hvad i visst fall köpare iakttaga bör för att från utmätning för säljarens skuld, så ock vid hans konkurs freda lösören, som i hans vård kvarlemnas, derom är särskildt stadgadt.

60 §.

Skall enligt denna lag underrättelse gifvas, må sådant anses fullgjordt, då underrättelsen för befordran med post eller telegraf inlemnas.

I fall, hvarom i 54 § förmäles, skall underrättelsen dock ej anses gifven förr än den framkommer.

61 §.

Hvad i denna lag är om köp stadgadt skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om byte.

Denna lag skall träda i kraft den 1 Januari

Fö r s l a g

till

L a g

om ändring i vissa delar af 9 Kap. Handelsbalken.

Härigenom förordnas, att 8 § 9 Kap. Handelsbalken skall upphöra att gälla samt att 10 § i samma kapitel skall erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Hafver man lånt penningar på viss tid, och ej ränta för dem utfäst; vare då ej skyldig den att gifva. Betalar han ej å föreskrifven tid; gälde sedan ränta sex för hundra om året. Är ingen tid nämnd; då räknas fem för hundra, ifrån den dag, han hos Konungens Befallningshafvande eller Domaren sökt varder.

Denna lag skall träda i kraft den 1 Januari

Förslag
till
Lag
om ändring af 38 § Konkurslagen.

Härigenom förordnas, att 38 § Konkurslagen skall erhålla följande lydelse:

38 §.

Har någon tillhandlat sig lösören af gäldenären och tillåtit, att desamma få i hans vård kvarblifva, vare hvad såldt är ej fredadt från att till konkursboet räknas, der ej skriftlig afhandling om köpet blifvit så upprättad och behandlad, som i Förordningen i afseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarblifva, den 20 November 1845 sägs. Utan hinder deraf, att med köpeafhandlingen så förfarits, ege domaren, då klander deremot väckes, efter omständigheterna pröfva afhandlingens giltighet; och vare köparen alltid pliktig, der motparten det äskar, att med ed betyga, att emellan honom och gäldenären är, på god tro, så tingadt och betaldt, som afhandlingen innehåller.

Om klander af köpeafhandling, hvarmed på föreskrifvet sätt förfarits, vare lag som om återvinningstalan är i 37 § första stycket sagdt; dock skall, der köparen ej förr än efter inställelsedagen yrkar köpets bestånd, klandertiden beräknas från den dag yrkandet framställes.

Varder köpet ej bestående, ege köparen för hvad han i betalning utgifvit fordringsrätt i konkursen såsom i 17 Kap. 16 § Handelsbalken sägs.

Denna lag skall träda i kraft den 1 Januari; dock ege den ej tillämpning vid konkurs, som före sagda dag börjat.

MOTIV.

Då Nya Lagberedningen genom nådigt bref den 14 April 1893 anbefaldes att företaga en revision af de delar af Handelsbalken i 1734 års lag, som fölle inom den allmänna privaträttens område och ej på senare tid undergått någon väsentlig omarbetning, måste frågan om lämpligheten att ur den allmänna obligationsrätten utbryta handelsrätten såsom en fristående del af lagsystemet komma under ompröfning. I afseende härå har chefen för Justitiedepartementet uti ett till statsrådsprotokollet ofvannämnda dag afgifvet yttrande, som blifvit Beredningen till kännedom meddeladt, erinrat: *att* då revisionen af Handelsbalkens rent privaträttsliga innehåll gifvetvis påkallades icke minst, om också långt ifrån uteslutande, af det egentliga affärslivets intressen, såsom närmaste mål kunde ifrågasättas utarbetandet af en särskild handelslag, omfattande hufvudsakligen samma ämnen, som plägade förekomma i de utländska handelskodifikationerna; *att* man emellertid vid en blick på dessas innehåll funne, att de till mycket väsentliga delar redan nu egde motsvarigheter i nyligen utfärdade svenska författningar, i hvilket hänseende kunde hänvisas, utom till konkurslagen, äfven till vexellagen, sjölagen, lagen om handelsregister, firma och prokura samt varumärkeslagen; och *att* då det vore lika olämpligt att utan förmedling sammanföra dessa vid olika tider tillkomna och på olika sätt uppställda författningar i en lag, som att utan sakliga skäl och så kort tid efter deras utfärdande ändra desamma, syftet med en handelslagbok syntes åtminstone för närvarande endast på det sätt kunna vinnas, att de rättsinstitut, hvilka i en sådan skulle hafva sin rätta plats och icke på senare tid varit föremål för väsentliga åtgärder från lagstiftningens sida, under-

kastades bearbetning, desto hellre som ännu en väsentlig del af handelsrätten helt nyss behandlats i ett af särskilda komiterade uppgjordt förslag till bolags- och föreningslagstifning.

Med anledning af det sålunda gjorda uttalandet och då dertill kommer, att Beredningen genom nådigt bref den 22 September 1893 erhållit förständigande att så ordna sina arbeten, att lagförslag angående en eller flera delar af Handelsbalken, hvilka lämpade sig för särskild behandling, vid slutet af år 1894 kunde aflemnas, har Beredningen väl funnit sig vid det föreliggande arbetet kunna utan vidare utgå från den förutsättningen, att det lagförslag Beredningen närmast komme att framlägga skulle, der det vunne godkännande, ingå såsom en del af den allmänna civilrätten. Men då vid påbörjandet af en allmän revision af Handelsbalkens privaträttsliga stadganden en närmare undersökning af frågan, huruvida uppställandet af en särskild handelsrätt i och för sig kan anses vara för våra förhållanden nödigt eller lämpligt, icke skäligen kunnat undanskjutas, har af en bland Beredningens ledamöter, e. o. professoren Hammarskjöld, rörande detta ämne utarbetats en vid betänkandet fogad utredning, till hvilken Beredningens öfriga ledamöter i hufvudsakliga delar ansluta sig.

Beträffande planen för den lagstiftning, som skall sättas i stället för Handelsbalkens kvarstående civilrättsliga delar, har det synts Beredningen mindre lämpligt att, såsom i utlandet är öfligt, låta stadgandena om de särskilda aftalsarterna föregås af en s. k. allmän del, innefattande gemensamma bestämmelser för alla slag af aftal. En dylik, mot de inom den svenska lagstiftningen hittills följda grundsatser stridande anordning skulle nämligen enligt Beredningens åsigt medföra betydande olägenheter. Särskildt skulle den faran ligga nära, att normer, som inrymdes i den allmänna delen, antingen blefve allt för abstrakta och obestämda för att rätt väl försvara sin plats i en lagtext, eller ock i sjelfva verket komme att lämpa sig egentligen endast för något eller några af de viktigaste och vanligaste aftalen. Ändamålsenligare synes det derföre vara att åt hvarje särskild lag-

bestämmelse gifva direkt tillämpning allenast med afseende på en begränsad och jemförelsevis lätt öfverskådlig grupp af obligationsförhållanden och låta dess användning i öfrigt blifva beroende af vanliga regler om analogisk lagtolkning. Någon ofullständighet i lagen eller osäkerhet i rättsskipningen behöfver ingalunda deraf uppkomma. Om och i den mån det anses behöfligt, kan man genom infogade hänvisningar uttryckligen föreskrifva utsträckt tillämpning af vissa lagbud; och den pröfning af lagbestämmelsers analoga tillämplighet, som ändock kan varda erforderlig, lärer med så mycket större trygghet kunna anförtros åt lagtolkningen i teori och praxis, som denna till följd af den nu gällande allmänna lagens kasnistiska affattning redan länge haft att lösa måhända ännu svårare likartade uppgifter.

För att den förordade anordningen skall medföra så stora fördelar som möjligt, är det emellertid af största vikt, att de rättssatser, som vanligen pläga hänföras till den allmänna delen, på ett fullt ändamålsenligt sätt fördelas mellan de särskilda aftalsarterna. I detta afseende lärer den princip böra gälla, att hvarje rättssats upptages vid behandlingen af den aftalsart, inom hvars område den erhållit sin mest typiska utbildning och eger sin viktigaste användning.

Att Beredningen i främsta rummet till behandling företagit köpeaftalet, torde desto mindre kräfva någon förklaring, som förslaget härutinnan endast följer den i Handelsbalken antagna ordningen. Framhållas må emellertid, att näppeligen inom någon annan del af obligationsrätten behöfvat af en ny, fullständigare och efter nutida förhållanden bättre lämpad lagstiftning visat sig så kännbart.

Af de allmänna obligationsrättsliga satserna hafva enligt ofvan antydda grunder i ett lagförslag om köp endast sådana bort intagas, som icke vid något annat aftal ega afgjordt större betydelse. Äfven vid köp kunna visserligen reglerna t. ex. om öfverlåtelse af fordran och om gemensam ansvarighet för förbindelse komma till användning. Men då nämnda rättsliga företeelser uppenbarligen hafva sin hufvudsakliga vikt vid andra aftal, böra de lämpligen behandlas i sammanhang med dessa. Annorlunda förhåller det sig med de allmänna reglerna om slutande af aftal. På intet annat område hafva rättssatserna om anbud och accept så stor betydelse som i läran om köp. Det anförda afser naturligtvis ej att vara utfömmande. Beredningen tror sig kunna antaga,

att skälen för dess förfaringssätt i öfriga hithörande frågor äro med ledning af de angifna synpunkterna tillräckligt tydliga utan särskild förklaring.

I likhet med Handelsbalkens 1 Kap. afser förslaget allenast sådant köp, som ej angår fast egendom. Ifrågasättas kan, att denna begränsning bort redan i den föreslagna lagens benämning utmärkas. Detta har emellertid ej syntts erforderligt, då lagen enligt sin ingress allenast skall träda i stället för vissa stadganden i 1 Kap. Handelsbalken och af dess innehåll på åtskilliga punkter är tydligt, att fråga endast är om köp af lös egendom. Märkas bör också, att rubriken, om ifrågavarande begränsning deri utmärkts, svårligen kunnat undgå att blifva tung och vidlyftig, hvilket vid en lag, som så ofta behöfver åberopas, skulle hafva medfört verklig olägenhet. Af det åsyftade uttrycket i ingressen framgår, i hvad mån nu gällande lagstiftning genom den föreslagna lagen upphäfves eller ändras.

I föreliggande förslag hafva, såsom man finner, endast rent privaträttsliga stadganden upptagits. Om och i den mån socialpolitiska grunder böra föranleda särskilda lagbestämmelser om köp, torde dessa så mycket hellre böra afsöndras från den allmänna lagstiftningen och hänvisas till specialförfattningar, som i regel andra aftalsformer än köp kunna användas på sådant sätt, att de från socialpolitisk synpunkt äro dermed likartade. Ett slående bevis härpå erbjuder den företeelse, som här närmast kan komma i betraktande, eller det s. k. afbetalningsköpet. Erfarenheten visar nämligen, att alldeles samma ekonomiska syfte eftersträfvast än genom slutande af ett köp, än genom ingående af ett hyresafstal. Ville man endast vid köp införa en restriktiv lagstiftning, skulle man således förfela sitt syfte att skydda den ekonomiskt svagare, som önskar mot afbetalningar förvärfva något föremål. Det vill på grund häraf synas uppembart, att för den händelse lagbestämmelser i afsedda riktning skola uppställas, de rätteligen böra få sin plats i en fristående lag. För öfrigt är det ganska tvifvelaktigt, om ifrågavarande ämne ännu är moget för lagstiftning.

Hvad vidare angår det i 1 Kap. 6 § Handelsbalken nu befintliga politirättsliga stadgandet om förbud att inlåta sig i annan mans handel, har det samma desto hellre kunnat bortfalla, som det sedan lång tid tillbaka helt och hållet kommit ur bruk. 8 och 10 §§ i samma kapitel tillhöra egentligen helt andra områden af lagstiftningen och hafva derföre ej nu bort rubbas.

De 16 första paragraferna i förslaget afse att med särskild hänsyn till köpeaftalet fastställa regler för slutande af aftal. 1 §.

1 § gifver tydligen ej någon definition å köp. Icke heller afser den att närmare bestämma tidpunkten, då ett köp skall anses slutet. Lika litet besvaras den frågan, huruvida för ett köpeaftals giltighet erfordras verklig viljeöfverensstämmelse kontrahenterna emellan eller allenast öfverensstämmelse i viljetryck. Stadgandet innebär, dels att köpeaftalet ej är ett s. k. formbundet aftal och att för dess giltighet icke heller förutsättes, att godset öfverlemnats eller köpeskillingen blifvit erlagd, dels ock att aftalet icke är för kontrahenterna bindande förr än enighet vunnits ej blott om godset och köpeskillingen, utan äfven om hvarje särskildt köpevilkor, som från någondera sidan uppställts.

Att, såsom i utländsk lagstiftning stundom skett, uppställa en presumtion därför, att när enighet uppnåtts om alla väsentliga punkter, skiljaktighet med afseende på detaljer ej skall hindra aftalets giltighet, vore säkerligen icke öfverensstämmande med svensk rättsuppfattning. Denna tillåter ej, att något uppställt vilkor, huru oviktigt det än i och för sig må förefalla, förklaras för oväsentligt.

Framhållas behöfver knappast, att ifrågavarande sats eger tillämpning, icke blott då endera kontrahenten uppställt ett vilkor af visst innehåll, utan äfven då han tills vidare inskränkt sig till att fordra, att aftalet skall innefatta bestämmelse i ett visst afseende. Men å andra sidan innebär den naturligtvis icke, att ett köpeaftal måste vara i den mening fullständigt, att uttrycklig öfverenskommelse träffats om alla af aftalet möjligen härflytande rättigheter och skyldigheter. Förslagets flesta bestämmelser hafva just till syfte att gifva ledning för det fall, att angående en eller annan med aftalet sammanhängande fråga öfverenskommelse mellan kontrahenterna ej träffats.

För tanken kan man vid hvarje köpeaftal skilja mellan anbud (offert) och 2 och 3 §§. antagande (accept). I verkligheten kunna emellertid stundom anbud och svar vara så liktidiga och med hvarandra sammanväfda, att man endast med största svårighet kan afgöra, från hvilkendera kontrahenten anbudet utgått. För dylika fall behöfves icke någon tillämpning af bestämmelserna om anbud och antagande; fast hellre kan stadgandet i 1 § göra till fyllest.

När åter anbud och svar falla mer eller mindre långt i sär, uppstår frågan, huru länge anbudet står vid makt och inom hvilken tid det således måste efter-

följas af accept för att aftal skall komma till stånd. Beredningen har så mycket mindre kunnat underlåta att upptaga denna viktiga fråga till behandling, som med afseende på dess besvarande enighet ingalunda råder. Derom äro väl alla ense, att ett anbud måste under någon tid så till vida gälla, att det, om ingenting mellankommit, kan med verkan antagas. I annat fall skulle det ju icke vara möjligt att genom utväxlande af anbud och svar sluta ett aftal. Men medan enligt en åsigt, som ligger till grund för åtskilliga lagstiftningar, ett anbud kan, ända till dess det blifvit accepterat, när som helst genom återkallelse till all kraft och verkan upphävas, förfäktas från andra håll, att anbudet måste under någon tid anses oåterkalleligt och bindande.

Denna senare åsigt om anbudets betydelse, som, efter hvad Beredningen inhemtat, redan hyllas inom köpmanskretsar i vårt land och äfven synes hafva gjort sig gällande vid våra domstolar, har Beredningen ansett bäst motsvara det praktiska livets fordringar. Då någon utan förbehåll gör en annan ett erbjudande att köpa eller sälja, ligger utan tvifvel närmast till hands att förutsätta, det hans afsigt verkligen är att lemna den andre tillfälle att antaga eller förkasta anbudet. Men är i allmänhet taget hans afsigt sådan, bör också den, till hvilken anbudet ställts, i hvarje fall kunna förlita sig på detsamma. För denne senare finnes icke någon möjlighet att kontrollera anbudsgifvarens afsigter. Och kan han icke vara öfvertygad, att anbudet innefattar ett verkligt erbjudande, utan måste frukta, att det när som helst skall återkallas och att således den fördel, han skulle kunna vinna af anbudets antagande, i sista ögonblicket frånryckes honom, måste hans intresse för anbudet, benägenheten att med omsorg pröfva det och dermed jemväl sannolikheten för dess antagande minskas, till skada måhända ej blott för honom sjelf utan ock för anbudsgifvaren. Anbudstagaren kan till och med på detta sätt utsättas för direkta förluster. För pröfning af anbudet och vidtagande af åtgärder, som deraf betingas, måste han understundom vidkännas kostnader. Han kan, i förlitande på det framställda anbudets bestånd, afslå andra anbud, underlåta att å annat håll anskaffa hvad han behöfver eller att söka afyttra sina förråd och äfven sjelf ingå förpligtelser, dem ett återkallande af anbudet skulle sätta honom ur stånd att uppfylla. Olägenheterna häraf hafva icke heller förfäktarne af anbudsgifvarens frihet kunnat helt och hållet förbise, utan sökt råda bot genom att ålägga

den, som återkallar sitt anbud, skyldighet att ersätta skada, som uppstått deraf, att den andre förlitat sig på anbudet. Men med detta förfaringssätt, som emellertid i viss mån innebär ett erkännande åt den motsatta uppfattningen om anbudets giltighet, vinnes dock ej hvad man i förevarande afseende i främsta rummet synes böra eftersträffa, nämligen att så vidt möjligt är underlätta om-sättningen och bereda densamma nödig stadga.

I öfverensstämmelse med nu angifna grunder äro 2 och 3 §§ affattade.

När man gör anbud till en närvarande person — hvilket fall afhandlas i 2 § — erfordras ingen särskild tid för fortskaffandet af anbudet eller svaret. Deremot kan svaret fördröjas af nödvändigheten att taga anbudet i öfvervägande. Att utan särskildt stöd antaga, att anbudstagaren eger njuta betänketid, vore emellertid så mycket mindre motiveradt, som tillfälle ju finnes att när som helst utan tidsutdrägt utverka eller medgifva sådan. Det nu anförda i förening dermed, att anbudsgifvaren fortfarande personligen uppbär anbudet, leder till det resultat, att i förevarande fall anbudet regelmässigt icke är bindande längre, än till dess anbudsgifvaren låter det falla, hvilket kan ske t. ex. derigenom, att han aflägsnar sig eller öfvergår till nytt samtalsämne. Anbudet gäller sålunda endast så länge det ideligen så att säga upprepas.

Då grunden för det nu behandlade stadgandet ligger deruti, att kontrahenterna äro i personlig beröring med hvarandra, böra samma regler gälla äfven då parterna befinna sig på skilda platser men samtala med hvarandra genom telefon eller annan ledning. Vare sig parterna befinna sig på samma plats eller ej, är det likgiltigt, om förhandlingen kan sägas utgöra ett samtal i egentlig mening eller om den eger rum genom utväxlande af åtbörder eller andra tecken.

Tydligt är, att då ett aftal slutes genom befullmäktigadt ombud eller annan representant, 2 § kommer till användning, så framt representanten och den andre kontrahenten befinna sig på samma plats eller meddela sig med hvarandra genom telefon o. s. v. Annat är deremot förhållandet, när anbudsgifvaren använder ett bud, d. v. s. låter sitt anbud framföras genom annan person, som icke är behörig att å hans vägnar sluta aftalet.

2 § omtalar uttryckligen den möjligheten, att uppskof med svaret medgifves. Ett sådant medgifvande kan hafva olika innehåll. Är uppskofvet sådant, att kontrahenterna förutsättas hafva skilts åt före dess slut, kommer förhållandet att

blifva detsamma, som om anbudet sändts till en från början frånvarande person. I detta fall får derföre 3 § tillämpning.

Detta lagrum behandlar nämligen anbud, gifvet till någon, som är frånvarande och med hvilken anbudsgifvaren ej heller genom telefon eller annan ledning står i den förbindelse, att svar kan omedelbarligen erhållas. Med afseende på sålunda sända anbud kommer den ofvan antydda grundsatsen till full användning. Anbudsgifvaren är bunden af sitt anbud under så lång tid, som han bör beräkna vara erforderlig för att erhålla svar. I denna tid ingår först och främst den tid, som kräfvdes för anbudets befordran till anbudstagaren och svarets befordran till anbudsgifvaren. Men vidare innefattas deri äfven det rådrum, som anbudstagaren behöfver för anbudets öfvervägande samt för svarets affattande och afsändande. Nämda tider beräknas rätteligen med ledning af hvad vid anbudets afsändande var eller borde vara känt. Anbudsgifvaren måste vara i stånd att sjelf afgöra, under hvilken tid anbudet är bindande.

Att i lag uppställa bestämda regler vare sig om måttet för nämnda rådrum eller om det sätt, hvarpå svaret bör afsändas, har Beredningen ej kunnat förorda. För att undvika godtycklighet skulle man nämligen då nödgas ingå i en vidlyftig och äfven ur andra synpunkter olämplig kasuistik. Beredningen har derföre inskränkt sig till den allmänt hållna föreskrift, som återfinnes i 3 § första punkten. Såsom omständigheter, hvilka i förekommande fall böra tagas i betraktande, då fråga uppstår om väntetidens längd, må nämnas: om anbudstagaren är affärsman; om det föreslagna köpet faller inom området för den sakkunskap, som på grund af hans vanliga verksamhet kan hos honom förutsättas; om köpet angår en vara, som är underkastad jemförelsevis täta och snabba prisvexlingar; om det eljest är uppenbart, att skyndsamhet är af nöden; om för anbudets fortskaffande användts ett ovanligt snabbt befordringssätt o. s. v.

Det angifves särskildt, att om i ett anbud meddelats föreskrift om tiden eller sättet för svarets afsändande, beräkningen af väntetiden skall derefter lämpas. Härmed är i regel en sådan föreskrifts betydelse uttömd. Sällan kan det finnas tillräcklig grund att uppfatta dess iakttagande såsom ett sjelfständigt vilkor för svarets giltighet. Deraf följer t. ex., att om afsändande af brefsvär inom viss tid föreskrifvits, anbudet vanligen kan med full verkan antagas genom ett telegram, som afsändes efter denna tids utgång, men framkommer lika tidigt, som

ett i rätt tid afsändt bref skulle kunnat ingå till anbudsgifvaren. Tydligen kan en särskild bestämmelse om tid eller sätt för svarets afsändande lika väl medföra en förlängning som en förkortning af den vanliga väntetiden. En sådan föreskrift kan äfven gifvas i mera obestämd form, såsom om anbudsgifvaren förbehåller sig, att svar skall med största möjliga skyndsamhet afsändas, eller tvärtom förklarar, att det icke brådskar med svaret.

Andra stycket afser det fall, att i anbudet blifvit utsatt viss tid, inom hvilken svar skall ingå. Denna tid gäller, ehvad den är längre eller kortare än den väntetid, som skulle hafva framgått af en beräkning enligt paragrafens första punkt.

Då anbudsgifvarens bundenhet upphört, är anbudet i och med detsamma förfallet, oberoende af återkallelse, och kan således ej vidare antagas.

Den ofvan angifna grunden för anbudsgifvarens bundenhet medför ej, att han mot sin tillkännagifna vilja är bunden vid anbudet. Ett förbehåll »utan obligo», »utan förbindelse» eller dylikt är derföre fullkomligt verksamt. En tolkningsfråga är det i hvarje särskildt fall, om anbudsgifvaren genom sitt förbehåll uteslutit all slags bundenhet, eller allenast betingat sig att kunna återkalla anbudet ända tills det blifvit antaget. När det förra är händelsen, föreligger i sjelfva verket endast en förfrågan eller uppfordran till anbud. Ett verkligt anbud måste nämligen kunna accepteras med den verkan, att aftal kommer till stånd.

Det kan inträffa, att oaktadt anbudstagaren icke låtit någon försummelse komma sig till last, svaret ändock ingår för sent. Om vare sig anbudet eller svaret fördröjts på vägen och i följd deraf det senare ej i rätt tid framkommit, kan anbudstagaren vara okunnig derom och hysa den öfvertygelse, att ett aftal verkligen kommit till stånd. Väl kan annat ej ifrågasättas, än att anbudsgifvaren må taga svaret för godt, oaktadt det framkommit för sent. Men han bör ej ega en obegränsad rätt att välja emellan att godkänna och att förkasta detsamma; härigenom skulle nämligen beredas honom möjlighet att bestämma sitt beslut efter vexlande konjunkturen och såmedelst obehörigen spekulera på anbudstagarens bekostnad. I anledning häraf har Beredningen ansett nödigt att, för den händelse ett antagande svar för sent framkommer, ålägga anbudsgifvaren att ofördröjligen bestämma sig och, om han ej vill låta svaret gälla, gifva underrättelse, att han ej vidhåller sitt anbud. Emellertid föranleder grunden för uppställandet af denna 4 §.

underrättelsepligt en icke oväsentlig inskränkning i densamma. Om anbudstagaren icke kunnat förvänta, att svaret skulle i rätt tid framkomma, vet han redan vid svarets afsändande, att aftalets afslutande beror deraf, om svaret, ehuru försenadt, likväl tages för godt. I sådant fall är svaret naturligtast att uppfatta såsom ett nytt anbud. Till följd häraf blifver förhållandet omvänt. I stället för att enligt hufvudregeln den ursprunglige anbudsgifvaren är bunden, om han ej ofördröjligen gifvit underrättelse, att han ej står fast vid sitt anbud, upphör här anbudstagarens bundenhet, så framt han ej inom den i 3 § stadgade tid får besked, att svaret godkännes. Befrielsen från underrättelsepligt bereder sålunda icke anbudsgifvaren tillfälle att spekulera på anbudstagarens bekostnad.

I tvifvelaktiga fall måste anbudsgifvaren för sin säkerhet svara, ehvad han vill stå fast vid sitt anbud eller ej. På grund af andra styckets formulering kan det emellertid antagas, att de tvifvelaktiga fallen ej skola blifva talrika. Anbudstagaren å sin sida kan genom uttryckssättet i svaret försäkra sig derom, att svaret gäller blott såsom nytt anbud.

Såsom sjelfklart torde det kunna anses, att om anbudsgifvaren innan svaret ingått gifvit underrättelse, att han i följd af svarets uteblifvande eller försenande vill vara fri från anbudet, någon ytterligare underrättelse ej erfordras.

I afseende å den tid, inom hvilken underrättelsen bör meddelas, kunna ej tillämpas samma regler som för afgifvande af svar å anbud. Någon betänketid för anbudsgifvaren är ej erforderlig, utan bör han kunna vara beredd att bestämma sig så snart han fått del af svaret. Deremot kan ett uppehåll, som orsakas af sjukdom eller annat tillfälligt förfall, ej läggas honom till last; det måste stå honom fritt att, sedan förfallet upphört, med laga verkan afgifva underrättelsen. Ett aftal skulle eljest mot hans vilja och utan hans förvållande kunna komma till stånd. Beträffande ansvarigheten för afsänd underrättelses framkomst hänvisas till 60 §.

5 §. Afslås ett anbud före utgången af den i lag eller eljest stadgade betänketid, förefinnes icke någon anledning att låta anbudsgifvaren vidare vara bunden af sitt anbud. Då emellertid tvekan möjligen skulle kunna uppstå för det fall, att anbudsgifvaren bestämt någon viss tid, under hvilken anbudet skulle gälla, har Beredningen ansett en uttrycklig föreskrift i detta ämne böra i lagen inflyta.

Enligt den i 1 § uttryckta grundsats kommer ett aftal till stånd allenast om anbudet oförändradt antages, således ej om svaret innehåller, att anbudet antages med tillägg, inskränkning eller förbehåll. För den händelse att tiden, hvarinom svar bör ingå, ännu ej är förliden, kan det emellertid blifva föremål för tvekan, om i följd af ett svar af sistnämnda beskaffenhet den återstående tiden skall anses hafva förfallit. Denna fråga bör enligt Beredningens åsigt bejakas. Genom att afgifva definitivt svar måste nämligen anbudstagaren anses hafva afstått från vidare betänketid. Den för anbudsgifvaren befriande verkan af ett svar, hvarigenom anbudet antages med tillägg, inskränkning eller förbehåll, uttryckes i förslaget på det sätt, att svaret förklaras innebära ett afslag.

Eftersom anbudstagaren vid afgifvande af ett sådant svar måste inse, att det icke är giltigt såsom accept och att anbudsgifvarens godkännande fordras för att aftalet skall komma till stånd, är i denna händelse anbudsgifvaren lika litet som i det i 4 § andra stycket afsedda fall pliktig att gifva under rättelse, derest han ej vill godkänna svaret. Likasom enligt nämnda lagrum bör svaret gälla såsom nytt anbud. Detta har äfven i lagtexten uttalats. Naturligtvis kan ett sådant nytt anbud i sin ordning mötas med ett svar, som enligt 6 § är att anse såsom afslag i förening med nytt anbud, likaså detta sistnämnda anbud o. s. v. Medan underhandlingen om ett köpeaftal pågår, kunna kontrahenterna sålunda vaxelvis flera gånger uppträda såsom anbudsgifvare och anbudstagare.

Såsom ett kvalificerad antagande, hvarå 6 § eger tillämpning, bör det i vissa fall betraktas, då anbudstagaren t. ex. i en telegrafisk accept tillfogar orden »vidare genom bref», »sänd kontrakt» eller dylikt. Härigenom har han nämligen ofta uttryckt den vilja, att aftalsbestämmelser, om hvilka kontrahenterna ännu ej förenat sig, skola blifva gällande.

Från kvalificerad antagande bör skiljas en partiel accept af ett delbart anbud. Då ett anbud är delbart, föreligga i sjelfva verket flera sjelfständiga anbud, af hvilka ett kan särskildt för sig antagas. I allmänhet kan man säga, att genom en sådan accept det delbara anbudets öfriga innehåll är afslaget, såvida ej motsatsen förbehållits. Det mest praktiska lithörande fall torde vara det, att någon tillbjuder sig att sälja eller köpa ett visst quantum under sådana omständigheter, att detta allenast kan anses utgöra ett maximum. Omfattar ett

anbud flera olika föremål, ankommer det på pröfning i hvarje fall, om anbudsgifvarens villighet att sälja eller köpa en viss post är beroende deraf, att han tillika erhåller de öfriga. När detta är händelsen, är anbudet icke delbart.

Vidare måste man fasthålla, att 6 § endast har afseende på definitiva svar. Den har således icke tillämpning, då anbudstagaren allenast gör förfrågan, om ej anbudet kan på visst sätt modifieras. Genom ett uttryckligt förbehåll, att anbudet fortfarande skall gälla, kan anbudstagaren naturligtvis beröfva svaret den definitiva karakter, som i 6 § förutsättes. I öfrigt beror svarets bedömande på omständigheterna i det särskilda fallet. Egentlig praktisk betydelse har ett sådant bedömande af lätt insedda skäl allenast när särskildt anstånd med svaret medgifvits.

7 §. Grunden dertill, att ett anbud bör vara bindande, ligger i det intresse, som anbudstagaren kan hafva dertill anknutit. Häraf följer, att någon bundenhet ej bör finnas, om anbudstagaren samtidigt med anbudet eller tidigare erhåller under rättelse, att anbudsgifvaren ej vill vara deraf bunden. Förhållandet är då i sak detsamma, som om ett dylikt förbehåll funnits intaget i sjelfva anbudet, eller som om anbudet aldrig afgifvits.

Närmast till hands skulle det måhända ligga att fästa afgörande vikt vid den ordning, hvori anbudstagaren verkligen erhåller kännedom om det ena och om det andra meddelandets innehåll. En sådan anordning skulle emellertid i tillämpningen föranleda afsevärda svårigheter. Motbjudande vore det också, om anbudstagarens försummelse att sörja därför, att ankommande bref eller telegram öppnas och läsas, skulle kunna åberopas till hans förmån. Åtminstone måste den modifikation införas, att anbudstagaren ansåges hafva fått kännedom om ett meddelandes innehåll vid den tid, då han bort taga kännedom derom. Denna tidpunkt kan dock alltför lätt blifva föremål för stridiga omdömen. Beredningen har derföre ansett sig böra föreslå den anordningen, att tiden för de särskilda meddelandenas framkomst är afgörande. Tiden för framkomsten är jemförelsevis lätt bevislig, och i det stora flertalet fall kommer man till hufvudsakligen samma praktiska resultat som enligt den motsatta anordningen, åtminstone om denna på förut angifvet sätt modifieras.

Hvad som gäller om anbud eger af motsvarande skäl äfven tillämpning å svar, hvarigenom anbud antages. Med afseende på dessa två slag af meddelan-

den har återkallelserätten otvifvelaktigt den största betydelsen. Någon anledning finnes emellertid icke att ej utsträcka denna rätt till alla svar. Det kan nämligen vara af vigt att återkalla ett afslag eller ett kvalificerad antagande. Ordalagen i 7 § äro äfven så omfattande, att de inbegripa jemväl dessa fall. Deremot kommer i fråga om återkallelse t. ex. af sådan underrättelse, som afses i 4 § första stycket, tillämpningen af föreskriften i 7 § att bero på analogisk lagtolkning.

Sjelfklart torde vara, att återkallelse icke nödvändigt behöfver ske med uttryckliga ord. Såsom återkallelse bör gälla äfven ett meddelande, som står i strid med ett förut gifvet, t. ex. om någon afsänder först ett bref med vilkorlig och sedan ett telegram med ren accept. Det förutsättes allenast, att mottagaren måste inse tidsförhållandet mellan de särskilda meddelandena.

När mellan anbudets afgifvande och aftalets avslutande någon tid förflyter, är det möjligt, att, under det förhandlingarna fortgå, den ena eller andra kontrahenten affider eller förlorar sin personliga behörighet, utan att dock deraf ovilkorligen bör följa, att anbudet eller svaret skall blifva kraftlöst. 8 §.

Första stycket i 8 § afser det fall, att anbudsgifvaren eller anbudstagaren efter det han afgifvit anbudet eller svaret dör eller kommer i sådant tillstånd, att han ej vidare råder öfver sig och sitt gods. Det senare är särskildt händelsen, då han försättes i konkurs eller i omyndighetstillstånd. Att anbudet eller svaret, såsom förslaget innehåller, bör gälla, der ej annat kan anses åsyftadt, utgör allenast en nödvändig konsekvens af principen, att anbud och svar i allmänhet äro bindande. Genom anbudets eller svarets afgifvande har anbudsgifvaren eller anbudstagaren gjort allt hvad på honom ankommer för att sluta aftalet. Det återstår för honom endast möjligheten att under de i 7 § stadgade förutsättningar återkalla anbudet eller svaret. Denna möjlighet står gifvetvis hans rättsinnehafvare eller målsman till buds, men bör äfven för denne utgöra den enda utvägen att hindra, att aftalet definitivt kommer till stånd.

Hvad nu framställts har egentligen ej afseende på annat svar än sådant, hvarigenom ett anbud antages. Det kan betraktas som sjelfklart, att ett afslag eller ett svar, som enligt 6 § skall anses innebära ett afslag, icke förlorar sin kraft genom anbudstagarens dödsfall, konkurs o. s. v. Emellertid har Beredningen ej funnit skäl att i lagtexten nämna blott antagande svar; häraf skulle

nämmligen måhända kunnat föranledas missförstånd för det fall att den tid, hvarinom svar bör ingå, ännu icke utlupit.

Har åter anbudstagaren dött eller kommit i obehörighetstillstånd innan han afgifvit svar, bestämmes anbudsgifvarens bundenhet af föreskriften i andra stycket. Då i detta fall den förutsättning, hvarunder anbudsgifvaren får antagas hafva velat binda sig, bortfallit och anbudstagaren ej heller gjort hvad på honom ankommer för att bringa aftalet till stånd, har Beredningen funnit sig böra uttala, att anbudet i regel icke är bindande.

9 och 10 §§. Det förekommer understundom, att den, som framställer ett anbud, uttryckligen förklarar sig icke påfordra särskild underrättelse om dess antagande — ett förfaringssätt som vanligen beror på hans säkra förvissning att anbudet skall godkännas. Vida oftare framgår dock af omständigheterna, att anbudsgifvaren icke förväntar särskild accept. Så är, för att nämna ett ofta förekommande exempel, i regel förhållandet vid de inom den mindre handeln förekommande requisitioner, der reqvirenten tydligen endast påräknar att i rätt tid bekomma det reqvirerade. Att i dylika fall anbudet skulle anses förfallet, om det ej blifvit i vanlig ordning antaget, lärer redan på den grund ej rimligen kunna sättas i fråga, att sådant förutsattes icke vara af anbudsgifvaren åsyftadt. Emellertid bör det stå honom öppet att genom förfrågan vinna visshet, huruvida hans antagande att anbudet skulle godkännas varit riktigt eller ej. Afgifver anbudstagaren ej något svar härå eller dröjer han oskäligt att svara, finnes icke något skäl, hvarföre anbudsgifvaren fortfarande skulle hållas bunden af sitt anbud. Bestämmelser i detta syfte lemnas i 10 §.

Inom affärsverlden lärer vara vanligt, att äfven om ett anbud ej antages, underrättelse derom meddelas anbudsgifvaren. Under vissa förhållanden bör, efter hvad Beredningen förmenat, denna vana kunna göras till en pligt för mottagaren. En anbudsgifvare, som afsagt sig eller eljest uppenbarligen icke väntar att, om anbudet antages, erhålla särskild underrättelse, kan, i följd af tidigare handelsförbindelser eller andra omständigheter, hafva grundad anledning förutsätta, att han, om anbudet förkastas, derom skall blifva underrättad. Har t. ex. anbudstagaren förut vid upprepade tillfällen på enahanda sätt gått anbudsgifvaren till handa, synes han, om förhållandena fortfarande äro desamma, ej böra kunna draga sig undan utan att gifva det till känna, i synnerhet om

han måste inse, att skada eller annan olägenhet derigenom komme att förorsakas anbudsgifvaren. Ett sådant förfarande skulle utan tvifvel ej stämma väl öfverens med det allmänna rättsmedvetandet. Beredningen har därför i förslaget (9 §) intagit en bestämmelse, enligt hvilken för nu afsedda fall köp är slutet, der ej afböjande svar utan oskäligt dröjsmål afsändes.

Har köp sålunda kommit till stånd, kunna, på sätt förslaget äfven innehåller, bestämmelserna i 10 § ej tillämpas. Anbudsgifvaren skulle eljest kunna blifva fri från det redan afslutade köpet, om den andre underlåte att inom viss tid sända svar på hans förfrågan.

Vid bestämmande af den tid, inom hvilken enligt 9 och 10 §§ svar bör afsändas, hafva hufvudsakligen gjort sig gällande samma synpunkter, som redan vid 4 § blifvit framhållna. Enda skilnaden är, att då i nu afsedda fall anbudstagaren ej alltid kan vara beredd att utan betänkande afgifva sitt svar, han i detta hänseende må åtnjuta ett efter anbudets beskaffenhet lämpadt, skäligt rådrum. För svarets framkomst bär ej anbudstagaren ansvaret; genom att i behörig ordning afsända svaret har han fullgjort hvad honom åligger.

Det är som bekant mycket vanligt, att personer genom annonsering i tidningar, genom kringvändande af priskuranter eller cirkulär, genom anslag eller pålysning kungöra, att vissa varor af dem försäljas eller uppköpas. Icke sällan begagnar man härvid samma uttryck (»offerera», »tillbjuda» o. s. v.), som pläga förekomma i verkliga anbud. Särskildt i anledning häraf har Beredningen funnit det angeläget att, till undvikande af möjliga missförstånd, dylika tillkännagifvanden förklaras falla utom området för bestämmelserna om anbud. Det som enligt Beredningens uppfattning på det mest afgörande sätt skiljer dem från verkliga anbud, är att de innebära uppfordran till allmänheten. Häraf följer nämligen, att det ej kan antagas vara utfärdarens afsigt att binda sig gent emot hvar och en, som får del af tillkännagifvandet. Klarast är detta, när någon kungör sig hafva en viss individuelt bestämd sak att sälja. Men äfven i öfriga fall kan svårligen ett obegränsadt mångfaldigande af det ifrågasatta köpet vara afsedt.

Från nu antydda synpunkt bör det i hvarje särskildt fall bedömas, huruvida en »allmänlig» uppfordran föreligger. Tvekan kan nämligen stundom uppkomma, då tillkännagifvandet skett genom utsändande af priskurant eller dylikt.

Finnes anledning att antaga, att samma tillkännagifvande tillstålts ett så stort antal personer, att en förpligtelse att med dem alla sluta köp ej kan vara åsyftad, får mottagaren ej betrakta det såsom ett anbud. Det kan härvid hafva en viss betydelse, om och på hvilket sätt och med hvilken fullständighet tillkännagifvandet i fråga genom särskilda mekaniska hjälpmedel mångfaldigats.

I de flesta fall kan en allmänlig uppfordran att sluta köp redan på den grund ej anses såsom ett anbud, att det ifrågasatta aftalets innehåll ej är tillräckligt noga bestämdt.

Det föreslagna stadgandet innehåller allenast, att en uppfordran af angifven art ej skall anses såsom anbud. Hvilken rättslig betydelse i andra afseenden må tillkomma densamma, är en fråga, som icke i detta sammanhang kan eller bör besvaras. Själfklart är, att om ett anbud på ett eller annat sätt kan anses hänvisa till en föregående uppfordran af det slag, som i 11 § omförmäles, denna uppfordrans innehåll är af vigt för tolkningen af anbudet.

12 §. Då gods utropas till försäljning å auktion, kan ett sådant fall, som i föregående paragraf afses, synas vara för handen, eftersom godset på detta sätt samtidigt tillbjudes ett flertal personer. Enligt denna uppfattning äro buden anbud och kommer först genom godkännandet af ett framställt bud köpet till stånd. Något hinder finnes dock ej att vid försäljning å auktion betrakta utbudandet såsom ett verkligt anbud, hvilket genom det högsta budet accepteras. I verkligheten finner man också företeelser, som svara mot båda dessa uppfattningssätt. Vid s. k. ovilkorlig försäljning utgör utbudandet ett anbud, som genom inropet accepteras; när deremot säljaren, såsom det plägar heta, förbehållit sig att antaga eller förkasta blifvande anbud, utgöra auktionsbudens anbud och erfordras accept från säljarens sida. Otvifvelaktigt är, att båda slagen af auktion böra vara tillåtna. Fråga kan endast vara derom, hvilketdera slaget bör gälla såsom det regelmässiga. Beredningen tror sig hafva förfarit i enlighet med det allmänna föreställningssättet i vårt land, då den i 12 § uttalat en presumtion för ovilkorlig försäljning, som alltså skall antagas vara åsyftad, när motsatsen ej förbehållits.

Då hufvudregeln således är den, att utbudandet är anbud och högsta budet accept, uppstår svårighet i det fall, att högsta budet gifvits från mer än ett håll. Det vore lika oriktigt att låta säljaren på grund häraf blifva fri, som att efter auk-

tionens formela afslutande medgifva hvem som belst att täfla vid ett fortsatt utrop. Med de intresserade parternas grundade anspråk har det syns Beredningen bäst öfverensstänma, att de spekulanter, som hvar för sig gjort det högsta budet, äro skyddade i sin rätt såväl mot säljaren som mot nya medtäflare och endast hafva att sig emellan afgöra saken. Detta kan ske antingen genom öfverbud, som naturligtvis kommer säljaren till godo, eller derigenom att den ene afstår från sitt anspråk. Kunnade de ej »skiljas åt» på det ena eller andra sättet, medgifver paragrafen säljaren rätt att efter godtfinnande välja dem emellan. Häröfver kan den, hvilkens bud ej antages, icke med fog beklaga sig, då han haft tillfälle att genom öfverbud tillförsäkra sig företrädet.

Tydliggen står det säljaren fritt att på förhand uppställa de vilkor han önskar för högsta budets giltighet. Ett visst dylikt förbehåll, nämligen att budet ej gäller, om ej köpeskillingen genast erlägges, är till och med så naturligt och ligger så nära till hands, att Beredningen ansett sig böra uttala en presumtion därför. Påföljden, om köparen ej genast erlägger köpeskillning, med hvars betalande anstånd ej medgifvits, säges vara den, att säljaren ej är af köpet bunden. Säljaren kan således utan vidare förklara, att något köp ej kommit till stånd. Låter han sig deremot nöja åt köpet oakadt köparens försummelse, hvilket kan framgå af uttrycklig förklaring eller på annat sätt, är köpeaftalet visserligen giltigt; men säljaren är naturligtvis ändock oförhindrad att i enlighet med vanliga regler häfva köpet och fordra skadestånd.

Att då köp kommer till stånd med den, som gjort högsta budet, öfriga bud äro utan verkan, faller af sig sjelft. Mera tvifvelaktigt är det deremot, om ej säljaren, när det sista budet på grund af köparens försummelse förklaras ogiltigt, kan gå tillbaka till det näst föregående o. s. v. I denna fråga innehåller förslaget icke något direkt uttalande. Af dess bestämmelser kan man emellertid med lätthet sluta sig till ett nekande svar såsom allmän regel. Ett sådant svar motiveras äfven genom den praktiska svårigheten att med afseende å ett bud, som omedelbart följts af ett annat, konstatera beloppet och den bjudandes person, äfvensom derigenom att den, som gjort ett bud, uppenbarligen saknar anledning att vidare anse sig bunden, sedan han hört ett högre bud upptagas.

Paragrafens innehåll afser tydligen direkt allenast vanlig försäljningsauktion i uppslag. Att dess bestämmelser kunna få motsvarande tillämpning äfven å andra slag af auktion, särskildt upphandlingsauktion, torde emellertid kunna betraktas såsom en gifven sak.

Till sist må erinras, att mera reglementariska föreskrifter om sättet för auktions hållande af lätt insedda skäl ej bort upptagas i ett lagförslag af förevarande beskaffenhet.

13—15 §§. Den i och för sig tvifvelsutän riktiga grundsatsen, att ett köp kommer till stånd genom utbyte af öfverensstämmande anbud och svar, kan, äfven om anbudet och svaret tillkommit utan tvång eller förledande, stundom ej strängt genomföras. Åtminstone lemna dess giltighet rum för tvekan, som lagstiftaren bör söka undanröjda. Detta är händelsen, då motsvarighet saknas mellan viljeuttrycket i ett anbud eller svar å ena sidan och den verkliga viljan å den andra.

Är ifrågavarande brist på motsvarighet afsigtlig eller åtminstone medveten, bör den, som afgifvit anbudet eller svaret, vara deraf bunden, om det i god tro mottages. Detta gäller särskildt vid s. k. mentalreservation eller tyst förbehåll. En uttrycklig bestämmelse härom har Beredningen emellertid ansett vara öfverflödig.

Då bristen på motsvarighet är omedveten, plägar man säga, att villfarelse föreligger.

Beredningen har trott sig kunna i förslaget med tystnad förbigå den art af villfarelse, som plägar benämnas *error in motivis* och innefattar oriktigt antagande af omständigheter, som utgöra bevekelsegrunder för anbudets eller svarets afgifvande. En dylik villfarelse kan i och för sig näppeligen utan bestämdt stöd i lag anses ega någon betydelse för anbudets eller svarets giltighet. Sådan betydelse torde icke heller böra tillkomma densamma. Uteslutet är visserligen icke, att i följd af en dylik villfarelse anbudet eller svaret fått ett annat innehåll, än anbudsgifvaren eller anbudstagaren afsåg. Är detta händelsen, föreligger ett fall, hvarå de föreslagna bestämmelserna ega tillämpning. Emellertid skulle det, såsom äfven genom den utländska lagstiftningens exempel bekräftas, vara svårt eller omöjligt att i lagtexten uppdraga en tillräckligt skarp och säker gräns mellan en ren *error in motivis* och en på nyss antydda sätt uppkommen oriktighet i anbudets eller svarets innehåll. Särskildt är det ingalunda nog att hänvisa dertill, om villfarelsen är väsentlig eller ej.

De föreslagna bestämmelserna förutsätta, att anbud eller svar kommit att innehålla annat än åsyftadt var. Såsom allmän regel uppställes, att villfarelse ej kan åberopas, så framt den andra kontrahenten var i god tro. Med en motsatt regel skulle samfärdselns trygghet i väsentlig mån äfventyras, eftersom ingen vid mottagandet af ett anbud eller ett svar kunde vara viss, att ej anbudet eller svaret komme att på grund af verklig eller föregifven villfarelse ryggas. Från den antagna principen böra därför enligt Beredningens åsigt endast noga begränsade undantag medgifvas.

Till det fall att anbud eller svar kommit att innehålla annat än åsyftadt var kan man hänföra missägning och misskrifning äfvensom oriktig användning af ett ord eller ett uttryck; sistnämnda oriktighet kan ganska lätt förekomma, då man begagnar främmande språk eller tekniska termer. Hit hör det vidare, om någon misstager sig i afseende på innehållet af någon handling eller något tillkännagifvande, hvartill han i sitt anbud eller svar hänvisar — man beställer t. ex. varor enligt en priskurant i tro att de der utsatta prisen äro bestämda i en annan myntsort, än verkligen är fallet, eller man svarar ja på ett anbud, som man missuppfattat. Slutligen kan det äfven inträffa, att när någon mellanhand användes för framförande af ett anbud eller svar, anbudet eller svaret framkommer i annan lydelse, än vid afsändandet åsyftades; särskild betydelse har detta i följd deraf, att anbud och svar så ofta befordras medelst telegraf.

Icke heller här torde man böra göra åtskilnad mellan väsentlig och oväsentlig villfarelse. Enligt Beredningens uppfattning kan det, oberoende af en sådan åtskilnad, ej finnas tillräckligt skäl att fränkänna anbudet eller svaret bindande kraft under annan förutsättning, än att antingen den andra kontrahenten är i ond tro eller ock olikheten mellan det verkliga och det åsyftade anbudet eller svaret förorsakats af fel vid telegrafering eller annan befordran. Det senare villkoret har till och med synts böra ytterligare skärfas genom den tillagda betingelsen, att felet ej kan anses föranledt genom afsändarens vårdslöshet eller försummelse. Endast när äfven denna förutsättning är för handen, torde det faktiska sammanhanget mellan afsändarens vilja och anbudets eller svarets verkliga innehåll vara så svagt och aflägsat samt faran för grundlösa föregifvanden så ringa, att skiljaktigheten mellan det verkliga och det åsyftade anbudet eller svaret bör

få återopas äfven emot en mottagare i god tro. I alla händelser bör dock mottagaren så till vida skyddas, att han, om den andre begagnar sin rätt att rygga aftalet, erhåller ersättning för sina kostnader. Härför tala starka praktiska skäl.

Huruvida mottagaren är i god tro, eger, såsom af det ofvan sagda framgår, betydelse dels i fråga om anbudets eller svarets bindande kraft, dels med afseende på mottagarens rätt till ersättning, när anbudet eller svaret återtages. Principielt utgör beträffande tillvaron af god tro tiden för anbudets eller svarets framkomst det afgörande momentet. Emellertid är det tydligt, att anbudets eller svarets egen beskaffenhet ofta är egnad att framkalla förmodan eller visshet om dess oriktighet och sålunda utesluta god tro. I anledning häraf måste, då mottagaren icke genast vid framkomsten tager kännedom om anbudet eller svaret, ett slags tillbakadatering ske. Mottagaren bör nämligen ej anses vara i god tro, om anbudet eller svaret, så snart han derom tager kännedom, utesluter hans goda tro. Häraf uppkomma tydligen ej de svårigheter, som ofvan vid redogörelsen för 7 § anförts som skäl emot att låta den tid, då mottagaren får kännedom om ett anbud eller svar, vara afgörande för hans rätt.

På ett i viss mån afvikande sätt förhåller det sig med afseende på mottagarens rätt till ersättning för sina kostnader. Äfven om han från början varit i god tro, kan han icke, sedan han fått kännedom om anbudets eller svarets oriktighet, ega samma befogenhet som förut att på mottagarens bekostnad vidtaga åtgärder. Ifrågavarande inskränkning i hans rätt gäller dock åtminstone i allmänhet endast om han har grundad anledning att antaga, att anbudet eller svaret kommer att ryggas.

Möjligen kunde det förefalla, som om, då ett anbud genom fel vid befordran erhållit oriktig lydelse och i god tro accepterats, utan att i accepten anbudet upprepats eller dess innehåll återgifvits, accepten borde anses hafva kommit att innehålla annat än åsyftadt varit och således de ofvan för sådana fall framställda reglerna derå ega tillämpning. En sådan uppfattning har Beredningen emellertid sökt förebygga genom de i 13 och 14 §§ använda uttryck. Af dessa läser nämligen framgå, att vid skiljaktighet mellan det afsända och det framkomna anbudet eller svaret förslaget känner allenast *ett* anbud eller svar, nämligen det framkomna. Det är således endast enligt det framkomna anbudets lydelse som mottagaren genom accepten förpligtat sig. Aftalets giltighet beror uteslutande

derpå, om anbudet kan på grund af den vid dess befordran förelupna oriktigheten återtagas.

Såsom ofvan angifvits, kan anbud eller svar, som genom fel vid dess befordran erhållit annat innehåll än åsyftadt var, på grund häraf ryggas endast om ifrågavarande fel ej kan anses föranledt genom afsändarens vårdslöshet eller försummelse. För den omsorg, som afsändaren alltså bör hafva använt, kan naturligtvis icke något fast mått angifvas. Afgörandet måste i hvarje särskildt fall bero på omständigheterna. Man bör bland annat taga hänsyn till det valda befordringssättets art äfvensom dertill, huru lätt anbudet eller svaret i följd af sin lydelse kan undergå tillfälliga förändringar; faran för sådana är t. ex. vid telegrafering större, om chifferskrift användes, än när telegraftjenstemännen kunna förutsättas förstå telegrammet. Framför allt har man dock att fästa sig dervid, om vanliga försigtighetsmått uraktlåtits.

15 § afser att förkorta ovissheten om anbudets eller svarets giltighet. I sådant syfte föreskrifves, att den, som vill återtaga sitt anbud eller svar, skall ofördröjligen gifva underrättelse derom. Såsom af det använda uttrycket framgår, beräknas tiden för denna underrättelsepligts fullgörande uteslutande efter den underrättelsepligtiges förhållanden. Detta är nödvändigt, för att han ej må kunna utan eget förvällande gå miste om sin rätt att rygga anbudet eller svaret. Möjligheten att anbudet eller svaret ryggas torde i följd af nämnda regel utgöra en tillräcklig maning för den, som mottagit detsamma, att i sitt eget intresse utan dröjsmål upprepa det, sådant det till honom framförts, och derigenom gifva afsändaren kunskap om den oriktighet, som måhända uppkommit. Anbudstagaren kan göra detta redan i sin accept, såsom för närvarande ofta sker när anbudet gifvits genom telegram.

Är mottagaren i ond tro, finnes ej tillräckligt skäl att låta honom draga fördel af afsändarens försummelse att gifva underrättelse derom, att anbudets eller svarets ogiltighet yrkas.

Har sådan underrättelse gifvits, skulle, då yrkandet bestrides, sakens afgörande kunna i betydlig mån fördröjas. Såsom ett medel att förebygga detta missförhållande, som kunde ganska tungt drabba mottagaren, kan en särskild preskriptionsbestämmelse ifrågasättas. Emellertid skulle det erbjuda stora svårigheter ej mindre att finna den riktiga utgångspunkten för beräkningen af en sådan

preskription, än äfven att på ett lämpligt sätt bestämma preskriptionstidens längd. Det har derföre synts Beredningen bäst att anlita en annan, enklare utväg, nämligen att medgifva den, till hvilken ifrågavarande underrättelse stälts, rätt att sjelf instämma saken.

16 §. Har samtycke till ett köpeaftal blifvit någon aftvunget eller genom förledande aflockadt, måste skälig hänsyn till hans intresse anses förbjuda, att aftalet varder för honom bindande. Detta gäller naturligtvis endast när tvånget är antingen i sig sjelft eller med hänsyn till användningen rättsstridigt, och när förledandet sker genom svikliga medel. Beredningen har emellertid ansett denna inskränking icke behöfva uttryckligen framhållas och derföre valt samma ordalag, som i utsökningslagen och förordningen angående utsökningslagens införande för likartade fall användas, helst någon osäkerhet vid tolkningen icke veterligen förspors.

Mångenstädes gör man den skilnad mellan tvång och förledande såsom ogiltighetsgrunder, att det förra antages ega ovilkorlig verkan, medan deremot ett genom förledande aflockadt samtycke anses vara bindande, om den andra kontrahenten är i god tro. Något giltigt skäl för en sådan åtskilnad har Beredningen ej kunnat finna vara för handen. Lika litet kan det förordas att göra båda de nämnda ogiltighetsgrundernas verksamhet beroende deraf, att den andra kontrahenten ej är i god tro. För öfrigt torde det fall, att någon blifvit tvungen eller förledd att sluta köp med annan, som verkligen är i god tro, vara mycket sällsynt.

Den, som utöfvat tvånget eller förledandet, är enligt allmänna rättsgrundsatser pliktig att ersätta all skada. Detta gäller ehvad den tvungne eller förledd begagnar sin rätt att rygga köpet eller af en eller annan anledning föredrager att låta det bestå. Sistnämnda sats har Beredningen emellertid ansett böra till förebyggande af tvekan i lagen uttalas. Tydligen eger den tillämpning äfven i det fall, att någon annan än medkontrahenten utöfvat tvånget eller förledandet och följaktligen är i dennes ställe eller jemte honom skadeståndspliktig.

För att frågan om köpeaftalets ogiltighet ej må kunna alltför länge hållas öppen, har Beredningen föreslagit en ettårig preskriptionstid för talan om återgång af köpet. Deremot skulle en sådan underrättelsepligt, som i 15 § föreskrifves, här vara öfverflödig. I anledning häraf har 16 § kunnat så formuleras, att den erhållit direkt tillämplighet endast på ett fullständigt slutet köpeaftal.

Skulle i något sällsynt undantagsfall ett anbud, som ännu ej efterföljts af accept, behöfva ryggas på grund af tvång eller förledande, är analogisk användning lika berättigad som nära till hands liggande.

För den allmänna rättssäkerheten är utan tvifvel af nöden, att säljares och köparens inbördes rättigheter och skyldigheter i följd af ett ingånget köp blifva genom lag ordnade. Vål är det sannt, att dessa ömsesidiga rättigheter och skyldigheter i första rummet bestämmas af de aftalandes egen vilja, vare sig denna blifvit uttryckligen tillkännagifven eller på annat sätt kan af omständigheterna utletas; men då, såsom ofta nog är fallet, erforderlig ledning ej på denna väg står att vinna, måste lagen träda emellan. I sådant syfte har i förslaget meddelats en följd af stadganden, som, på sätt i 17 § finnes angifvet, skola gälla endast för så vidt ej annat aftalats eller eljest kan anses vara bestämdt. Det har dock icke kunnat undvikas, att bland dessa stadganden intagits andra, som ej äro af denna dispositiva art. Sammanhängande ämnen skulle eljest hafva blifvit skilda från hvarandra. Att afgöra, hvilka stadganden böra ovilkorligen gälla, torde dock ej möta någon svårighet utan oförtydbart framgå af deras innehåll. I allmänhet äro de sådana, att en öfverenskommelse i annan riktning uppenbarligen skulle vara orimlig eller ur rättslig eller sedlig synpunkt otillåten.

Att, då köp är slutet, det åligger säljaren att utgifva det sålda och köparen att betala köpeskillingen, har såsom alldeles själfklart ej blifvit i förslaget direkt uttaladt. Lika ostridigt torde äfven utan positiv föreskrift vara, att der dessa åligganden icke godvilligt fullgöras, de genom domstolar och exekutiva myndigheter kunna den försumlige aftvingas. Någon bestämmelse, motsvarande det i de äldre lagförslagen förekommande stadgandet, att om säljaren ej utgifver hvad han sålt, köparen må hos Konungens Befallningshafvande söka handräckning att det utbekomma, återfinnes således ej i förevarande förslag.

Föremålet för ett köp kan vara individuelt eller generiskt bestämdt. I förra fallet afser köpet visst, på ett eller annat sätt angifvet gods. I det senare åter är godset allenast till arten bestämdt; säljaren skall af den angifna arten aflemna en viss myckenhet och eger själf bestämma, af hvilket gods den skall tagas. Utom dessa båda typiska slag af köp, utaf hvilka det sist omtalade i förslaget benämnes leveransköp, förekommer äfven ett, som hvarken är rent individuelt eller rent generiskt, utan företer en blandning af båda formerna, nämligen då af en viss

angifven myckenhet någon del säljes, t. ex. hälften af en säck mjöl, några meter af ett stycke tyg eller några kilogram af en bal kaffe. För detta slags köp finnas icke i förslaget meddelade några särskilda bestämmelser, utan måste i hvarje fall undersökas, om för bedömande af viss rättighet eller skyldighet den individuela eller den generiska bestämningen af föremålet bör anses vara afgörande.

I 18 § meddelas föreskrifter angående stället, der såldt gods skall aflemnas och mottagas. Är godset individuellt bestämdt, ligger utan tvifvel närmast till hands att låta aflemnandet och mottagandet ske der godset vid köpet befanns. Framgår af omständigheterna, det meningen ej var att godset skulle å denna ort aflemnas och mottagas, kan vid dylikt köp, likasom i allmänhet vid leveransköp, med fog uppställas som regel, att godset skall aflemnas och mottagas der säljaren har sitt hemvist, men om han idkar rörelse och köpet dermed eger samband, der rörelsen idkas. I båda fallen äro dock, på sätt redan blifvit påpekadt, dessa föreskrifter allenast i den händelse tillämpliga, att det ej aftalats eller eljest kan anses vara bestämdt, att godset skall å viss annan ort aflemnas och mottagas.

Stadgandet i 19 §, att säljaren skall bära kostnaden för godsets aflemnande och köparen kostnaden för mottagandet, återfinnes i de äldre lagförslagen och öfverensstämmar med allmänt gällande rättsuppfattning.

På sätt redan blifvit framhållet, uppställer förslaget som regel, att såldt gods skall af köparen afhämtas der godset finnes eller hos säljaren. En öfverenskommelse i annat syfte kan antingen gå derpå ut, att godset skall af säljaren fortskaffas till köparens hemvist eller viss annan ort och således der aflemnas och mottagas, eller ock innebära, att säljaren skall ombestyras godsets försändande till annan ort än den, der det af honom aflemnas. Då i sistnämnda fall godset aflemnas och mottages å skilda orter, och 19 § således ej lemna erforderlig ledning i fråga om fördelningen af kostnaden för godsets öfverlemnande, har det uttalats (20 §), att i nu afsedda fall kostnaden för godsets fortskaffande från aflemnings- till mottagningsorten skall presumeras ligga å köparen.

Tvekan kan understundom uppstå, huruvida en säljares åliggande i afseende å godsets fortskaffande bör anses innebära, att godset skall af honom aflemnas å bestämmelseorten. Då frågan härom i mer än ett afseende kan hafva praktisk betydelse, har, till ledning vid frågans bedömande, i 21 § uttalats, att den omständighet, att säljaren bär kostnaden för godsets fortskaffande, icke för sig

allena med nödvändighet innebär, att aflemmandet skall ske å bestämmelseorten.

Enligt Lagkomiténs och den äldre Lagberedningens förslag skulle såldt gods, då förord ej träffats om tiden för dess utgifvande, af säljaren utlemnas när köparen det fordrade. En sådan föreskrift synes emellertid lämpa sig endast för det fall, att godset af köparen afhemtas. Skall det åter af säljaren aflemnas hos eller försändas till köparen, bör säljaren i bådas intresse ega såväl rätt som pligt att taga initiativ till öfverlemmandet. Förslaget bestämmer således, i närmare anslutning till flera främmande lagar, att godset skall utan dröjsmål aflemnas och mottagas.

Understundom inträffar det, att godset ej genast kan aflemnas, enär derförinnan vissa förberedande åtgärder måste vidtagas. Är ej på förhand bestämdt, huru lång tid dertill får användas, bör köparen, då godset skall af honom afhemtas, ej vara pligtig att i detta hänseende vidtaga någon åtgärd förr än han af säljaren erhållit underrättelse, att godset är färdigt till afhemtning. Köparen kan nämligen ej af sig sjelf veta, när så är förhållandet; och då uppskofvet är föranledt deraf, att säljaren behöft rådrum för fullgörande af hvad honom åligger, kan det ej anses obehörigt att pålägga honom en sådan underrättelsepligt.

Att, så framt särskildt förbehåll ej gjorts, köpeskillingen för såldt gods skall erläggas då godset af köparen mottages, torde vara en allmänt erkänd grundsats. På det att tvekan ej må kunna uppstå derom, att då godsets mottagande obehörigen fördröjes, köpeskillingen ändock är förfallen, har emellertid förslaget i denna del formulerats så, att köpeskillingen skall erläggas å den tid, då godset bör mottagas.

I fråga om ansvarighet för skada, som träffar såldt gods, hafva inom vetenskap och lagstiftning vidt skilda åsigter gjort sig gällande. Beträffande särskildt skada, som, utan säljarens vållande, genom tillfällig händelse uppkommer, har, då köpet afser visst gods, dels uppställts som regel, att faran för godset öfvergår med köpslutet, dels ock förfäktats, att säljaren bär faran för godset till dess detsamma af honom aflemnats. Enligt förstnämnda grundsats, som med eller utan modifikation gäller i åtskilliga främmande länder och äfven hyllats af Lagkomitén och den äldre Lagberedningen, är således köparen pligtig att betala hela köpeskillingen ändå att godset efter köpet genom olycks-händelse skadats eller gått under.

24 §.

I vår nu gällande lag finnes i detta hänseende icke någon annan föreskrift än stadgandet i 1 Kap. 7 § Handelsbalken: »Nu köper man varor som skola vägas, mätas eller räknas; värde dem säljaren, till dess det skedt är; sedan värde dem köparen.» Att rättsuppfattningen hos oss närmast ansluter sig till regeln, att vid köp om visst gods faran för godset öfvergår med köpslutet, torde emellertid vara otvifvelaktigt, och Beredningen har äfven i förslaget upptagit denna regel, dock med vissa modifikationer, som betingas af billig hänsyn till köparens intressen.

Att godset icke omedelbart efter köpet omhändertages af köparen kan bero derpå, att han icke är i tillfälle att genast afhemta eller eljest mottaga det. Men dröjsmålet kan äfven vara föranledt deraf, att godset icke är färdigt att aflemnas eller att säljaren skall aflemna godset å annan plats än den, der det vid köpet befanns, eller försända det. I sistnämnda fall, då aflemmandet fördröjes för att säljaren skall blifva i tillfälle att fullgöra hvad enligt köpet honom åligger, bör han, der ej annat öfverenskommit, äfven stå i ansvar för godset. Att köparen velat bära risken för godset innan det är färdigt att aflemnas och således förr än han kunnat få disponera öfver detsamma, kan ej rimligen förutsättas. Deremot ligger det nära till hands, att säljarens åtagande att låta fortskaffa eller försända godset tillika innebär förpligtelse att ansvara för att godset ej under tiden till dess åtagandet fullgjorts skadas, desto hellre som nämnda åtgärder ofta nog äro förenade med särskild risk. Att de bestämmelser, som i detta syfte blifvit i förslaget intagna, i hufvudsak uppbäras af den allmänna meningen i vårt land, kan äfven med allt skäl antagas. Näppeligen lär någon anses berättigad att undfå köpeskillingen för en sak, som, innan den är färdig att aflemnas, hos honom upptrunnit. Har säljaren åtagit sig att fortskaffa det sålda till köparen, anses denne ej pliktig erlægga betalningen med mindre godset i oskadadt skick till honom aflemnas. Skall säljaren försända godset, kan han ej urskulda sig med att godset vid förpackningen af våda skadats.

Är köp slutet under suspensivt vilkor, så att köpet endast under viss förutsättning skall komma till stånd, kunna i allmänhet de rättsliga följderna af köpet ej inträda förr än vilkoret uppfyllts. Att köparen ej dertförinnan står faran för godset har i 24 § sista stycket uttalats. Huruvida denna regel bör gälla äfven för det fall, att godset, innan vilkoret uppfyllts, blifvit till köparen

aflemnadt, kan emellertid ifrågasättas, men torde dock böra bejakas, så framt ej nämnda åtgärd kan anses innebära att vilkoret frånträds.

Att vid leveransköp faran för det sålda icke kan öfvergå redan vid köpslutet är uppenbart. Föremålet för köpet är då endast till arten (och myckenheten) bestämdt, och på säljaren beror, hvilket gods han till fullgörande af aftalet vill lemna. Förr än han i detta hänseende träffat sitt val och godset så till vida blifvit individualiseradt, kan det i allt fall ej ifrågasättas, att köparen skall bära faran för det sålda. 25 §.

Enligt nu gällande lag såväl som enligt Lagkomiténs och den äldre Lagberedningens förslag synes köparen böra stå faran så snart godset genom vägning, mätning eller räkning blifvit utskildt. Att en af säljaren i sådant afseende ensidigt vidtagen åtgärd skulle hafva en dylik påföljd, kan dock knappast vara riktigt och är måhända icke heller i lagen eller lagförslagen åsyftadt. Af en sådan åtgärd är nämligen säljaren icke på något sätt bunden. Intet hindrar honom att för annat ändamål använda det en gång för köparen aflagda godset. Har deremot vägningen, mätningen eller räkningen skett i köparens närvaro, ställer sig saken annorlunda. Godset är då på sådant sätt afskildt, att säljaren ej vidare eger disponera öfver detsamma, och köpet bör sedermera falla under de regler, som för köp om visst gods blifvit meddelade. Har godset ej blifvit på nämnda sätt afskildt, bör med stöd af hvad nu är sagdt faran för gods, som skall af köparen afhämtas, ligga å säljaren till dess det af köparen omhändertages. Skall åter godset af säljaren aflemnas hos eller försändas till köparen, finnes icke någon anledning att vid leveransköp låta andra regler gälla än som för köp om visst gods förut äro gifna. Säljaren kommer då att bära ansvaret för godset till dess han fullgjort hvad honom i afseende derå åligger, d. v. s. till dess han aflemnat godset, vare sig detta sker hos köparen eller genom godsets försändande. Att i sistnämnda fall köparen bär faran från den tid godset försändes är en i affärsverlden allmänt antagen grundsats, som i flera länder blifvit upphöjd till lag och afven vunnit erkännande vid våra domstolar.

De stadganden rörande farans öfvergång, som blifvit föreslagna, böra emellertid gälla endast under förutsättning att godset i behörig ordning aflemnas och mottages. Varder i följd af säljares eller köparens försummelse godsets ut-

gifvande fördröjdt, erfordras andra föreskrifter; och finnas i 34 § intagna de bestämmelser, som för sådant fall ansetts böra komma till användning.

26 §. Att säljaren bör vara skyldig att vårda det gods han sålt till dess det aflemnas till köparen, är — såsom Lagkomitén yttrar i sina motiv till 1 Kap. Handelsbalken — så ostridigt, att något bevis därför ej läres vara af nöden; och Lagkomitén bestämmer äfven denna vårdpligt sålunda, att säljaren bör iakttaga den försigtighet och uppmärksamhet, som han och andra vanligen använda i vårdandet af egendom, som tillhör dem sjelfva. Med anslutning till Lagkomiténs åsigt, som äfven i andra länder gjort sig gällande, har Beredningen i 26 § föreslagit, att säljaren, ändå att faran ej ligger å honom, skall vara ansvarig för skada, som, innan godset aflemnas, genom hans vanvård eller vållande uppkommer.

Med säljarens underlåtenhet att taga vård om såldt gods likställes det fall, att han, då godset skall af honom försändas, förfar oriktigt, vare sig derigenom att han afviker från någon af köparen gifven föreskrift, eller ock så att han vid val af transportmedel eller eljest försummar att iakttaga nödig försigtighet och omtanke. I sådant fall blir säljaren ansvarig äfven för skada, som under transporten träffar godset, dock endast om skadan förorsakas af hans oriktiga förfarande.

De rättsliga följderna deraf, att godset skadas medan faran ligger å säljaren eller eljest af anledning, som afses i 26 §, finnas närmare angifna i förslaget 38:de och följande paragrafer.

27 §. Rätten till afkastningen af såldt gods sammanställs ofta nog med skyldigheten att bära faran för godset, så att, der denna skyldighet åligger köparen, afkastningen äfven anses böra komma honom till godo, eller åtminstone så att afkastning, som fallit innan han öfvertagit faran, förmenas ej böra tillkomma honom. Beredningen, som ej kunnat finna denna sammanställning fullt befogad, har i förslaget upptagit bestämmelser, som i viss mån avvika från nämnda grundsats.

I förslaget skiljes mellan två slag af afkastning, å ena sidan den så att säga dagliga afkastningen, t. ex. mjölken af en ko, spillning efter kreatur, samt å andra sidan afkomma efter såldt djur, så ock annan tillfällig afkastning, såsom fårets ull, utdelning å aktie, vinst å premieobligation l. d. I fråga om den dagliga afkastningen, som i allmänhet uppväges af en motsvarande underhållskostnad, kan enligt Beredningens åsigt med skäl förutsättas, att då särskild öfverenskommelse ej träffats, meningen är, att deusamma skall åtfölja godset, så

att säljaren eger behålla den afkastning, som faller innan godset af honom aflemnas. Betydelsen af denna presumtion bortfaller väl, då i följd af någonderas försummelse godsets aflemnande obehörigen fördröjes; men om dröjsmålet förorsakas af köparen, ligger uppenbarligen icke deri något skäl att försänra säljarens ställning och göra honom redovisningsskyldig för afkastning, som under tiden faller. Annat är deremot förhållandet, om dröjsmålet vållas af säljaren. Derpå bör icke han kunna grunda någon rätt, och han måste följaktligen, der köparen så fordrar, vara pliktig att till denne utgifva den under dröjsmålet uppkomna afkastningen eller motsvarande ersättning.

Vidkommande åter den tillfälliga afkastning, som vid köp om visst gods faller efter köpet, kan enligt Beredningens förmenande ej utan särskilda skäl antagas annat än att denna inbegripits i köpet; och bör den således, äfven om den fallit innan godset aflemnas, tillhöra köparen.

Utan tvifvel kan det inträffa och torde äfven ej sällan förekomma, att vid leveransköp den angifna arten ej är närmare bestämd, än att derinom finnes gods af olika slag. För sådant fall gäller enligt åtskilliga främmande lagar och lagförslag, att säljaren skall lemna medelgod vara. Då, enligt hvad Beredningen har goda skäl att antaga, en sådan föreskrift ej skulle stämma öfverens med den inom vår affärsverld rådande uppfattningen, har i stället uti förslaget upptagits en bestämmelse, enligt hvilken säljaren eger lemna gods af det slag han vill. Den eftergift åt säljaren, detta stadgande kan synas innebära, torde ej vara af någon större betydelse, då uppenbart är, att godset i allt fall måste vara sådant, att det inom den bestämda arten kan betraktas som felritt.

28 §.

Obestridligt är, att köp kan vara slutet, ehuru uttrycklig öfverenskommelse om betalningen för det sålda ej träffats. Sådana fall äro till och med ganska talrika och hafva derföre ej kunnat i förslaget förbigås, så mycket mindre som delade meningar lätt uppstå angående de grunder, efter hvilka köpeskillingen då bör bestämmas, och om fördelningen af bevisbördan rörande godsets värde. Att de regler, förslaget i dessa afseenden upptager, falla under stadgandet i 17 § och således icke gälla, derest omständigheterna vid köpet angifva annan grund för prisets fastställande, behöfver knappast påpekas. Lika uppenbart torde äfven vara, att dessa regler ej äro tillämpliga då öfverenskommelse om köpeskillingen väl träffats, men tvist uppstår om detta aftals innehåll, eller då den ena parten på-

29 §.

står men den andre bestrider, att viss köpeskillning blifvit bestämd. I dessa fall synas de allmänna bevisningsreglerna böra komma till användning.

Då köp uppgöres utan att aftal träffas om priset, kan det ej gerna ifrågasättas, att säljaren vill lemna eller att köparen hoppas erhålla godset för det lägsta möjliga pris. Snarare kan å köparens sida förutsättas en viss likgiltighet för prisets storlek, under det säljaren måste antagas vilja i utbyte mot sitt gods komma i åtnjutande af så stor köpeskillning, som han skäligen må kunna fordra. I enlighet härmed synes äfven frågan om köpeskillningens storlek böra bedömas. Säljaren bör erhålla det högsta skäligen pris. Hans rätt i detta hänseende skulle emellertid ofta nog blifva illusorisk, om den gjordes beroende deraf, att han kunde bevisa, att det af honom fordrade pris ej öfverstege skäligen anspråk. Säljaren bör således ega utbekomma det pris, han begär, der det ej kan anses oskäligt.

Då priset för en vara ej under alla förhållanden är detsamma utan lätteligen ställer sig olika å skilda tider och orter, har i förslaget äfven bort angifvas den tid, till hvilken, och den ort, hvartill vid prisets bestämmande skall tagas hänsyn. Att de härom gifna föreskrifter böra tillämpas äfven då köpeskillningen enligt uttryckligt aftal skall betalas »efter gångbart pris», torde vara uppenbart.

30 §. I 30 § uttalas den allmänt erkända grundsats, att vid köp, likasom vid hvarje annat ömsesidigt aftal, den ene kontrahenten ej är pliktig att å sin sida uppfylla aftalet förr än den andre fullgör hvad enligt detsamma åligger honom. En hvar är således berättigad att innehålla hvad han skall utgifva till dess honom tillhandahålles hvad han på grund af aftalet eger bekomma. Klart är emellertid, att denna regel ej alltid är tillämplig, utan endast då aftalet skall å ömse sidor samtidigt fullgöras. Har vid köp säljaren medgifvit anstånd med köpeskillningens erläggande eller köparen förbundit sig att betala i förskott, har dermed i förra fallet säljaren, i det senare köparen afsagt sig rätten att beropa sig på ifrågasvarande stadgande.

På grund af underlåtenhet att i behörig ordning fullgöra köpeaftal kan enligt de i förslaget meddelade bestämmelser den försumlige vara pliktig att till den andre utgifva, utom ränta, ersättning för uppkommen skada. Fråga kan då uppstå, huruvida dennes skyldighet att fullgöra aftalet må göras beroende

äfvén deraf, att den försumlige utgifver skadeståndet, och om således den förre, till dess sådant skett, eger innehålla sin prestation. Att Beredningen ej ansett sig kunna bejaka denna fråga framgår af de använda ordalagen. Beredningen har nämligen befarat, att genom ett sådant stadgande en för samfärdseln menlig tvekan och osäkerhet skulle kunna uppstå. Äfvén om den försumliges skyldighet att utgifva skadestånd är ostridig, torde dock endast i sällsynta fall enighet förefinnas om det belopp, hvarmed skadeståndet bör utgå. Den till ersättning berättigade skulle jemväl lätteligen kunna använda sin ställning till att aftvinga den andre oskäligen fördelar. Det i förslaget upptagna stadgandet utesluter emellertid ej möjligheten för den berättigade att under vissa förhållanden på andra grunder t. ex. i qvittningsväg uppnå ungefärligen samma resultat, som om han egt rätt att innehålla sin prestation såsom säkerhet för utbekommande af skadestånd.

Då gods, som säljaren efter åtagande skall försända till köparen, enligt den i förslaget använda terminologien af säljaren aflemnas vid försändandet, har för undvikande af missförstånd i 30 § uttalats, att försändandet ej utgör hinder för säljaren att innehålla godset.

Den viktiga frågan om följderna af säljarens underlåtenhet att aflemna godset är i 31 § hufvudsakligen reglerad. Enligt utländsk lagstiftning inträda med vissa för olika länder vexlande undantag de rättsliga verkningarna af säljarens underlåtenhet att i rätt tid aflemna godset merendels icke som en omedelbar följd af denna underlåtenhet utan först sedan säljaren blifvit af köparen anmanad att fullgöra aftalet och ofta nog ej förr än han derefter åtnjutit ett skäligt rådrum. En sådan anordning har, såsom främmande för svensk rättsuppfattning, icke kunnat af Beredningen förordas, utan äro enligt förslaget de rättsliga verkningarna af säljarens försummelse ställda i omedelbart samband med försummelsen, så att för deras framkallande någon särskild åtgärd från köparens sida ej erfordras. Deraf får dock icke dragas den slutsats, att under alla förhållanden köparen kan hålla sig fullkomligt överksam. Då godset skall af honom afhämtas, innebär redan hans inställelse i sådant syfte en uppmaning till säljaren att aflemna godset. Äfvén i andra fall kan en dylik anmaning vara ovillkorligen nödvändig, nämligen om i följd af aftalets innehåll tiden för aflemnandet skall på detta sätt bestämmas. 31 §.

De rättigheter, som i följd af säljarens försummelse tillkomma köparen, äro dels att häfva köpet, dels ock att njuta ersättning för all skada, vare sig denna är föranledd af godsets försenade aflemnande eller af köpets häfvande. För rätten att häfva köpet har Beredningen emellertid föreslagit vissa förutsättningar, hvilka visserligen i främsta rummet uppställts af hänsyn till säljaren men dock så affattats, att köparens intressen ej derigenom må obehörigen förnärmas. Då å ena sidan genom köpets häfvande stor skada lätteligen tillskyndas säljaren samt det å andra sidan i många fall icke är af något särskildt intresse för köparen att erhålla godset å den bestämda tiden, har Beredningen ansett, att icke hvarje, än så kortvarigt dröjsmål med godsets aflemnande ovilkorligen bör medföra rätt för köparen att häfva köpet. Denna rättighet blir eljest i hans hand lätt ett medel att utan verkligt fog draga sig undan köpet. Är dröjsmålet ringa, må således köpet i regel icke häfvas. Undantag härifrån medgifves dock dels för det fall, att köparen genom särskildt uttryck i aftalet betingat sig noggrant iakttagande af tiden för godsets aflemnande, dels ock i händelse på grund af särskilda omständigheter dröjsmålet, ehuru ringa, uppenbarligen kan för köparen medföra märklig olägenhet, så att i följd deraf godset blir för honom värdelöst eller han åtminstone af detsamma har väsentligt mindre nytta än han eljest skulle haft. Derjemte har för det fall att, sedan försummelsen inträdt, köparen anmanat säljaren att aflemna godset, men denne icke ofördröjligen stält sig anmaningen till efterrättelse, köparen erhållit ovilkorlig rätt att häfva köpet. Har säljaren sålunda blifvit erinrad om sin skyldighet att aflemna godset utan att omedelbarligen vidtaga åtgärder för aftalets fullgörande, bör han ej kunna ega anspråk på att vidare hålla köparen bunden. För denne åter kan det under vissa förhållanden vara af vigt att få en tid bestämd, efter hvilken han utan någon som helst risk kan vägra att mottaga godset.

32 och 33 §§. Då köparen försummar att mottaga godset eller att erlægga köpeskillingen eller fullgöra annat, som honom åligger, gifver förslaget säljaren i hufvudsak samma rättigheter, som i följd af dennes underlåtenhet att aflemna godset tillkomma köparen. Dock förefinnas härvid två anmärkningsvärda olikheter. Har godset blifvit till köparen utgifvet, må ej på grund af hans underlåtenhet att betala godset eller fullgöra annat åtagande köpet häfvas. Säljarens åtgärd att i förväg aflemna godset måste nämligen, ehvad kredit aftalats eller säljaren ändock lemnat godset från

sig utan att för detsamma hafva erhållit betalning, presumeras innebära, att han, med afstående af all rätt till godset, för sin köpeskillingsfordran utslutande vill hålla sig till köparens person. En dylik uppfattning har ock genom praxis vunnit den stadga, att någon tanke på förändring härutinnan ej bör vinna insteg. Den andra olikheten består deri, att då köpeskillingen ej i behörig tid erlägges, säljarens rätt till ersättning i händelse köpet ej häfves är på det sätt reglerad, att han efter de grunder, som nu hos oss gälla, eger utbekomma ränta å köpeskillingen, men i öfrigt ej njuter annan godtgörelse än för kostnad och skada deraf, att han nödgas under någon tid innehålla godset.

Äfven för säljarens rätt att på grund af köparens försummelse häfva köpet hafva vissa särskilda förutsättningar ansetts erforderliga. Köparens underlåtenhet att i tid afhemta godset kan, der dröjsmålet är ringa, i allmänhet ej för säljaren medföra någon nämnvärd olägenhet, så framt ej godset är svårt att förvara eller det är utsatt för snar förskämning och säljaren sålunda genom dröjsmålet löper fara att gå miste om fördelen af att för utfående af betalningen hålla sig till godset. Skall godset deremot tillhandahållas köparen å annan plats än den, der säljaren har sin bostad eller sin rörelse, kan äfven ett kort uppehåll lätteligen medföra märklig olägenhet, då säljaren kan nödgas att för godset anskaffa särskildt förvaringsrum eller vidtaga annan betungande åtgärd.

Som ytterligare påföljd af säljarens eller köparens försummelse stadgas i 34 §, att om i följd deraf godsets utgifvande fördröjes, den försunlige under tiden skall stå faran för godsets försämring eller förstörelse. Billigheten af ett sådant stadgande är så uppenbar, att någon särskild motivering därför ej lär vara af nöden. En inskränkning deri måste emellertid göras för det fall, att godset ej är in specie bestämdt. Faran kan då, på sätt redan blifvit framhållet, enligt sakens egen natur ej ligga på köparen förr än godset blifvit på något sätt individualiseradt. Köparen kan således vid leveransköp på grund af sin försummelse icke komma att bära följderna af ett inträffadt olycksfall, med mindre det skadade godset derförinnan bevisligen blifvit för hans räkning afskildt eller eljest uppenbarligen varit för leveransen afsedt. En sådan individualisering måste anses hafva skett t. ex. om visst gods blifvit köparen erbjudet och, då han vägrat mottaga det, för hans räkning upplagd, eller om säljaren lemnat köparen anvisning, från hvilket upplag godset må af honom afhemtas.

35 §. På grund af säljarens eller köparens försummelse att i rätt tid fullgöra aftalet kan enligt förslaget den andre i allmänhet häfva köpet. Då det emellertid äfven står honom öppet att fördrå uppfyllelse af aftalet, måste han enligt förslagets allmänna ståndpunkt vara skyldig att på något sätt gifva till känna, om han vill begagna sin rätt att häfva köpet eller ej. Han blefve eljest lätt i tillfälle att obehörigen draga fördel af vexlande konjunkturer. Att, på sätt i utländsk lagstiftning förekommer, ålägga honom att på eget initiativ meddela sådan underrättelse, synes dock mindre lämpligt. Han har ingenting försummat, men eger rätt att från medkontrahenten vänta uppfyllelse och bör då äfven kunna förhålla sig passiv till dess denne tager något steg i sådan riktning. I enlighet härmed bestämmer förslaget, att den, som vill häfva köpet, skail genast gifva underrättelse derom, då han tillfrågad varder eller den försumlige erbjuder sig att fullgöra aftalet. Uraktlåtes det, må köpet ej häfvas, så framt aftalet sedermera utan dröjsmål fullgöres.

36 §. I Lagkomiténs förslag till Handelsbalk återfinnes följande, sedermera af den äldre Lagberedningen i hufvudsak upptagna stadgande: »Nu är anstånd med betalning beviljad: har köparen veterligen kommit i det obestånd, att förlust för säljaren är att befara; ege denne rätt behålla varan, der köparen ej ställer borgen för värdet: är köparens egendom till konkurs afträdd; hafve säljaren den rätt, nu sagd är, der ej borgenärerne varan betala.»

Som stöd härför åberopas i Lagkomiténs motiv, bland annat, följande: »Att säljare, genom beviljad anstånd åt köpare med betalning af det sålda, frånträder sin rätt att det behålla, intill dess betalning sker, är en i allmänhet gällande regel; men komitén har dock ansett undantag derifrån ega rum, i den händelse, att köparen under anståndstiden kommit i det obestånd, att förlust för säljaren är att befara. Säljarens så beskaffade begifvande kan alltid presuméras vara grundadt på hans öfvertygelse om köparens vederhäftighet. Blifva köparens vilkor, sedan begifvandet skett, så försämrade, som sagdt är, eller voro de det, när anståndet beviljades, änskönt hans obestånd då ej var veterligt, så bör lagen antaga ett tyst förbehåll vara af säljaren gjordt att behålla det sålda; och det vore orättvist att förpligta honom till dess utgifvande, när han ej kan ega något hopp om betalning.»

På dessa skäl har äfven Beredningen i sitt förslag upptagit bestämmelser i samma syfte som Lagkomiténs berörda stadgande, dervid dock detta blifvit i

vissa afseenden modifieradt. Då förutsättningen, att köparen vederligen kommit på sådant obestånd, att förlust för säljaren är att befara, synta vara alltför obestämd och sväfvande och i följd deraf i tillämpningen lätteligen kunna gifva anledning till en betänkelig osäkerhet, har Beredningen, med hufvudsaklig anslutning till bestämmelser i gällande vexellag och sjölag, inskränkt säljarens rätt att under ifrågavarande förhållanden innehålla godset till vissa fall, då köparens obestånd kan anses konstateradt, nämligen då köparen kommit i konkurstillstånd eller sin konkursansökning till rätten eller domaren ingifvit eller vid utmätning funnits sakna tillgång att betala sin gäld eller ock, om han är köpman, inställt sina betalningar. Att i dessa fall säljaren, der ej betalning för godset ofördröjligen efter anmaning följer, äfven bör ega rätt att häfva köpet, har synta Beredningen uppenbart. Rättigheten att qvarhålla godset blefve mången gång utan värde, om säljaren i afvaktan på betalning skulle nödgas förvara det under någon längre tid. I allmänhet förefinnes ock endast ringa utsigt för säljaren att å den aftalade tiden erhålla betalning.

Ersättning för kostnader, som föranledas af godsets qvarhållande, har Beredningen lika litet velat tillägga säljaren som godtgörelse för skada deraf, att under ifrågavarande förhållanden köpet häfves. Då bestämmelserna om rätt att innehålla godset och eventuelt att häfva köpet tillkommit uteslutande af hänsyn till säljaren, som, i strid åtminstone mot aftalets lydelse, för skyddande af sin rätt erhållit vissa fördelar, förefinnes icke här samma anledning som eljest, då godset innehålles och köpet häfves, att tillägga säljaren ersättning för liden skada. Ej heller vore det billigt vare sig mot köparen att ålägga honom en ersättningsskyldighet, som i viss mån skulle orsakas deraf, att han ej vore i stånd att, tidigare än som aftalats, erlägga köpeskillingen, eller, vid konkurs, emot köparens öfriga borgenärer att under dessa förhållanden tillerkänna säljaren rätt till utdelning för skadestånd.

Väl skulle, på sätt äfven Lagkomitén för visst fall föreslagit, köparen kunna förklaras berättigad att utbekomma godset mot det att han stälde borgen för betalningen. Men då stridighet lätt uppstår om en sådan borgens vederhäftighet och köparen, derest han kan ställa antaglig borgen, i allmänhet utan svårighet äfven bör kunna anskaffa penningar, har Beredningen ej ansett sig böra upptaga detta förslag.

Under vissa förhållanden synas samma skäl, som ligga till grund för säljarens rätt att innehålla godset, äfven böra leda dertill, att han må ega återtaga godset, der det blifvit till köparen utgifvet. Den omständighet, som berättigat säljaren att hålla godset inne, kan hafva varit honom obekant, eller ock kan han, då han erhållit kännedom derom först efter det godset afsändts, af en eller annan orsak hafva varit förhindrad att begagna sig af sin rätt. Tvifvelsutän är det billigt, att säljaren ej af en dylik, tillfällig anledning ovilkorligen förlorar all möjlighet att skydda sin rätt, utan att utväg bör beredas honom att återtaga godset, i den mån ej fara kan anses föreligga, att annans rätt derigenom kränkes. Behovet af en begränsning vid bestämmandet af den rätt, som här tillerkännes säljaren, bör efter Beredningens åsigt föranleda dertill, att rätt att återtaga godset ej må ifrågakomma för andra fall än att godset af säljaren utgifvits efter det köparen kom i konkurstillstånd eller ingaf sin ansökan om egendomsafträdelse. Då nämligen någon, stundom ej så kort tid kan efter utmätningen eller betalningsinställelsen förflyta innan köparen kommer i konkurs, kunde rätten för säljaren att återtaga gods, som under mellantiden utan betalning till köparen utgifvits, mången gång leda till svåra förvecklingar och kränka andra borgenärens rätt, hvilkas benägenhet att lemna köparen kredit tilläfvventyrs påverkats just deraf, att ifrågavarande gods funnits i köparens besittning. Är åter godset utgifvet sedan köparen försattes i konkurs eller, der konkursen tillkommit på köparens egen begäran, efter det ansökningen derom ingafs, förefinnes ej denna fara för förvecklingar, utan bör säljaren ega att från konkursboet återtaga godset, så framt ej köpeskillingen ofördröjligen efter anmaning erlægges. Med den nyss angifna grunden för detta stadgande öfverensstämmer dock att, på sätt af Beredningen föreslagits, undantag göres för det fall, att godset blifvit utgifvet, ehuru säljaren kan antagas hafva haft vetskap om konkursen eller konkursansökningen och varit i tillfälle att begagna sin derå grundade rätt att innehålla godset.

37 §. 166 § sjölagen innehåller bestämmelser angående säljares rätt i afseende å sjöledes försända varor, å hvilka konnossement till köparen öfverlemnats. Enligt dessa bestämmelser är i fall, som afses i förslagets 30, 32 och 36 §§, säljarens rätt att innehålla och förfoga öfver den försända varan i viss mån inskränkt till förmån för tredje man, som förvärfvat konnossement derå. Att i

följd af den särskilda betydelse, som i allmänhet tillägges en sådan handling, säljarens rätt öfver godset ej kan vara densamma då konnossement aflemnats som då så ej skett, är uppenbart; och Beredningen har ej heller ifrågasatt någon ändring i sjölagens förevarande bestämmelser, utan i stället, för undvikande af all tvekan, uttryckligen angifvit, att desamma oberoende af förslaget skola gälla.

I enlighet med nu gällande lag ålägger förslaget säljaren ansvarighet för 38—40 §§. fel, som, då köp om visst gods slutes, finnes i godset. Af skäl, som förut blifvit anförda, har säljaren ansetts böra under vissa förhållanden ansvara äfven för fel, som uppkommit efter köpet, nämligen om felet uppstått å tid, då säljaren bär faran för godset, eller ock föranledts af hans vanvård eller vållande eller deraf att han vid godsets försändande utan giltigt skäl afvikit från gifven föreskrift eller eljest oriktigt förfarit. I 38:de och följande paragrafer är denna ansvarighet närmare bestämd, i det der blifvit angifna de rättigheter, som i följd af sådana fel tillkomma köparen. Det lär ej kunna blifva föremål för tvekan, att ehuru dervid endast talas om fel i godset, de gifna bestämmelserna dock, i den mån ske kan, böra tillämpas äfven för det fall, att godset i sin helhet eller delvis förstörts.

Enligt 1734 års lag eger köparen att för fel i godset häfva köpet och i visst fall äfven njuta skadestånd. Huruvida, på sätt Lagkomitén synes haiva förutsatt, enligt gällande lag skadestånd tillkommer honom, äfven om han behåller godset, är deremot tvifvelaktigt. Beredningen har emellertid i förslaget upptagit en bestämmelse i denna riktning, så att enligt detsamma köparen i allmänhet eger välja, huruvida han vill häfva köpet eller erhålla nedsättning i köpeskillingen. Att ej gifva honom sistnämnda rätt kan ofta leda till obillighet. Kan han ej undvara godset, måste han åtnöjas dermed och betala fulla köpeskillingen, huru felaktigt godset än må vara. En för honom fördelaktig affär kan på grund af sedermera upptäckta fel blifva förlustbringande, utan att han, som genom köpets häfvande skulle drabbas af än större skada, kan vinna någon rättelse. Äfven för säljaren kan det mången gång vara långt fördelaktigare att vidkännas en nedsättning i priset än att återfå godset. I den utländska lagstiftningen är jemväl köparens valrätt i förevarande hänseende allmänt erkänd. Lagkomitén och den äldre Lagberedningen upptogo den i sina förslag, och äfven vid våra domstolar har den vunnit tillämpning.

Att köparen, jemte det han eger häfva köpet eller njuta ett mot felet svarande afdrag å köpeskillingen, äfven bör undfå ersättning för sina kostnader, har Beredningen i likhet med Lagkomitén och den äldre Lagberedningen ansett med billighet öfverensstämmande. Derigenom blir, då köpet häfves, köparen försatt i samma ställning, som om något köp aldrig kommit till stånd. Vid prisnedsättning åter torde i allmänhet ej kunna blifva fråga om ersättning för andra kostnader än dem, som tilläfventyrs erfordrats för att ådagalägga, det fel är för handen. Säljarens ersättningsskyldighet bör dock i vissa fall, då på grund af särskilda omständigheter hans ansvarighet måste vara större, utsträckas jemväl till all annan skada. Så är af lätt insedda skäl förhållandet, då godset saknar tillförsäkrad egenskap eller säljaren uppsåtligen dolt felet, likasom äfven då felet uppkommit genom säljarens vanvård eller vållande eller derigenom, att han vid godsets försändande förfarit oriktigt. Ett uppsåtligt döljande af felet kan vara för handen ej blott då säljaren i dylikt syfte vidtagit särskild åtgärd, utan äfven då han med afsigt förteगत fel, ehuru han måste hafva insett, att köparen, derest han känt felet, ej skulle hafva ingått på köpet eller åtminstone ej velat betala det öfverenskomna priset.

Af hänsyn till säljaren har Beredningen i ett fall föreslagit inskränkning i köparens rätt i följd af fel i godset derhän, att han ej mot säljarens bestridande må häfva köpet, nämligen om felet är ringa och det ej kan antagas medföra särskild olägenhet för köparen. Denne har då ej något verkligt fog för vidtagande af en sådan åtgärd, som deremot lätt skulle kunna missbrukas till förfång för säljaren. Dock bör köparen, oaktadt felets obetydlighet, ega häfva köpet, om felet består deri, att godset saknar en särskildt tillförsäkrad egenskap, så ock om säljaren uppsåtligen dolt felet. I förra fallet måste säljarens ansvarighet naturligtvis vara större än vanligt; i det senare, då säljaren handlat mot bättre vetande, bör han ej deraf kunna draga någon fördel.

41 §. Köper någon visst gods, ehuru han vet det vara behäftadt med fel, förefinnes ej någon anledning att låta säljaren vara ansvarig för sådant fel. På samma sätt bör, om köparen besigtigat godset, säljaren ej svara för fel, som köparen dervid lätteligen kunnat märka. Säljaren måste nämligen då med fog kunna antaga, att köparen iakttagit felet, men funnit det ej vara af svårare beskaffenhet, än att han ändock velat tillhandla sig godset. Har åter säljaren

uppsåtligen dolt felet eller saknas tillförsäkrad egenskap hos godset, förfaller nyssnämnda skäl, och säljaren bör då vara fullt ansvarig för godsets beskaffenhet.

Genom att afgifva försäkran, att gods, som säljes, innehar viss egenskap, 42 §. ikläder sig säljaren större ansvarighet för godset än han eljest skulle haft. Att han genom särskildt förbehåll äfven kan inskränka sin ansvarighet för fel i godset, är i sig sjelft klart och framgår derjemte af 42 §, som anger den rättsliga verkan af ett sådant förbehåll, enligt hvilket köparen skall nöjas med godset, ehvad det är bättre eller sämre. Köparen bör då sjelf svara för fel, som vid köpet fanns i godset, så framt ej säljaren uppsåtligen dolt felet. Då han i sistnämnda fall handlat mot bättre vetande, bör förbehållet ej skydda honom.

Att vid försäljning å auktion säljaren, der ej särskild utfästelse skett, icke bör vara lika ansvarig för fel i godset som eljest, har Beredningen ansett uppembart. För denna åsigt, som till fullo torde öfverensstämma med den allmänna uppfattningen hos oss, tala äfven flera omständigheter. Å auktion försäljas oftast förut brukade saker, eller varor, som ansetts behäftade med fel. Då tillika i allmänhet en myckenhet gods samtidigt försäljes, är det för säljaren svårt att ega noggrann kännedom om hvarje särskild sak och än svårare att, i händelse af behof, sedermera åstadkomma utredning och bevisning om det såldas beskaffenhet. Allmänheten lemnas äfven merendels tillfälle att på förhand besigtiga godset, på det att derigenom en hvar sjelf må kunna försäkra sig om beskaffenheten af det gods, som utbjudes. Beredningen föreslår således, att försäljning å auktion skall presumeras vara gjord med sådant förbehåll, att säljaren ej ansvarar för annat fel, än som blifvit af honom uppsåtligen doldt.

Vid leveransköp förbinder sig säljaren att tillhandahålla köparen gods af 43 och 44 visst slag och viss myckenhet. Då detta åtagande närmast kan jämföras dermed, 44 §§. att vid andra köp säljaren garanterar tillvaron af någon viss egenskap hos godset, har Beredningen, med hufvudsakligt stöd jemväl af den uppfattning, som gjort sig gällande vid våra domstolar, ansett säljarens ansvarighet i dessa båda fall böra vara enahanda. Köparen bör således, om vid leveransköp godset är behäftadt med fel eller öfverenskommen myckenhet deraf ej lemnas, ega att häfva köpet eller fordra det afdrag å köpeskillingen, som mot felet eller bristen svarar, samt dessutom, i hvilketdera fallet som helst, njuta ersättning för all skada. Att det äfven står honom öppet att, der han så önskar, fordra positiv uppfyllelse

d. v. s. annat gods i stället för det felaktiga eller till fyllande af bristen, är redan förut vid behandling af 18—23 §§ framhållet.

Köparens rätt att häfva köpet har emellertid äfven vid leveransköp ansetts böra i någon mån inskränkas; och kan Beredningen jemväl som stöd härför åberopa vår domstolspraxis. Vid leveranser, särskildt större sådana, inträffar lätt, att det levererade godset ej utgör fullt så mycket, som köparen eger bekomma, eller att någon del deraf är behäftad med fel. Sådant kan på grund af godsets beskaffenhet eller andra tillfälliga omständigheter understundom knappast undvikas, äfven om säljaren vid leveransens fullgörande använder all möjlig omsorg. Att vid sådant förhållande äfven om bristen är än så obetydlig eller felet förekommer allenast hos en ringa del af godset, låta köparen ovilkorligen häfva köpet i dess helhet, synes allt för strängt. För honom är det måhända utan betydelse, att han ej bekommer hela den aftalade myckenheten, men han skulle ändock kunna begagna sig af denna omständighet för att häfva ett köp, som i följd af inträffadt prisfall eller af annan anledning blifvit för honom ofördelaktigt. Annorlunda ställer sig saken, om köparen kan göra antagligt, att äfven en ringa brist för honom medför särskild olägenhet, så att han af det återstående godset ej kan hafva samma nytta, som om han fått hela den öfvenskomna myckenheten, eller om, då en del af godset är skadadt, antagas kan, att detta gods ej utan svårighet kan afskiljas från det öfriga. Med undantag för dessa fall må derföre enligt förslaget, om bristen är ringa eller endast en ringa del af godset behäftad med fel, köpet ej i afscende å det öfriga godset mot säljarens bestridande häfvas.

Förslaget innehåller icke några särskilda föreskrifter för det fall, att säljaren åtagit sig att efter hand i olika poster aflemna godset. Underlåter säljaren att fullgöra en eller flera leveranser, eller finnes någon leverans i sin helhet eller delvis vara behäftad med fel, böra följaktligen säljarens och köparens rättigheter och skyldigheter bedömas efter de i förslaget gifna allmänna regler, hvilka jemväl torde lemna erforderlig ledning. I främsta rummet synes böra tagas i betraktande, i hvilket förhållande de särskilda leveranserna stå till hvarandra, huruvida de må kunna anses oberoende den ena af den andra och sålunda hvar för sig utgöra en fristående affär, eller om de måste betraktas såsom delar af ett dem alla omfattande helt. I förra fallet kunna anmärkningar mot en leverans naturligtvis ej utöfva något inflytande på den eller de öfriga. I senare fallet åter bör

undersökas, huruvida den uteblifna eller felaktiga leveransen i förhållande till det hela eller på grund af särskilda omständigheter är af sådan betydelse att, med tillämpning af 43 och 44 §§, köparen må kunna häfva köpet i dess helhet eller om han måste åtnöjas med en mot den uteblifna eller felaktiga leveransen svarande nedsättning i köpeskillingen.

Ungefär samma åskådning bör äfven göras gällande, om genom ett aftal flera olikartade föremål blifvit sålda och något deraf saknas eller är felaktigt. Kan sammanförandet af de olika föremålen i ett köp anses bero på en tillfällighet, böra således verkningarna af en partiel försummelse vid aftalets fullgörande blifva väsentligen andra, än om köpet af hvarje särskildt föremål uppenbarligen skett under förutsättning att äfven det öfriga godset behörigen aflemnas.

Under vissa förhållanden bör enligt Beredningens åsigt en säljare, som vid leveransköp lemnat felaktigt eller otillräckligt gods, kunna erhålla tillfälle att genom aflemnande af felfritt eller tillräckligt sådant afvärja de hufvudsakliga följderna af sin försummelse. Utan tvifvel kan detta någon gång för honom vara af stor betydelse; och användandet af denna utväg har i förslaget begränsats till sådana fall, då köparen deraf icke bör kunna hafva någon egentlig olägenhet.

45 §.

Såsom villkor för att efterleverans må ske är nämligen föreslaget, att godset till köparen utgifves genast efter det felet eller bristen anmärkts och tillika att icke före utgifvandet den tid gått till ända, under hvilken köparen, derest första leveransen ej egt rum, enligt förslagens 31 § varit pliktig att afvakta godset. Att köparen ej efter denna tid kan vara skyldig att nöjas med positiv kontraktsuppfyllelse är uppenbart. Det första villkoret deremot, som inskränker säljarens rätt att vidtaga ifrågavarande åtgärd till de tillfällen, då han är i stånd att omedelbart och utan nämnvärd tidsutdrägt fullgöra efterleveransen, kan synas väl strängt, åtminstone om den aftalade leveranstiden ännu ej är till ända; men enär han genom att aflemna godset förklarar sig villig att då fullgöra aftalet och således sjelf satt en gräns för vidare utsträckning af leveranstiden, har Beredningen ansett ytterligare eftergift i detta hänseende ej böra ifrågakomma. För skada, som kan tillskyndas köparen deraf, att det först aflemnade godset ej är felfritt eller tillräckligt och att efterleverans sålunda behöfves, eger han enligt förslaget njuta ersättning.

46 och 47
§§.

Hos oss finnes för närvarande icke någon särskild tid bestämd, inom hvilken anmärkningar mot godsets beskaffenhet böra framställas. Att emellertid preskriptionsbestämmelser i detta hänseende ej utan olägenhet kunna undvaras torde knappast af någon förnekas. Lös egendom är ofta underkastad jemförelsevis hastiga förändringar i beskaffenhet och värde, svårigheten att bestämma, i hvilket skick egendomen befann sig vid en viss tidpunkt, ökas i allmänhet ju längre tid derefter förflutit, och särskildt inom affärsverlden måste det vara af största vikt att ej längre än nödigt är stå i ansvarighet för det sålda. För köparen åter kan en begränsning af rätten att framställa anmärkning icke innebära någon obillighet, om blott tiden därför ej tillmätas alltför knapp. Det kan ifrågasättas att i detta hänseende meddela mera allmänt affattade föreskrifter, såsom att köparen bör framställa anmärkning å godset »ofördröjligen» eller »inom skälig tid» efter godsets mottagande. Vid tillämpningen af ett sådant stadgande torde svårigheter dock lätteligen uppstå på grund af de många särskilda omständigheter, hvartill hänsyn måste tagas. Äfven ur andra synpunkter synes ett dylikt, mera obestämdt stadgande föga välbetänkt. För att icke utsätta sig för faran att få behålla felaktigt gods måste köparen med största möjliga skyndsamhet anordna undersökning af detsamma. Å andra sidan kan säljaren ej med visshet afgöra, huruvida han eger tillbakavisa en efter hans förmenande försenad anmärkning. De fördelar, preskriptionsbestämmelser böra medföra, vinnas endast i ringa grad. Beredningen anser följaktligen bestämda preskriptionstider vara att föredraga; och då en tidrymd af fjorton dagar i allmänhet måste vara tillräcklig att anställa undersökning å godset, föreslås, att köparen, om han vill tala å fel eller brist, skall sända underrättelse derom inom nämnda tid efter det godset mottogs. Har felet eller bristen under denna tid ej upptäckts, och kan sådant ej anses beroende af försummelse eller vårdslöshet å köparens sida, bör det emellertid icke vara honom betagget att äfven senare framställa anmärkning i anledning af en dylik, mera fördold felaktighet eller brist. Att, på sätt förslaget innehåller, sådan anmärkning skall göras ofördröjligen sedan felet eller bristen uppdagades kan icke antagas vålla köparen någon svårighet, och säljaren bör med allt skäl kunna fördra att, så snart felet eller bristen upptäckes, blifva derom underrättad. Af nyss anförda skäl synes äfven böra bestämmas en tidsgräns, efter hvilken säljaren må vara fredad för hvarje anmärkning i afseende å godsets beskaffenhet. Derest

i enlighet med Beredningens förslag den tid, efter hvilken anmärkning ej må göras, bestämmes till ett år efter godsets mottagande, torde såväl säljarens som köparens rätt vara behörigen tillgodosedd. Att dessa till säljarens förmån gifna bestämmelser ej böra gälla, derest brottsligt förfarande ligger honom till last, har Beredningen ansett uppenbart.

Då det för säljaren kan vara af synnerlig vigt att från början veta, huruvida köparen, oaktadt felet eller bristen, vill behålla godset, eller om han fordrar, att det samma skall af säljaren återtagas, har förslaget ålagt köparen att i den underrättelse, hvarom nu är taladt, uttryckligen gifva till kända, huruvida han påyrkar godsets återtagande, vid äfventyr att säljaren eljest icke kan dertill förpligtas. Har köparen framställt sådant yrkande, och varder det af säljaren bestridt, står det i följd af stadgandet i 51 § köparen öppet att i stället fordra nedsättning i köpeskillingen.

På sätt redan blifvit framhållet skola ofvanberörda preskriptionstider beräknas från det godset af köparen mottogs. Under vissa förhållanden kan emellertid ett sådant stadgande leda derhän, att anmärkningstiden, till skada för säljaren, obehörigen förlänges, nämligen om köparen, då godset blifvit till honom försändt, icke genast tager det till sig, utan mottagandet på ett eller annat sätt fördröjes. För att undvika denna oegentlighet bestämmer förslaget, att i sådant fall preskriptionstiden skall räknas från det köparen sattes i tillfälle att mottaga godset.

Hvad 46 § innehåller gäller endast för den händelse, att annat ej aftalats eller eljest kan anses vara bestämdt. Hinder möter således ej vare sig att ytterligare begränsa anmärkningstiden eller att utsträcka den. Jemväl på grund af handelsbruk kunna i detta hänseende andra regler komma att gälla än de i lag uppställda. Ett fall, der visserligen omständigheterna tydligt nog tala för att undantag måste göras, har emellertid syntts vara af den vigt, att det bör i lagen särskildt upptagas, nämligen om godset är utsatt för förskämning eller snar förstörelse. Godset blir då lätt nog värdelöst, och det bör följaktligen åligga köparen att, så fort lämpligen ske kan, undersöka godset och, om det befinnes felaktigt samt han fördenskull vill, att det skall af säljaren återtagas, härom ofördröjligen gifva underrättelse. Vill åter köparen, oaktadt felet eller bristen, behålla godset mot prisnedsättning, torde någon särskild skyndsamhet ej vara af nöden.

Det kunde ifrågasättas att låta den i 47 § gifna regeln gälla äfven i afseende å gods, som är underkastadt hastigt fallande i värde. Svårigheten att med full

visshet bestämma, hvilket gods med ett sådant stadgande skulle afses, har emellertid föranledt Beredningen att ej ansluta sig till denna uppfattning. En så sväfvande föreskrift skulle sannolikt ej vara till något gagn och måhända äfven understundom föranleda, att köparen utan sitt förvållande ginge förlustig rätten att tala å gods, hvars beskaffenhet dertill gäfve anledning. Den tid, som skulle vinnas, vore äfven så ringa, att endast undantagsvis värdet å godset derunder kunde i nämnvärd grad förändras.

Stadgandet i 1 Kap. 4 § Handelsbalken, att då häst köpes, köparen eger tre dygns frestetid, har Beredningen icke ansett sig böra i förslaget upptaga. Såsom detta stadgande i allmänhet tolkas, innebär det, att köparen under frestetiden eger att, ehvad fel kan påvisas eller ej, påyrka köpets återgång. Äfven om vid hästköp det någon gång kan vara af vigt för köparen att, förr än köpet blir definitivt, få under någon tid pröfva hästen, torde dock en bestämmelse i denna riktning vara öfverflödig, då det i hvarje fall står köparen öppet att i detta hänseende göra särskildt förbehåll. Olämpligt måste det äfven vara att med afseende på ett enstaka slag af kreatur meddela en dylik föreskrift. Skulle åter ofvannämnda lagbud innebära, att efter den bestämda tiden af tre dygn köparen ej eger föra talan i afseende å fel, som derunder bort kunna upptäckas, kan dess bibehållande än mindre ifrågakomma, sedan i förslagets 46 och 47 §§ i dylikt syfte upptagits andra preklusiva bestämmelser, gällande för köp i allmänhet.

I sammanhang härmed bör anmärkas, att Beredningen ej ansett det af åtskilliga främmande länders lagstiftning gifna föredömet att vid kreatursköp bestämma säljarens ansvarighet för fel i det sålda annorlunda än eljest mana till efterföljd. Mest utmärkande för denna särskilda lagstiftning är den skilnad, som uppställes mellan olika slag af fel, de stränga preklusiva bestämmelserna och ordnandet af bevisningsskyldigheten i afseende å tiden för felens uppkomst. Endast för vissa, uttryckligen angifna, gröfre fel göres säljaren ansvarig. Är ett sådant fel för handen, kan köparen häfva köpet och fordra ersättning för liden skada, men eger i allmänhet ej att påyrka nedsättning i priset. Upptäckes felet inom viss bestämd, efter felets beskaffenhet noga afpassad tid, presumeras felet hafva funnits förr än köparen öfvertog ansvaret för det köpta; upptäckes åter felet först senare, må köparen ej i allmänhet derå grunda någon talan, och der sådant medgifves, åligger det honom att bevisa, att felet fanns å sådan tid, att

ansvaret därför bör drabba säljaren. Att en dylik lagstiftning med dess skarpt reglementerande föreskrifter ej lämpar sig för våra förhållanden kan så mycket hellre antagas, som några uttalanden icke veterligen hos oss förekommit om behovet af en förändring i denna riktning. Dertill kommer, att den för en sålunda anordnad lagstiftning erforderliga kännedomen om de särskilda sjukdomarnes art ännu icke torde hafva till fullo vunnits, åtminstone att döma af de stridiga bestämmelser, som inom olika länder förekomma angående den tid, hvar under den ena eller andra sjukdomen må presumeras hafva förefunnits hos kreaturet innan den utbrutit. Med hänsyn härtill hafva i förslaget icke intagits några särskilda bestämmelser angående kreatursköp, utan förutsättes att vid dylika köp samma regler skola gälla som eljest.

De i förslaget upptagna bestämmelser beröra icke det område, som utgör föremål för förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855. Beredningen har därför saknat skäl att nu föreslå någon ändring i nämnda förordning.

Meddelande, hvarom i 46 och 47 §§ förmäles, bör, på sätt redan blifvit påpekadt, innehålla, huruvida köparen vill tala å fel eller brist och om hans talan går derpå ut, att godset skall af säljaren återtagas. Deremot är köparen ej pliktig att närmare angifva sina yrkanden, hvilket med hänsyn till den korta tid, han för framställande af anmärkning åtnjuter, ej heller billigtvis kan af honom fordras. Oaktadt underrättelsen råder sålunda fortfarande ovisshet dels om utsträckningen af köparens fordringar dels ock, för den händelse säljaren ej vill godkänna anmärkningen, om befogenheten af densamma. På det att, derest köparen ej vidtager åtgärder för att få denna ovisshet undanröjd, säljaren måtte derom kunna gå i författning, medger förslaget honom rätt att sjelf efter stämning påkalla pröfning af köparens anspråk. Tillika och för att säljaren ej må sakna tillfälle att åstadkomma bevisning om godsets beskaffenhet, stadgas i förslaget, att köparen ej må hindra honom att å godset anordna besigtning.

48 §.

Då tvekan lätteligen synes kunna uppstå om betydelsen deraf, att köparen godkänner till honom lemnadt gods, har frågan härom blifvit i förslaget upptagen och på det sätt afgjord, att köparen utan hinder af godkännandet eger tala å fel eller brist, derom han vid godkännandet hvarken hade eller borde hafva kännedom. Beredningen har nämligen den uppfattning, att der icke några särskilda omständigheter föreligga, ett blott godkännande af godset icke kan

49 §.

anses åsyfta andra fel än dem köparen dervid kände eller med iakttagande af nödig omsorg bort känna. Genom godkännandet kommer han då i väsentligen samma ställning, som om han, vid köp om visst gods, besigtigat detta eller försummat att inom fjorton dagar efter godsets mottagande deremot framställa anmärkning. Vill köparen afsäga sig all rätt att tala å godset, måste han på ett mera bestämdt sätt gifva denna sin afsigt till känna.

50 §. Då säljare och köpare befinna sig å olika orter och godset försändes till köparen, är, derest denne af någon anledning ej vill mottaga godset, säljaren endast undantagsvis i stånd att sjelf genast taga det om hand. På det att godset icke skall förfaras, bör det således åligga köparen att under någon tid derom draga försorg, och ett stadgande i denna syftning har förty blifvit i förslaget upptaget. Att omsorgen om godset tillkommer köparen under tiden till dess yrkande om godsets återtagande af honom framställes, har emellertid dervid ej behöft uttalas. Först genom ett sådant tillkännagifvande varder godset af honom tillbakavisadt. Derröfinnan måste det, såvida det blifvit till köparen utgifvet eller stälts till hans disposition, betraktas såsom hans tillhörighet; och att han under tiden bär ansvaret för godset, framgår af stadgandet i 53 §.

Den köparen ålagda vårdpligt bör dock ej göras alltför betungande och kan följaktligen ej skäligen utsträckas längre än till dess säljaren kan hinna att sjelf förfoga öfver godset. Om i följd af godsets beskaffenhet eller af annan anledning köparen ej ens under denna tid utan märklig olägenhet kan vårda det, bör han ock kunna befrias från sin vårdpligt. Förslaget medgifver alltså köparen att i dessa fall låta för säljarens räkning å offentlig auktion försälja godset, dock att han är skyldig att, der så lämpligen ske kan, i god tid förut gifva säljaren underrättelse om försäljningen.

51 §. Sedan köparen framställt yrkande, att godset skall af säljaren återtagas, kan han af en eller annan orsak ändra mening, så att han önskar behålla det. Uppenbart är, att detta ej utan vidare bör tillåtas honom. Betydlig olägenhet skulle derigenom kunna tillskyndas säljaren, då han under tiden kan hafva försålt godset till annan person eller annorledes disponerat deröfver. Varder köparens yrkande af säljaren bestridt, förefinnes icke någon anledning att ej låta köparen frångå detsamma. Enahanda rätt bör ock tillkomma köparen,

derest han, på särskild förfrågan, ej inom skäligen tid erhåller meddelande, att säljaren vill förfoga öfver godset.

Att, då köp häfves eller går åter, säljare och köpare äro pligtiga att återställa enhvar hvad han på grund af köpet bekommit, är så själfklart, att det ej behöft direkt uttalas. Genom stadgandet i 52 § modifieras denna skyldighet derhän, att ingendera är pliktig att återbära hvad han mottagit, med mindre den andre utgifver hvad han i följd af köpet bekommit. Båda ega således här samma rätt som vid köpets fullgörande att innehålla enhvar hvad han skall utgifva. Enahanda skäl, som ligga till grund för stadgandet i 30 §, tala för att icke heller vid köpets häfvande eller återgång godset eller köpeskillingen må innehållas till säkerhet för skadestånd, som dervid må ifrågakomma. 52 §.

Äfven om köparen på grund af fel eller brist eller af annan anledning skulle ega rätt att häfva köpet eller fordra annat gods i stället för det aflemnade, kunna emellertid omständigheterna vara sådana, att en dylik rätt ej skäligen kan tillerkännas honom. Har han konsumerat godset eller eljest förfogat öfver det på sådant sätt, att det ej vidare kan af honom återställas, kan han uppenbarligen icke göra anspråk på att återbekomma hvad han lemnat eller undgå att utgifva hvad han förbundit sig att lemna som godtgörelse för godset. Detsamma måste äfven gälla om godset genom köparens vanvård eller vållande förstörts, enär i motsatt fall säljaren skulle komma att bära följderna af köparens oförsigtighet eller försummelse. Har åter godset gått under i följd af sin egen beskaffenhet, bör detta gifvetvis ej kunna inverka på köparens rätt, allenast han i behörig tid gifvit till känna, att han ej vill behålla godset. Mera tvistig ställer sig deremot frågan om följderna af olycksfall, som träffa godset. I detta hänseende förekomma inom utländsk lagstiftning motsatta bestämmelser. Under det att i några länder köparen eger häfva köpet oberoende deraf att godset på sådant sätt gått under, förmena åter andra länders lagar honom en sådan rätt. Beredningen för sin del föreslår en medelväg. Äfven om det i princip är riktigt, att köparen icke under någon tid bär faran för gods, som han af en eller annan anledning ej är skyldig att behålla, synes det dock vara alltför hårdt att låta säljaren vidkännas följderna af en olyckshändelse, som inträffar å en tid, då köparen måste betrakta godset som sin tillhörighet. Förslaget ålägger äfven köparen att i detta afseende bära ansvaret för godset under tiden från det han mottog det eller sattes i tillfälle att mot- 53 §.

taga det och till dess han gifvit underrättelse, att han yrkar godsets återtagande. På honom beror det att under denna tid vidtaga åtgärder till godsets skyddande och till undvikande af förlust genom olycksfall. För honom blir detta stadgande en sporre att så snart som möjligt undersöka godset och bestämma, om han vill behålla det eller ej. Föreligger uppenbar felaktighet, kan han genom att genast sända underrättelse, att godset ställes till säljarens disposition, befria sig från all ansvarighet uti ifrågavarande afseende. Var det för fel eller brist, som godset skulle återställas, står det i hvarje fall köparen öppet att erhålla motsvarande afkortning å köpeskillingen.

Uppenbart är, att med omöjligheten att återställa godset måste, åtminstone i viss mån, det fall likställas, att godset i följd af användning eller annan orsak icke längre befinner sig i samma skick, som då köparens ansvarighet därför började. Fråga blir emellertid, om hvarje äfven den minsta grad af förändring å godset bör medföra rätt för säljaren att vägra återtaga det. Att gå så långt har synts alltför obilligt mot köparen, hvadan han, enligt förslaget, ej gjorts pliktig att behålla godset, om förändringen icke är större än att godset befinner sig i väsentligen samma skick som då han emottog det eller sattes i tillfälle att det mottaga. Likaså måste af lätt insedda skäl köparen ega återlemna godset, om förändringen föranledts af åtgärd, som varit nödig för dess undersökande.

54 §.

Det utmärkande för köp af det slag, som i allmänhet hos oss benämnes »öppet köp», är att, medan säljaren från början är bunden af aftalet, det deremot står köparen fritt att efter eget val låta köpet gälla eller icke. Då detta tillstånd af ovisshet uppenbarligen ej bör få öfver höfvan utsträckas, har Beredningen ansett angeläget vara att genom lag bestämmas, när och under hvilka förhållanden säljarens bundenhet upphör eller köpet blir definitivt. Är ej i aftalet stadgadt eller eljest af omständigheterna uppenbart, huru lång tid säljaren skall vara ensidigt bunden, finnes ej anledning antaga, att han velat medgifva köparen längre betänketid än som, med hänsyn till det dermed afsedda ändamålet, kan anses skälig. Inom denna tid bör köparen således vara beredd att fatta sitt beslut och derom underrätta säljaren. Men följderna af att köparen i detta hänseende förhåller sig passiv måste blifva väsentligen olika allt efter som godset på förhand blifvit till köparen utgifvet eller icke. I senare fallet kan köparens tystnad ej betraktas annorlunda än som ett afstående från köpet, som

då äfven upphör att vara bindande för säljaren. Har åter, der godset blifvit till köparen öfverlemnadt, denne ej inom aftalad tid förklarar sig icke vilja behålla godset, ligger utan tvifvel närmast till hands att tolka denna hans underlåtenhet som ett definitivt godkännande af köpet. Aftalet blir derigenom för båda ovilkorligen bindande. Samma påföljd skulle möjligen kunna bestämmas äfven för köparens underlåtenhet att, då viss betänketid ej är aftalad, inom skälig tid gifva säljaren del af sitt beslut. Men då ett sådant stadgande näppeligen skulle stämma öfverens med den hos oss gängse uppfattningen och för öfrigt lätteligen kunde leda derhän, att köparen utan nämnvärd försummelse blefve mot sin vilja tvungen att behålla godset, innehåller förslaget, att i detta fall köparen blir bunden först om han, efter att hafva åtnjutit skälig betänketid, underlåter att vid förfrågan gifva tillkänna, att han ej vill vidhålla köpet.

Då tvekan kan uppstå, huruvida säljaren eller köparen skall bära faran för gods, som vid öppet köp blifvit till den senare öfverlemnadt, meddelas i förslaget föreskrift om det sätt, hvarpå frågan bör besvaras.

Med ett köpeaftal åsyftas att förskaffa köparen eganderätt till det gods, som 55 och 56 är föremål för köpet eller som, vid leveransköp, till aftalets fullgörande af säljaren §§. aflemnas. För att detta skall kunna ske måste godset vid köpet tillhöra säljaren eller sedermera af honom förvärfvas. Att såsom en ur köpeaftalet härflytande skyldighet ålägga säljaren att styrka sin eganderätt till godset låter sig emellertid ej göra. Detta skulle för den allmänna omsättningen vara i hög grad betungande och ofta möta öfvervinneliga svårigheter. Genom godsets öfverlemnande till köparen måste säljaren tills vidare presumeras hafva fullgjort sin skyldighet uti ifrågavarande afseende. Vill köparen göra gällande, att så ej är förhållandet, måste — enligt de grundsatser, Beredningen sålunda ansett sig böra följa — detta påstående emot säljaren lagligen bevisas. Talan härom må ej af köparen föras, så länge han är i ostörd besittning af godset, utan först om annan framställer anspråk å godset och detsamma i anledning deraf varder köparen frändömdt eller ock utan dom af honom utgifvet. Det är således icke köparen förmenadt att godvilligt utlemna godset till den, om hvars bättre rätt dertill han är öfvertygad; men han kan i detta fall lika litet som eljest genom något medgifvande eller någon eftergift inverka på säljarens rätt, utan denne måste, såsom redan blifvit anmärkt, till dess motsatsen bevisas anses hafva fullgjort sin ifrågavarande skyl-

dighet. Utlemnar köparen ej godvilligt godset och varder i följd deraf talan emot honom anhängiggjord vid domstol, står det naturligtvis köparen fritt att instämma säljaren till medsvaromål och på sådant sätt få frågan om hans ansvarighet afgjord redan i vindikationsprocessen. Genom underlåtenhet att vidtaga denna åtgärd förlorar emellertid köparen ej rätten att ställa säljaren till ansvar, men den bevisningsskyldighet, som i vindikationsprocessen ålåg den uppgifne egaren, öfvergår sedermera å köparen. Endast om han emot säljaren kan styrka, att godset rätteligen tillhörde tredje man, må säljaren antagas hafva brustit i sitt åliggande att skaffa köparen eganderätt till godset. Säljaren blir då skyldig att ersätta all skada deraf att godset frånvinnes köparen, dock med afdrag för hvad af rätte egaren bör betalas; har nämligen köparen jagligen icke varit pliktig att utlemna godset annat än mot lösen eller annan godtgörelse, bör han ej genom underlåtenhet att begagna denna rätt kunna öka säljarens ersättningsskyldighet.

Från den säljaren sålunda ålagda skyldighet medgifver emellertid förslaget vissa undantag. Har säljaren vid köpet underrättat köparen, att annan egde eller möjligen kunde ega bättre rätt till godset, eller har köparen eljest derom egt kännedom, bör, der säljaren ej särskildt förbundit sig att ansvara för godset, köpet anses slutet under förutsättning att köparen skall bära risken af att godset på grund af den för honom sålunda kända omständighet frånvinnes honom. Likaså bör säljaren vara fri från hemulsansvarighet, då han derom gjort förbehåll, dock att, om han till köparens vilseledande lemnat oriktig uppgift och således förfarit mot bättre vetande, förbehållet ej gäller. Varder godset köparen frånvunnet på grund af någon omständighet, derom köparen genom säljarens vilseledande uppgift erhållit oriktig föreställning, blir alltså säljaren, oaktadt förbehållet, ersättningsskyldig.

57 §. Sedan genom förslagets tidigare bestämmelser säljares och köpares inbördes rättigheter och skyldigheter i följd af köpet blifvit ordnade, upptagas till behandling i 57:de och närmast följande paragrafer frågor, som hufvudsakligen beröra köparens rätt till godset i förhållande till tredje man, särskildt säljarens borgenärer. Någon absolut gällande föreskrift angående tiden för eganderättens öfvergång vid köp har Beredningen emellertid ansett ej kunna i lag meddelas, utan förmenat, att äfven i detta afseende hänsyn framförallt måste tagas till kontrahenternas uttalade eller på annat sätt ådagalagda vilja. Här af följer dock ej, att ett för-

behåll om eganderätten under alla förhållanden är gällande. Står det i strid mot köpets natur, kan det sålunda ej ega giltighet såsom köpevilkor. Icke heller kan någon betydelse tilläggas ett förbehåll, som motsäges af kontrahenternas handlingssätt och alltså framstår såsom en tom reservation eller till och med såsom gjordt i svikligt syfte.

Har ej förbehåll skett, öfvergår, enligt förslaget, vid köp om visst gods eganderätten dertill på köparen så snart köpet slutits. Något särskildt stöd för detta stadgande anser Beredningen nu ej behöfva anföras, utan vill i fråga härom allenast hänvisa till de äldre lagförslagen och den utförliga motivering för en dylik bestämmelse, hvaraf de åtföljas.

Vid leveransköp åter har Beredningen uppställt den grundsats, att eganderätten till godset öfvergår på köparen då godset aflemnas. Dessförinnan är i regel godset ej för köparens räkning afskildt, åtminstone ej så, att säljaren är förhindrad att fritt förfoga öfver detsamma. Det finnes således icke något gods, hvori köparen kan tillerkännas sakrätt. Genom aflemnandet blir deremot ställningen väsentligen olika. Säljaren har då träffat sitt val och för sin del utsett det gods, som skall utgöra föremål för köpet. Då godset sålunda blifvit på ett för säljaren bindande sätt in specie bestämdt, synes af ungefär samma skäl, som vid köp om visst gods föranleda eganderättens öfvergång vid köpslutet, godset böra anses tillhöra köparen. Att så är förhållandet då godset aflemnas direkt till köparen, torde äfven vara allmänt erkänt. Stridiga meningar förekomma egentligen endast derom, huruvida eganderätten till gods, som från aflemningsorten af säljaren försändes till köparen, öfvergår vid aflemnandet eller först vid mottagandet. Att aflemnandet dervid skall vara bestämmande, synes emellertid följa ej mindre af hvad nyss anförts än äfven deraf att köparen sedermera bör stå faran för godset. Då så är förhållandet, kan det nämligen ej vara med billighet öfverensstämmande, att godset skall af säljarens borgenärer kunna tagas i anspråk för gäldande af någon hans skuld eller såsom tillgång i hans under tiden uppkomna konkurs. Att godset ej blifvit af köparen definitivt godkändt är enligt Beredningens åsigt icke, på sätt understundom förfäktas, af någon betydelse. Vägrar köparen att mottaga godset, går eganderätten dertill åter till säljaren. Äfven vid individuelt köp kan i följd af fel i godset eller af annan anledning

köpet gå om intet; och att, så länge möjligheten häraf står öppen, eganderätten till godset ej skulle kunna öfvergå på köparen, har icke blifvit af någon påstådt.

58 §. Nu gällande lag stadgar i 1 Kap. 5 § Handelsbalken, att om samma sak blifvit såld till två, den eger behålla godset, som först köpte. Som bekant har detta stadgande blifvit på väsentligen olika sätt förstådt. Enligt den tolkning, som torde hafva vunnit den största anslutning och godkännes af Lagkomitén, innebär stadgandet, att den af de båda köparne eger behålla godset, som först fått det i handom. Den äldre Lagberedningen föreslog äfven, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Lagkomitén, att den skulle ega behålla godset, som det först i handom fick, der han då i god tro var.

Beredningen, som ansett frågan om vindikationsrätten till lös egendom icke i sin allmänhet tillhöra området för en lag om köp och följaktligen icke nu ingått i närmare pröfning af denna fråga, har emellertid ej velat låta nämnda lagrum med dess oklara lydelse vidare qvarstå, utan i stället upptagit ett stadgande af samma innehåll som det, hvilket förekommer i den äldre Lagberedningens förslag.

Att härmed icke afses att göra någon ändring i hvad sjölagen innehåller angående bättre rätt till gods, derå konnossement utfärdats i flera exemplar, som efter öfverlåtelse kommit i särskilda personers händer, synes väl uppenbart, men har dock, för undvikande af all tvekan, blifvit uttryckligen framhållet.

59 §. Enär de rättsliga verkningarna af hvad i förslagets 57 § finnes föreskrifvet under vissa förhållanden i väsentlig mån modifieras af bestämmelserna i förordningen i afseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård qvarblifva, den 20 November 1845, likasom äfven af det dithörande stadgande, som Beredningen föreslår skola inflyta i 38 § konkurslagen, har en hänvisning till dessa stadganden bort i förslaget upptagas.

60 §. Då det funnits nödigt att i förslaget intaga bestämmelser, enligt hvilka vid åtskilliga tillfällen den ene af de kontraherande parterna skall lemna den andre underrättelse om en eller annan omständighet, hvarom denne för att kunna bevara sin rätt eller undvika förlust ansetts böra ega kännedom, har det tillika ålegat Beredningen att tillse, att denna underrättelsepligt ej blefve alltför betungande. Beredningen har derföre i de fall, då sådant ansetts lämpligt, föreslagit, att skyldigheten att gifva underrättelse skall anses fullgjord derigenom att under-

rättelsen för befordran med post eller telegraf inlemnas. Afsändaren blir då ej ansvarig för meddelandets framkomst. Skall underrättelsen gifvas inom viss tid, har han allenast att tillse, att meddelandet inom denna tid i vederbörlig ordning aflemnas till befordran. I fall, som afses i 24 och 53 §§, öfvergår faran för godset från afsändaren redan derigenom att underrättelsen på berörda sätt försändes.

Med den utveckling post- och telegrafväsendet numera erhållit, torde ej vara att befara, att en dylik anordning skall medföra någon nämnvärd olägenhet. Endast i sällsynta fall inträffar, att ett med post eller telegraf försändt meddelande i afsevärd mån försenas eller icke kommer adressaten till handa; och när sådant händer, beror det merendels på någon försummelse från afsändarens sida. En med det föreslagna stadgandet i viss mån likartad föreskrift finnes redan nu i vexellagen.

Befordras underrättelsen på annat sätt än genom post eller telegraf, kan samma betydelse uppenbarligen icke tillerkännas sjelfva afsändandet. Underrättelsens framkomst är i ty fall vida mera beroende af de anordningar, afsändaren vidtagit; och tillfälliga hinder för befordringen eller uppehåll deri kunna lätt inträffa. Afsändaren bör följaktligen ej då komma i åtnjutande af de förmåner, som underrättelsens öfversändande med post eller telegraf ansetts böra medföra, och hans underrättelsepligt är ej behörigen fullgjord, så framt ej meddelandet i rätt tid framkommer.

Slutligen bör här erinras, att hvad i första stycket af 60 § finnes föreslaget icke har användning på det i 22 § afsedda fall, då köparen eger »afvakta» underrättelse. De der begagnade ordalagen lära med all önskelig tydlighet utmärka, att i den åsyftade händelsen säljaren på eget äfventyr bör tillse, att underrättelsen verkligen kommer köparen till handa.

Oaktadt 1 Kap. Handelsbalken i nu gällande lag bär öfverskriften »om köp och skifte», förekomma der icke några särskilda bestämmelser i fråga om skifte eller, såsom detta rättsinstitut, då det afser lös egendom, numera allmänneligen benämnas, byte. Såväl till följd häraf som ock på grund af förhållandenas egen natur hafva stadgandena om köp af lös egendom i tillämpliga delar vunnit användning på byte, utan att, såvidt Beredningen erfarit, någon olägenhet deraf uppstått. Ett stadgande i detta syfte har i 61 § intagits. 61 §.

Förslag till Lag om ändring i vissa delar af 9 Kap. Handelsbalken. Genom den i 33 § af förslaget till Lag om köp och byte intagna bestämmelsen blifver stadgandet i 8 § 9 Kap. Handelsbalken öfverflödigt. Beredningen anser således sistnämnda lagrum böra upphävas. I följd häraf bör samma kapitel 10 §, hvilken nu innehåller en hänvisning till 8 §, erhålla en något förändrad lydelse.

Förslag till Lag om ändring af 38 § Konkurslagen. Då i förslaget till Lag om köp och byte intagits bestämmelser, som äro afsedda att ersätta stadgandet i 38 § konkurslagen, har Beredningen ansett denna paragraf i dess nuvarande lydelse böra upphöra att gälla.

Förhandlingarna vid riksdagen åren 1844—1845 utvisa, att syftet med den då antagna och sedermera under den 20 November 1845 utgifna s. k. lösöreköpsförordningen hufvudsakligen var att förhindra en gäldenär att till skada för sina borgenärer återopa diktade eller antedaterade köpeafhandlingar eller genom hemlighållande af verkligt köpeaftal bereda sig sken af en vederhäftighet, som han ej egde, och möjlighet att erhålla en kredit, som han ej förtjenade. Att då, såsom förhållandena äro, påföljden af gäldenärens underlåtenhet att vidtaga i förordningen stadgade åtgärder väl inträder vid utmätning hos gäldenären men ej vid hans konkurs, nämnda syfte ej till fullo kunnat vinnas är desto tydligare, som det i hvarje fall står honom öppet att, då utmätning hotar, söka sig i konkurs och derigenom hindra tillämpningen af förordningens föreskrifter. Då det åtminstone icke för närvarande läser kunna ifrågasättas att öfvergifva den hos oss inslagna vägen att göra giltigheten af ett lösöreköp beroende af vissa formaliteter, bör enligt Beredningens uppfattning lagstiftningen i detta hänseende så ordnas, att det dermed afsedda syftemålet i möjligaste mån uppnås. Beredningen föreslår således en utvidgning af lösöreköpsförordningens verksamhetsområde derhän, att vidtagandet af stadgade formaliteter skall utgöra vilkor för egendomens fredande ej blott från utmätning hos gäldenären utan äfven vid hans konkurs. Bestämmelser härom torde emellertid icke lämpligen kunna införas i nämnda förordning. De höra nära tillsammans med de i 3 Kap. konkurslagen meddelade föreskrifter »om hvad

till konkursbo rätteligen hörer och om återgång af aftal». Vid sådant förhållande och då, i händelse Beredningens förslag att upphäfva nu gällande 38 § konkurslagen bifalles, möjlighet förefinnes att utan rubbning af paragrafföljden införa ifrågasatta stadganden i nämnda lag, har Beredningen ansett denna utväg böra användas.

För anställande af klander mot köpehandling, hvarmed på föreskrifvet sätt förfarits, synas vid konkurs samma regler böra gälla, som för återvinningstalan finnas i konkurslagen bestämda. Då det emellertid kan inträffa, att borgenärerne icke erhålla kännedom om köpet förr än köparen gör anspråk å egendomen, torde, i händelse köparen först efter inställelsedagen yrkar köpets bestånd, klandertiden böra beräknas från den dag yrkandet framställdes. En motsvarande bestämmelse finnes redan nu i afseende å fast egendom, som gäldenären afhändt sig men hvarå lagfart ej blifvit sökt förr än efter inställelsedagen. Klandertiden skall nämligen då beräknas från den dag lagfarten söktes.

Varder köpet ej bestående, bör köparen gifvetvis för hvad han i betalning utgifvit njuta fordringsrätt i konkursen såsom andra oprioriterade borgenärer.

PROMEMORIA

ANGÅENDE

FRÅGAN OM SÅRSKILD HANDESLAGSTIFTNING.

AF

HJ. L. HAMMARSKJÖLD.

Genom nådigt bref den 14 April 1893 anbefalde Kongl. Maj:t Nya Lagberedningen att företaga en revision af de delar af Handelsbalken i 1734 års lag, som fölle inom den allmänna privaträttens område och ej på senare tid undergått någon väsentlig omarbetning. Med afseende å fullgörandet af det uppdrag, som sålunda lemnats Beredningen, meddelades derefter, genom nådigt bref den 22 September samma år, den föreskrift, att Beredningen borde vid utgången af år 1894 afemna lagförslag i någon eller några begränsade delar af ämnet. Oaktadt i följd häraf icke hela det för en revision af Handelsbalkens kvarstående civilrättsliga stadganden erforderliga arbetet skall i ett sammanhang utföras, måste dock det förslag, som Beredningen har att vid nämnda tidpunkt afemna, betraktas såsom en begynnelse till den fullständiga, från början anbefalda revisionen. Vid sådant förhållande bör detsamma tydligen, om möjligt, så inrättas, att det kan förväntas blifva användbart såsom utgångspunkt för revisionsarbetets framtida fullföljande. Så mycket mindre läser Beredningen kunna undanskjuta den för en revision af Handelsbalkens civilrättsliga delar grundläggande frågan, huruvida den nya lagstiftningen bör fördelas i en handelslag och en civillag i inskränkt bemärkelse, eller om densamma tvärtom skall likasom den nuvarande vara enhetlig.

En fullständig handelslagbok framställes stundom såsom ett önskningsmål. I en sådan skulle bland annat ingå stadganden, som delvis svara mot Handelsbalkens nu ifrågavarande bestämmelser. Det antydda spørsmålet framträder derföre till en början såsom en fråga om lämpligheten af att för närvarande uppställa en fullständig handelslag.

Med afseende härå har Statsrådet och chefen för Justitiedepartementet i ett till statsrådsprotokollet den 14 April 1893 afgifvet yttrande, som bragts till Beredningens kännedom, erinrat, hurusom åtskilliga lagar och författningar, hvilkas

ämnen fölle inom området för en fullständig handelslag, blifvit under senare tid utfärdade, så — förutom konkurslagen — vexellagen, varumärkeslagen, firmalagen, sjölagen, äfvensom att förslag till en ny, omfattande lagstiftning angående bolag och föreningar vore på pröfning beroende, och i sammanhang härmed framhållit, att det uppenbarligen icke kunde anses lämpligt hvarken att i *en* lag utan föregående omarbetning sammanföra flere vid olika tider tillkomna och på olika sätt uppställda författningar eller att kort tid efter ifrågavarande författningars utfärdande och utan sakliga skäl ändra desamma.

Äfven om på de sålunda anförda grunderna hvarje tanke på uppställandet af en fullständig handelslag synes böra åtminstone för det närvarande öfvergifvas, kvarstår dock såsom en möjlighet, att vid utförandet af den Beredningen anbefalda revisionen handelsrättsliga och i inskränkt bemärkelse civilrättsliga normer böra särskiljas. Också har i fortsättningen af nyss åberopade yttrande till statsrådsprotokollet denna fråga uttryckligen hållits öppen. På grund af hvad ofvan antydts synes Beredningen icke böra bestämdt begränsa sin undersökning af densamma till att afse blott det ämne, angående hvilket lagförslag vid utgången af år 1894 kan aflemnas. Fast hellre torde det åligga Beredningen att söka, såvidt möjligt, besvara spörsmålet, huruvida en särskild handelsrätt bör uppställas, med hänsyn till hela det område, som Beredningens uppdrag ursprungligen omfattade.

Nämnda spörsmåls innebörd beror uppenbarligen deraf, hvad med särskild handelsrätt förstås, huru den särskilda handelsrättens gränser äro bestämda, för hvilka lifsförhållanden den skall gälla. I detta afseende finnas tvenne motsatta system, hvilka dock icke pläga tillämpas i sin renhet och med strängt uteslutande af hvarandra. Det ena systemet, hvilket kan kallas det subjektiva, gör handelsrätten till en uteslutande för handelsidkarne, köpmännen, gällande rätt. Enligt det andra, det objektiva, systemet gäller deremot handelsrätten för handelsaftal (ordet aftal begagnas här och flerstädes i det följande såsom liktydigt med »rättshandel»), utan afseende derå, om de slutits af köpmän eller andra personer.

När ett blandadt system tillämpas, framstår åtskilnaden mellan subjektiv och objektiv handelsrätt såsom grund för indelning af en och samma handelsrätts bestämmelser, bland hvilka nämligen vissa komma att gälla för handelsaftal, andra för köpmän. Något motsvarande kan äfvenledes sägas med afseende på en annan

åtskilnad, som sammanhänger, men ej sammanfaller med den förra. En särskild handelsrätt *kan* innefatta allenast rättssatser och rättsinstitut, som sakna motsvarighet inom den allmänna privaträtten. Men den kan ock gifva egendomliga och afvikande bestämmelser i afseende på förhållanden, för hvilka den allmänna privaträtten innehåller normer. Det skall ej här undersökas, om och i hvad mån denna åtskilnad för en strängt vetenskaplig betraktelse framstår såsom allenast skenbar.

Till förtydligande af det om de olika slagen af handelsrätt sagda torde det vara lämpligt att anföra några exempel. En lag, enligt hvilken allenast köpmän äro underkastade konkursförfarande eller skyldighet att föra böcker, tillhör härutinnan en subjektiv handelsrätt; till objektiv handelsrätt kan deremot en vaxel lag hänföras, då hvem som helst är behörig att ingå vaxelförbindelser och förvärfa vaxelrätt. Bestämmelser om varumärken höra i den senare af de antydda indelningarna till den första arten; särskilda stadganden om handelsköp eller handelsfullmakt ingå återigen i den andra, eftersom äfven den allmänna lagstiftningen känner köp och fullmakt. I huru nära förbindelse med hvarandra bestämmelser af de olika slagen faktiskt förekomma, framgår t. ex. af sjölagen.

Hvad den subjektiva handelsrätten angår, läser det vara obestridligt, att åtminstone vissa mera reglementariska bestämmelser böra gälla om köpmän allena. Beträffande den objektiva handelsrätten synes det likaledes ovedersägligt, att vissa till handeln hänförliga förhållanden på grund af sin egendomlighet kräva särskilda normer. En särskild lagstiftning om skyldighet att föra handelsböcker kan exempelvis lika litet umbäras som en särskild lagstiftning om vaxlar.

Utgår man från dessa förutsättningar, kan man i materielt afseende blott tveka emellan ett mera och ett mindre af speciallagstiftning och med hänsyn till det formela fråga sig, om de erforderliga specialbestämmelserna kunna och böra upptagas i den allmänna lagstiftningen, eller tvärtom måste afskiljas från denna och finna sin plats i särskilda handelsrättsliga författningar eller en särskild handelslag.

Sistnämnda fråga eger stor praktisk vikt, men är dock uppenbarligen ej den, som i första hand bör besvaras. I afseende på den förra åter kan man ernå ett fullt definitivt resultat allenast genom att undersöka hvarje ifråga-

kommande rättsnorms grund, syfte och innehåll för att derigenom utröna, huruvida densamma bör ega allmän tillämplighet.

Man måste sålunda t. ex. pröfva, huruvida vaxlars användning bör inskränkas till köpmän och till handelsförhållanden, huruvida handelsregistret bör öppnas för inskrifning af hvem som helst, huruvida vitsord bör tillerkännas icke blott köpmännens handelsböcker, utan äfven, under vissa förutsättningar, andra personers räkenskaper, huruvida varumärke bör skyddas äfven när det användes i en till den s. k. urproduktionen hänförlig verksamhet o. s. v. Af det sätt, hvarpå dessa och jemförliga spörsmål besvaras, beror det, huruvida den i hvarje särskildt fall ifrågasvarande speciallagstiftningen bör blifva i större eller mindre mån gemensamt gällande för alla personer och för alla slag af verksamhet. För öfrigt skulle, äfven om detta i största tänkbara utsträckning blefve händelsen, samma lagstiftnings egenskap af speciallagstiftning icke utan vidare derigenom upphävas. Den skulle nämligen icke desto mindre framstå såsom afseende särskilda förhållanden. Under den historiska utvecklingen kan dock en ändring härutinnan inträda. Gränsen mellan de så att säga normala och de särskilda förhållandena är allenast relativ. Har en tid kommit, då för det allmänna föreställningssättet t. ex. en vaxel utgör en lika normal företeelse som ett skuldebref, kan det sedan blott på historiska grunder försvaras att ej hänföra vaxeln lika väl som skuldebrevet till den allmänna privaträttens område. Naturligtvis kan en dylik utveckling af det gängse föreställningssättet lätteligen framkallas derigenom, att lagstiftningen förläna ett visst rättsinstitut användbarhet för alla personer, ehvad de äro köpmän eller ej, och för alla syften, äfven icke kommersiela.

Det är emellertid icke blott speciallagstiftningen, som till större eller mindre del kan komma i fråga att ingå i en särskild handelsrätt. Såsom ofvan nämnts, kan en sådan äfven innefatta ämnen svarande emot den af gammalt såsom allmänlig erkända rättens område. Om och i den mån detta är händelsen, stå tydligen bredvid hvarandra tvenne olika lagstiftningar om väsentligen samma förhållanden, den ena gällande i några fall, den andra åter i öfriga.

Är handelsrätten hvad man kan kalla en köpmansrätt, d. v. s. en subjektiv handelsrätt, finnas sålunda inom samma stat tvenne parallela lagar, af hvilka den ena gäller för köpmännen, den andra för öfriga personer. Förhållandet erinrar om den tid, då olika stånd voro underkastade olika privaträtt, hvilket som

bekant i enstaka afseenden mycket länge varit händelsen äfven i vårt land. Analogien är dock, eller bör åtminstone enligt lagstiftarens afsigt vara, mera skenbar än verklig. De grunder, på hvilka uppställandet af en särskild köpmansrätt stödjer sig, äro nämligen hemtade från rättsförhållandenas egen natur. Icke ett ur privaträttslig synpunkt godtyckligt gynnande eller tillbakasättande af vissa befolkningsklasser, icke en yttre opportunitet får vara bestämmande, om ock till stöd för uppställandet af en särskild handelsrätt ofta anföres en motivering, som svårligen kan helt och hållet fritagas från att hvila på opportunitetsgrunder. Samma rättsprinciper, som i fråga om personer i allmänhet leda till *en* rättssats, skola beträffande köpmän leda till en annan. Håri skall ligga, visserligen ej abstrakt jemlikhet, men verklig rättvisa, likasom i den olika rättsliga behandlingen af män och qvinnor, af fullvuxna och barn.

Ett motsvarande sätt att förklara och försvara uppställandet af en särskild handelsrätt låter ännu lättare använda sig, när handelsrätten är bestämd enligt det objektiva systemet. Att handelsaftal äro underkastade en särskild lagstiftning skall då bero på deras egendomliga beskaffenhet och icke utgöra något mera abnormt eller främmande, än att t. ex. köp af fast egendom icke är likställt med köp af lösören, eller hyresaftal om lägenhet i stad med jordlega. I ena lika väl som i andra fallet skall, enligt hvad man förmenar, de faktiska förhållandenas egen olikhet motivera olikhet i den rättsliga behandlingen.

Det torde också vara uppenbart, att rätten bör taga hänsyn äfven till sådana omständigheter, som att kontrahenterna vid ett aftal äro köpmän, eller att ett aftal kan betraktas såsom ett handelsaftal. Man måste t. ex. kunna hos en köpman förutsätta större sakkunskap med afseende på varor af det slag, hvarmed han plägar handla, och af en köpman vänta större skyndsamt, än eljest under för öfrigt lika förhållanden kunnat påräknas. Är någon rättighet eller skyldighet beroende deraf, att en egenskap hos en såld vara bort vara för köparen kunnig, eller deraf, att en köpare ofördröjligen afsändt ett meddelande, kan derföre afgörandet böra utfalla olika, då den ifrågavarande personen är köpman, och då han icke är det. På samma sätt kan det äfven hafva betydelse, om ett köp slutits i uppenbart spekulationssyfte, eller om tvärtom all s. k. affärsmässighet är fjerran från aftalet; i förra fallet kunna kontrahenternas inbördes förpligtelser vara vida strängare än i det senare.

Af hvad nu medgifvits följer dock ej, att en särskild handelslagstiftning är nödvändig eller lämplig. Det är möjligt, att de afvikelser från allmänt gällande normer, som i fråga om köpmän eller handelsaftal äro påkallade, kunna och böra framkomma genom tillämpningen af gemensamma, elastiskt formulerade lagbud. I de nyss exempelvis anförda fallen, då en viss persons egenskap af köpman kunde ega betydelse, behöfves sålunda intet särskildt stadgande om köpmän. Talar lagen blott derom, att egenskapen hos varan bort vara för köparen kunnig, eller att meddelandet ofördröjligen afsändts, inträffar det utan vidare, att under olika subjektiva förutsättningar tillämpningen blifver olika. Likaså kan, om man lemnar tillräckligt utrymme åt tolkningen af aftal, den omständigheten, att ett aftal är eller icke är af kommersiel natur, komma till sin rätt utan uttrycklig lagbestämmelse. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att äfven andra särskilda klasser och andra särskilda förhållanden än köpmännen och handelsförhållandena behöfva i viss mån afvikande normer, utan att detta föranledt uppställandet af särskilda lagar.

Huruvida det verkliga är möjligt och rådligt att genom en vid formulering af lagbuden bereda tillfälle till en tillämpning, som tager hänsyn dertill, om en person är köpman, om ett aftal är att anse såsom handelsaftal, kan definitivt afgöras endast genom pröfning af de särskilda rättssatserna eller rättsinstitutet. Om man i flere eller färre fall kommer till det resultat, att särskilda föreskrifter erfordras för att tillgodose de egendomligheter, som i fråga om köpmän eller vid handelsaftal äro för handen, måste man sedan besvara den ofvan berörda frågan, huruvida de erforderliga särskilda föreskrifterna, i följd af sitt antal, sin betydelse eller sitt sammanhang, böra sammanföras i en särskild lagstiftning, eller tvärtom kunna lämpligen infogas såsom undantag eller tillägg i den allmänna lagen; exempel på användning af det senare förfaringssättet finner man bland annat i konkurslagen, der ju vissa normer uppställas allenast med afseende på köpmän.

Det senast sagda har tydligen motsvarande tillämpning i fråga om en speciallagstiftning, hvars bestämmelser böra i flere eller färre riktningar modifieras för att lämpa sig för köpmän eller handelsaftal. Också finner man både i vexellagen och i sjölagen enstaka stadganden, som gälla endast beträffande köpmän.

Likaså kan man slutligen tänka sig, att i en stor sammanfattande allmän lag inordnas hela serier af rättsinstitut eller rättssatser med giltighet blott för köpmän eller blott för handelsaftal. I förhållande till det hela kunna nämligen dylika handelsrättsliga delar framstå såsom utgörande blott speciela undantag eller tillägg.

Då man efter dessa inledande anmärkningar har att med afseende på de ämnen, som falla inom området för Handelsbalkens ännu kvarstående civilrättsliga delar, företaga den egentliga granskningen af de viktigaste skäl, som anförts, eller synas kunna rimligen anföras, för eller emot uppställandet af en särskild handelslag, bör det framhållas, att saken ställer sig olika, då det, såsom i vårt land, gäller att införa en så godt som okänd åtskilnad, och när en särskild handelslagstiftning tvärtom redan existerar. En så viktig ändring, som vare sig uppdelning af en förut gemensam lagstiftning eller sammansmältning af två förut skilda rättssystem får ej vidtagas, utan att afgörande skäl därför kunna anföras. Finner man det omöjligt att gifva ett fullt bestämdt svar på frågan, huruvida en särskild handelsrätt bör uppställas, måste man derföre fasthålla vid den redan gällande anordningen, vare sig denna är den ena eller den andra. Med ett från processrätten lånadt uttryck kan det sålunda sägas, att i Sverige den är bevisskyldig, som yrkar uppställandet af en särskild handelsrätt.

Vid sådant förhållande torde det vara lämpligast att för ämnets vidare behandling taga till utgångspunkt hvad som anförts till förmån för sistnämnda anordning.

Svårligen kan något uttalande i denna riktning göra anspråk på större auktoritet. än det betänkande, som, när i det nygrundade tyska riket frågan om en för hela dess område gemensam privaträttskodifikation kommit på dagordningen, år 1874 afgafs af en förberedande kommission af fem högt ansedde jurister, sedermera godkändes af Förbundsrådet och sålunda kom att ligga till grund för ifrågavarande, ännu ej afslutade lagstiftningsarbete. Nämnda kommission uttalar såsom sin åsigt, att en särskild handelslag bör i Tyskland bibehållas, och att alltså den nya civillagen icke bör upphäffa eller i sig upptaga den nu gällande handelslagen.

Af de skäl, som för detta slut anföras, saknar ett uppenbarligen all betydelse för ett land, der det — i motsats emot förhållandet i Tyskland — icke

är fråga om att bibehålla, utan om att införa merberörda åtskilnad. Det framhålls nämligen bland annat, att den önskvärda kontinuiteten i teori och praxis skulle i betydlig grad störas, om handelslagen blefve upplöst i sina beståndsdelar och på detta sätt införlifvad med civillagen. Med närmare utveckling häraf har kommissionens mest bekante ledamot, Professor Goldschmidt, vid ett annat tillfälle påpekat, att, till och med om handelslagens särskilda bestämmelser alldeles ordagrant upprepades i den nya lagboken, det nya sammanhanget lätteligen skulle kunna förläna dem en förändrad innebörd. Denna bevisföring är upplysande, i det den afgifver ett vittnesbörd om den praktiska betydelsen deraf, att en kodifikation är i formelt afseende gemensam.

Kommissionen åberopar vidare, att den allenast förordar att följa det exempel, som gifvits af de allra flesta civiliserade länders lagstiftning. I sjelfva verket är också antalet af de stater, som jemvides med civillagen ega en särskild handelslag, det ojemförligt öfvervägande; annorlunda är dock, inom Europa, förhållandet särskildt med de tre skandinaviska rikena, England och Schweiz. Utan tvifvel kan förstnämnda omständighet synas innebära ett ganska starkt bevis för det lämpliga i att uppställa en särskild handelslag jemväl hos oss. De sociala och ekonomiska förhållandena i vårt land kunna näppeligen antagas vara så olika de inom Europa i allmänhet rådande, att man ej får draga en slutsats i denna riktning. Å andra sidan kan man dock, med stöd synnerligast af erfarenheten från Schweiz och England, der handel och industri ju intaga en mycket hög ståndpunkt, bestrida, att afgörande praktiska skäl kunna finnas för en öfvergång från det nuvarande till det motsatta systemet. I detta sammanhang kan äfven åberopas, att åtskilnaden mellan handelsrätt och civilrätt ej är genomförd inom den romerska rätten.

Det nyss anförda argumentet för uppställande af en särskild handelsrätt förlorar ytterligare i styrka, om man tager i betraktande de historiska förhållanden, som inom flertalet af de europeiska staterna närmast föranledt, att särskilda handelslagar stiftats.

Af synnerligen stor betydelse har det varit, att en särskild handelslag ingick som beståndsdel i den napoleonska lagstiftningen. Öfverallt, der denna lagstiftning blef gällande eller efterbildades, upptog man såsom en gifven sak äfven ifrågavarande tudelning af privaträtten; i Spanien medverkade härtill, att det på

grund af särskilda förhållanden var mycket svårt att åstadkomma en fullständig privaträttskodifikation, och äfven andra yttre omständigheter torde der och flerstädes hafva utöfvat inflytande i samma riktning. Sedan ifrågavarande system en gång blifvit infördt, kom det lätteligen att bibehållas äfven vid företagna lagrevisioner. Måhända tog man mången gång icke ens i öfvervägande den motsatta möjligheten. I alla händelser kunde man anse, att tillräckligt starka skäl för ett systemskifte med deraf följande rubbningar ej voro för handen, utan att det dermed är gifvet, huru man skulle förfarit, i händelse det motsatta systemet redan varit gällande. Under de sista tre decennierna har man för uppställande af en särskild handelslag äfven kunnat åberopa sig på Tysklands och Österrikes föredöme. Det är derföre lätt förklarligt, att yrkanden på sammansmältning af handelsrätt och civilrätt endast i ganska ringa antal framkommit och allenast på ett ställe, nämligen i Schweiz, ledt till praktiskt resultat.

Af det anförda torde framgå, att det egentligen endast kan vara Tysklands och Österrikes samt Frankrikes exempel, som man bör tillerkänna någon själfständig och afgörande beviskraft. Det följande skall visa, att icke heller förhållandet i dessa länder kan med synnerligen stor styrka åberopas.

Hvad först angår Tyskland och Österrike, behöfver den omständigheten, att särskild handelslag der uppstälts, ingalunda anses hänvisa på en öfvertygelse hos lagstiftaren om detta systems inre företräde; yttre förhållanden synas snarare hafva varit i främsta rummet bestämmande. På den tid, då man var sysselsatt med utarbetandet af den för Tyskland och Österrike gemensamma s. k. allmänna tyska handelslagboken, fanns icke någon gemensam lagstiftande makt ens för det område, som det nuvarande tyska riket innefattar. Enda utvägen att åstadkomma en eftersträfvad likhet i rätt var derföre den, som i senare tid kommit till användning i de skandinaviska rikena, eller att, sedan ett förslag till gemensam lag blifvit genom ombud från de särskilda staterna utarbetadt, detta förslag antages af hvarje stats lagstiftande makt. Det är under sådana omständigheter helt naturligt, att man, för att kunna hoppas att inom rimlig tid vinna något, inskränkte sig till sådana ämnen, med afseende å hvilka en öfverensstämmande lagstiftning var allra mest af behovet påkallad. Huru nödvändig en dylik begränsning var, faller numera skarpt i ögonen, om man jemför den tid, hvarinom det verkligen lyckades att åstadkomma en gemensam handelslag, med den, som

redan, oaktadt det finnes en gemensam lagstiftande makt, åtgått för beredande af den tyska civillagen. Att man ej i stället för en gemensam handelslag sökte åstadkomma en gemensam allmän privaträttskodifikation torde sålunda hafva varit tillräckligt motiveradt genom det senare företagens vansklighet eller omöjlighet. Måhända skulle dock gränsen omkring den gemensamma lagstiftningen kunna hafva dragits i någon mån annorlunda. Valet af begränsning torde, om denna möjlighet togs i betraktande, hafva träffats under inflytande af privaträttens från flere håll väl kända tudelning. Inom sjelfva Tyskland gälde sålunda på venstra Rhenstranden och i Baden den franska lagstiftningen med eller utan modifikationer. I nämnda landsdelar fanns alltså redan en särskild handelslag. På samma system hvilade äfven de nyare lagförslag, hvilka i enstaka tyska stater äfvensom i Österrike förelågo utarbetade. — För att finna en tysk lag, som oberoende af yttre och tillfälliga omständigheter uppstått en särskild handelsrätt, måste man gå tillbaka till »Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten» (1794). Denna lag särskiljer nämligen så till vida handelsrätten, att i en afdelning (Theil II Tit. 8) sammanförts en mängd specialbestämmelser af handelsrättsligt innehåll. Att densamma emellertid icke är vittnesgill med afseende på vår tids behof, lär ej behöfva utvecklas.

Den franska tudelningen af privaträtten i handelsrätt och civilrätt torde vid närmare påseende befinnas lika litet som den tyska utgöra något fullgiltigt bevis om fördelen af att införa ett dylikt system. Den napoleonska lagstiftningen har nämligen, när den uppstälde en särskild handelslag, allenast byggt vidare på en redan lagd grund. *Code de commerce* är t. o. m., såsom framgår både af dess innehåll och af historien om dess tillkomst, i hufvudsak allenast en bearbetning af Ludvig den fjortondes berömda Ordonnanser (1673 och 1681) om handel och om sjöfart. Tillvaron af dessa båda speciallagar måste derföre antagas hafva varit i hög grad bestämmande för beslutet att uppställa en särskild handelsrätt.

Huru föga pålitligt det stöd är, som utlandets föredöme kan lemna åsigten, att en särskild handelslag bör införas, torde nu vara tillräckligt klart. Öfverflödigt skulle det derföre vara att i detta sammanhang söka redogöra för de anledningarna, som i aflägsna tider framkallade en särskild handelslagstiftning. Likaledes kan den frågan lemnas å sido, huruvida ej i Rom, England och Schweiz det allenast varit tillfälliga och yttre förhållanden, som hindrat en särskild handels-

rätt att utbilda sig eller möjliggjort en gemensam privaträtt. Nämnda staters exempel bevisar i alla händelser på ett otvetydigt sätt, att tillvaron af en särskild handelsrätt icke utgör ett ondgängligt vilkor ens för den högsta blomstring af handel och industri.

Förutnämnda tyska kommission inskränker sig ej till den nu granskade motiveringen. Den förklarar äfven, att för det af densamma förordade systemet viktiga inre grunder tala. Såsom sådana nämnas: *att* det gifves vissa för handeln helt och hållet egendomliga rättsinstitut och rättssatser, hvilka stå i iure och historiskt sammanhang med hvarandra och derföre icke kunna infogas på särskilda ställen i en allmän privaträttslig lag; *att* det å andra sidan ej är ovanligt, att vissa principer inom handelsrätten framträda med en egendomlig utbildning och skärpa, som åtminstone till en början ej kunna utan stora betänkligheter öfverflyttas till den för samfärdseln i allmänhet gällande rätten; samt *att* handelsrätten kräfver en högre grad af rörlighet och internationel öfverensstämmelse än den öfriga privaträtten.

Det sista af de anförda tre argumenten må först upptagas till skärskådande.

Skall handelsrättens behof af rörlighet motivera uppställandet af en särskild handelslag, förutsätter detta i första hand, att en särskild handelslag skulle vara lättare att ändra och efter nya tidsförhållanden lämpa än en allmän civillag. Emellertid är lättheten att genomföra lagändringar, under för öfrigt lika omständigheter med afseende på statsförfattning, politiskt läge o. s. v., i främsta rummet beroende deraf, om lagstiftningen är sammanfattad i en större kodifikation eller tvärtom utgöres af mindre specialförfattningar. Erfarenheten visar nämligen, att motståndskraften mot ändringar i förra fallet är betydligt större än i det senare. Detta ligger ock i sakens natur, icke blott derför att en sammanfattande lagbok ofta enligt det allmänna föreställningssättet eger större värde och helgd än en enstaka specialförfattning, utan äfven emedan en ändring i en sådan lagbok lätteligen kan, i följd af sammanhanget med de kvarstående delarne, medföra rubbningar, som man icke afsett eller förutsett. I detta hänseende torde näppeligen råda någon väsentlig olikhet mellan en handelslagbok och en civillagbok. Äro täta lagändringar önskvärda, hvilket här kan lemnas derhän, bör man undvika uppställandet af en lagbok, vare sig af det ena eller af det andra slaget, och inskränka sig till att utfärda en serie förordningar om olika ämnen.

Förnekas kan dock ej, att när det finnes en för handeln och öfriga lifsförhållanden gemensam lagbestämmelse, tänkbart är, att en ändring af densamma är påkallad allenast i den förras intresse. De svårigheter, som i sådana fall yppa sig, äro emellertid inga andra än desamma, som förekomma, när man från början uppställer gemensamma lagbud. I ena som i andra fallet gäller det att antingen genom en vid formulering eller ock genom tillägg eller undantag tillgodose äfven handelns särskilda behof.

I nära sammanhang med det nu behandlade skälet för uppställande af en särskild handelslag står ett annat, som, i något olika vändningar, ofta upprepas, nämligen att endast med en sådan anordning handelssedvänjan kan erhålla tillbörlig betydelse. Man åberopar, att sedvänjan bör ega större rättsligt inflytande i afseende på handeln, än den beträffande andra lifsförhållanden kan få sig tillerkändt. Då sedvänjan är stadd i ständig utveckling, kan tack vare densamma handelsrätten uppnå en hög grad af rörlighet och hålla jemna steg med de praktiska förhållandenas och behofvens förändringar.

Den antydda argumentationens beviskraft förutsätter, dels att i fråga om handelsförhållanden ett vidsträckt utrymme bör lemnas åt sedvänjan, dels att en motsvarande fordran icke gäller eller icke är möjlig att genomföra med afseende på andra, med handeln jämförliga lifsförhållanden.

Den förra förutsättningens giltighet måste äfven hvad vårt land beträffar vitsordas. Helt säkert är nämligen handelssedvänjan ett oundgängligt hjälpmedel, när det gäller att riktigt bestämma de rättigheter och skyldigheter, som genom ett handelsaftal uppkomma. Här kan det lemnas å sido, under hvilka betingelser sedvänjan är att betrakta såsom en sedvänjerätt, och när den återigen har allenast s. k. subjektiv giltighet samt hvarå denna grundar sig. Huru dessa frågor än må besvaras, finnes uämligen intet verkligt skäl att i afseende på sedvänjans betydelse göra skilnad mellan handelsrätt och civil obligationsrätt; annorlunda förhåller det sig endast om i den senare ingå tvingande lagbud utan motsvarighet i den förra. En supplerande sedvänjerätt är lika väl grundad i civila som i kommersiella förhållanden, och då lagstiftningen hvilat på principerna om aftalsfrihet och om aftals giltighet utan iakttagande af vissa former, måste lagen i det ena fallet som i det andra låta sina dispositiva bestämmelser vika för hvad på grund af »usage» bör antagas utgöra de intresserade parternas

afsigt. Hvad åter angår de tvingande lagbud, som möjligen kunna böra ingå i den civila men ej i den kommersiela obligationsrätten, finnes det uppenbarligen intet verkligt hinder emot att äfven i en gemensam lag inskränka deras tillämpning, så att man t. ex. från påbud om skriftlig form eller om räntemaximum stadgar undantag för handelsaftal eller för köpmän.

Vidare bör redan på detta ställe framhållas en olägenhet, som, när särskild handelslag finnes, kan blifva en följd af sedvänjerättens erkännande. Den sedvänjerätt, som supplerar en handelslag, har naturligtvis utbildats i handelssamfärdseln och sålunda blifvit ett uttryk för köpmännens rättsmedvetande. När handelslagen, såsom i allmänhet är, om ock med inskränkningar och förbehåll, vedertaget, eger tillämpning å båda kontrahenterna vid ett aftal, som blott för den ene utgör ett handelsaftal (ensidigt handelsaftal), kan det med allt skäl ifrågasättas, huruvida ej detsamma bör gälla äfven om den kommersiela sedvänjerätten. I sådant fall kommer den andra kontrahenten att blifva underkastad en sedvänjerätt, i hvars bildande han icke kunnat taga någon del, och hvarom man svårigen kan förutsätta att han eger kännedom. Det synes dock vara billigt, att en sedvänjerätt icke gäller utom den krets, på hvars rättsöfning och öfvertygelse den grundar sig. — I viss mån har det sagda giltighet äfven i fråga om ömsesidiga handelsaftal, när de tillfälligtvis afslutas af personer, som icke äro köpmän.

I förbigående må tilläggas, att äfven en skriven handelslags användning på ensidiga handelsaftal, och t. o. m. på ömsesidiga, när dessa icke slutits af köpmän, är förenad med motsvarande betänkligheter. Det kan nämligen lätt hända, att man vid stiftandet af en sådan lag egentligen har sin uppmärksamhet fäst endast på de rena handelsförhållandena och att uttalanden från handelsintressets målsmän få utöfva ett exklusivt inflytande på lagstiftaren.

Att, i följd af kommunikationsväsendets och den internationela samfärdselns utveckling, största möjliga öfverensstämmelse mellan de skilda staternas lagar utgör ett viktigt önskningsmål, kan ej med fog bestridas. Icke heller kan det förnekas, att det är med afseende på handelns rätt, som behovet af internationel öfverensstämmelse gör sig kännbarast gällande. Det kan då lätt förefalla, som om uppställandet af en särskild handelslag skulle vara ett medel eller en förutsättning för att uppnå ofvannämnda mål. En sådan slutsats skulle emellertid icke vara tillräckligt grundad. Åtminstone under den framtid, som nu kan i

någon mån öfverskådas, finnes icke någon utsigt dertill, att en internationelt lika ordning blifver gällande ens i den utsträckning, som motsvarar de minst fullständiga af nu bestående handelslagar. Med afseende på många af de dithörande ämnena är nämligen sammanhanget med den allmänna rätten så starkt och nära, den nationela egendomligheten så utpreglad, att en öfverensstämmande lagstiftning ej synes vara möjlig. För öfrigt är det fara värdt, att äfven om ordagrant likalydande handelslagar komme till stånd, öfverensstämmelsen ändock till god del blefve allenast skenbar. Inom hvarje särskild stat komme nämligen handelslagens verkliga innehåll att i väsentlig mån bero af de inom samma stat rådande allmänna rättsgrundsatserna.

Hvad nu sagts eger dock tillämpning egentligen med afseende på sådana handelsrättsliga stadganden, hvilka modifiera rättssatser, som äfven inom civilrätten återfinnas. I viss mån annorlunda förhåller det sig med rättsinstitut, som äro för handelsrätten egendomliga och i följd häraf blifvit inom denna någorlunda fullständigt normerade. Erfarenheten visar också, att det är på dylika områden, särskildt inom sjörrätten, vexelrätten och den s. k. immateriela eganderätten, som arbetet för internationel öfverensstämmelse kröntes med den jemförelsevis största framgången.

Ett fortsättande på samma väg förutsätter tydligen på intet sätt tillvaron af en särskild handelskodifikation. Tvärtom skulle en sådan genom sin större motståndskraft mot förändringar snarare vara hinderlig för sträfvandena att utjemna skilnaden mellan särskilda länders lagar. Det är också tre rikena utan handelslag, som med de skandinaviska vexellagarna, sjölagarna, firmalagarna och varumärkeslagarna gifvit det mest löftesrika exemplet derpå, att särskilda stater efter gemensamma förberedelser hvar för sig antaga i hufvudsak öfverensstämmande lagar. Kändt är äfven, hvilken betydelsefull verksamhet Schweiz, som jemväl saknar handelslag, utvecklats med afseende på åstadkommandet af internationel likhet i jernvägsfrakträtten och i den immateriela eganderätten.

Å andra sidan finner man, att i flertalet fall, då den franska handelslagen lånats eller efterbildats, man varit lika benägen att förfara på samma sätt äfven med den franska civillagen. I Schweiz kom också den för de särskilda kantonerna gemensamma lagstiftningen att omfatta icke blott handelsrätten, utan obligationsrätten öfver hufvud. I Tyskland har den gemensamma handelslagen

efterföljts af förslag till en gemensam obligationsrätt («Dresdener Entwurf») och t. o. m. till en gemensam fullständig privaträtt. Både inom Schweiz och Tyskland möjliggjordes gemensamheten genom ett mellan de skilda staterna rådande politiskt och ekonomiskt förhållande, som saknar motstycke annorstädes inom Europa. Hvad särskildt Tyskland angår, var Tullföreningen af den största betydelse för enhetssträfvandenas framgång. Oaktadt dessa gynnsamma omständigheter blef för öfrigt den tyska handelslagen genom de skilda staternas promulgationslagar på mångfaldigt sätt modifierad.

Till sist må påpekas, att man icke får öfverskatta de fördelar, som en för flere sjelfständiga stater lika lagstiftning är egnad att medföra.

Då en gemensam högsta domstol saknas, är det oundvikligt, att man i de skilda ländernas praxis kan komma att på olika sätt tillämpa de gemensamma bestämmelserna. Exempel finnas också derpå, att en paragraf i den gemensamma handelslagen är föremål för olika tolkning vid de tyska och vid de österrikiska domstolarna.

Vidare kan det svårligen utblifva, att när behof af lagändring yppar sig, antingen detta behofs tillfredsställande fördröjes, eller ock det ena eller andra landet genomför ändringen på egen hand, utan att invänta de öfriga, och sålunda rubbar öfverensstämmelsen. Dessutom inträffar det lätteligen, att sedvänjerätten utvecklar sig på olika sätt i de olika länderna, hvilket tydligen äfven medför en sådan rubbning. Det vill derföre synas, som om för handelsrättens internationela likhet skulle vara i viss mån hinderligt, att handelslagarna ofta förändras och att stort inflytande tillerkännes handelsedvänjerätten. Önskningarna i det förre afseendet och i de båda senare torde sålunda i sjelfva verket ej vara väl förenliga med hvarandra.

En annan sak är, att det slags sedvänja, som, utan att utgöra någon med lagar jemförlig rättskälla, supplerar det vid ett aftal uttryckligen sagda, alltid, när ej lagen innehåller tvingande bestämmelser, kan göra sig gällande äfven i internationela förhållanden. På denna väg kan, i den mån verkligt internationela handelsusancer komma till stånd, en för handelsförhållandena önskvärd öfverensstämmelse utbildas. De tvingande lagbestämmelser, för hvilka usancerna måste vika, äro just sådana, som det skulle vara svårast att i en gemensam handelslag vare sig bringa till öfverensstämmelse eller utesluta.

Af den tyska kommissionens förut anförda argument återstå ännu två, måhända de med afseende på området för Beredningens uppdrag viktigaste. Det ena är af mera formel natur och framhåller såsom nödvändigt att sammanföra i en handelslag de särskildt handelsrättsliga lagbuden i stället för att fördela dem på olika ställen i en systematiskt uppställd allmän lag; det senare åter går derpå ut, att särskildt handelsrättsliga bestämmelser äro af behovet påkallade.

Handeln fordrar, har det sagts, att den för densamma gällande rätten skall grunda sig på billighet, att sväfvande rättsfrågor blifva skyndsamt afgjorda, och att samfärdseln ej betungas genom reglementerande och förmynderskap från lagstiftarens sida.

Krafvet på billighet innebär, dels att lagens normer böra vara vida och kunna lämpas efter de förhållanden, som i hvarje särskildt fall föreligga, dels äfven att den s. k. goda tron bör skyddas. Detta kraf utesluter emellertid ingalunda, att i rättssäkerhetens intresse handelslagen uppställer stränga formföreskrifter och sanktionerar aftalsklausuler med en gång för alla fastslagen betydelse. Tvärtom äro på handelsrättens område sådana formföreskrifter och aftalsklausuler måhända allra mest nödiga och nyttiga. — Behovet af skyndsamhet tillgodoses i främsta rummet genom en lämplig anordning af rättegångsförfarandet. På detta område torde ej vara nödvändigt att nu ingå; särskilda handelsdomstolar och särskilda normer för handelsprocesser kunna nämligen finnas, utan att en särskild handelslag är uppställd, och saknas, der en sådan existerar. Men i skyndsamhetens intresse kan man finna påkallade äfven stadganden, som äro att hänföra till privaträtten, t. ex. preskriptionsbestämmelser. Jemväl härutinnan behöfves en s. k. sträng lag för handelsförhållanden. — I öfverensstämmelse med det ofvan framställda har den åstundade friheten från legalt reglementerande och förmynderskap egentligen den innebörden, att i handelsförhållanden de intresserade parterna få sjelfva afgöra, hvad för dem är fördelaktigt eller ofördelaktigt, och att sålunda aftalsfrihetens princip i största utsträckning erkännes. Härmed sammanhänger, att handelsrättsliga formföreskrifter åtminstone icke i främsta rummet åsyfta att vid slutande af aftal skydda kontrahenterna mot deras egen obehagsamhet och öfverilning.

Det är lätt att inse, att dessa önskningsmål ega åtminstone en viss giltighet äfven utom handels område. Enligt hvad från alla håll vitsordas, går utveck-

lingen i den riktning, att handelsrätten får en allt mera utsträckt tillämpning och sålunda efter hand uppgår i den allmänna rätten. De mest betydande förkämpare för den meningen, att en särskild handelsrätt bör finnas, erkänna också, att man kan motse en framtid, då den nuvarande handelsrätten i sin helhet eller till största delen blifvit gällande äfven för andra personer och aftal, än köpmännen och handelsaftalen. Men å andra sidan förmena de, att i alla händelser före ifrågavarande tid handelsrätten kommer att upptaga nya rättssatser och rättsinstitut, hvilka först senare kunna få utsträckt giltighet, samt att, med upprepande af denna utveckling, handelsrätten kommer att ideligen tillväxa på ett håll, medan den på ett annat smälter tillsammans med den allmänna rätten.

I anledning häraf ligger det antagandet nära till hands, att för handelsrättens och medelbart äfven för civilrättens utveckling den förras legislativa särskiljande utgör ett nödvändigt vilkor. En sådan uppfattning antydes af den anförda tyska kommissionen och uttalas bestämdare på flere andra håll, der man framhåller den särskilda handelsrätten såsom en vägvisare och banbrytare för civilrätten och påpekar, att åtskilliga handelsrättsliga rättsinstitut och rättssatser, äfven om de till äfventyrs nu eller i framtiden skulle kunna få allmän tillämpning, dock omöjliga kunnat från början utbildas inom civilrätten.

Detta sista påstående må här lemnas obestriddt. Men å andra sidan kan man med skäl säga, att om det för vissa nya, af nya förhållanden påkallade rättsbildningar varit omöjligt att vinna erkännande inom civilrätten, detta åtminstone till största delen berott på omständigheter, som ingalunda äro nödvändiga eller allmängiltiga. I detta hänseende talar rättshistorien ett tillräckligt tydligt språk.

Som bekant var det under Medeltiden en egentlig handelsrätt uppkom. Då handeln efter den förlamning, som åtföljde folkvandringarna och romerska rikets fall, åter blef lifvigare, var civilrätten ej i stånd att tillfredsställa dess behof. De på ett trångbröstadt sätt tolkade romerska rättskällorna, den mot all spekulationsanda fiendtliga kanoniska rätten och en efter outvecklade och på naturalhushållningens ståndpunkt kvarstående landtliga förhållanden afpassad territoriallagstiftning eller folksedvänja voro alla lika litet egnade härför. Tiden var benägen för stånds- och korporationsautonomi och fruktade ej för olikhet i rätt mellan särskilda folkklasser. Det var derföre jemförelsevis lätt att kringgå de nämnda

hindren för handelns utveckling i stället för att söka bryta den afvisande hållning, som den vanliga privaträtten intog gent emot samfärdselns nya kraf. Den förra utvägen var det så mycket fördelaktigare att anlita, som man derigenom kunde på samma gång befria sig från nödvändigheten att låta handels-tvister afgöras genom det vanliga processförfarandet med dess vidlyftigheter och omsvep samt dess föråldrade bevismedel. Så uppstod genom korporativ autonomi en särskild köpmansrätt, hvilken efter hand — under åberopande af satsen, att enhvar, som sluter ett handelsaftal, i afseende på detta är att betrakta som köpman — utsträcktes att gälla för handelsaftal, äfven när de slutits af andra än köpmän, och sålunda åtminstone delvis öfvergick till en objektiv handelsrätt.

Hvad senare tidens förhållanden angår, torde det bero på en förvexling, när man anser, att den speciallagstiftning, hvarigenom åtskilliga nya rättsinstitut och rättssatser tillkommit, haft till nödvändig förutsättning tillvaron af en särskild handelsrätt. Äfven för förhållanden af kommersiel art kan man införa så att säga direkta undantag från eller tillägg till den allmänna privaträttens normer, utan förmedling af en deremellan liggande handelsrätt. Också finner man, att de flesta förgreningarna af den nyare rättens kanske märkligaste skapelse, den immateriela eganderätten, utbildats utan anslutning till handelslagarne; särskildt är det betecknande, att det verksammaste skydd emot den s. k. illojala konkurrensen kunnat beredas genom tillämpning af en allmänt hållen skadeståndsbestämmelse i den franska civillagen. Regelmässigt är det ej inom den skrifna lagen, som nya rättsbildningar först framträda. Så mycket mindre kunna de förhindras eller förqväfvas derigenom, att särskild handelslag saknas. Det förutsattes allenast, att lagen, vare sig handelslag eller civillag, icke genom positivt eller negativt tvingande bestämmelser hindrar nya rättsuppfattningar att göra sig gällande eller sätter alltför starkt motstånd emot införande genom lagstiftarens åtgärd af undantag eller tillägg.

På grund af det anförda synes den farhågan vara ogrundad, att om handelsrätten inordnas i den allmänna lagen, detta medför en skadlig stagnation i rättsutvecklingen. Snarare kan det sägas, att i följd af handelsrättens särskiljande en eljest stark driffjeder till förbättrande af den allmänna privaträtten förlorar sin kraft och att det derföre så mycket lättare inträffar, att denna rätt kommer att qvarstå på en föråldrad ståndpunkt. Det är fara värdt, att när handelns

behof, det kännbaraste och mest framträdande, blifvit tillfredsstäldt, de öfriga intressena icke förmå att göra sig hörda.

Att emellertid handelns och de andra lifsförhållandenas kraf äro likartade, om ock ej i allo öfverensstämmande, har redan ofvan framhållits. Likheten ökas alltmera, i den mån affärsvana och affärsmissigt uppfattningssätt utbreda sig inom folkets alla lager. Äfven den allmänna bildningens tillväxt är egnad att bidraga till utjemning af förhandenvarande skiljaktigheter. Deruti att man på så många håll ansett sig kunna förklara handelslagarnas bestämmelser gälla för båda kontrahenterna vid ett aftal, som blott för den ene kontrahenten utgör ett handelsaftal, kan man på visst sätt finna ett bevis därför, att handeln och öfriga lifsförhållanden kräfa hufvudsakligen lika rätt. Under annan förutsättning skulle nämligen ett sådant förfarande innebära en uppenbar orättvisa.

Med detta allt skall dock hvarken påstås, att alla handelsrättsliga rättsinstitut och rättssatser kunna få allmän användning, eller bestridas, att den allmänna rätten för att lämpa sig för handelsförhållandena måste i åtskilliga stycken modifieras genom undantag eller tillägg. Det kan dock ej vara tal derom, att en ens i någon mån fullständig särskild handelsprivaträtt skulle erfordras. Fastmera kunna endast enstaka, icke synnerligen talrika, afvikande föreskrifter vara motiverade. Också visar en blick på de främmande handelslagar, som tillkommit efter eller i sammanhang med civilrättsliga kodifikationer, att de hufvudsakligen bestå af stadganden om rättsinstitut, hvilka af en eller annan anledning alldeles uteslutits från civillagarna, medan återigen bestämmelserna t. ex. om ingående af aftal eller om köp äro ganska torftiga. Likaså är det lätt att finna, att ett stort antal af den tyska handelslagens artiklar måste försvinna, om det nu föreliggande förslaget till civillag varder godkänt. Äfven när handelsförhållandena böra på afvikande sätt bedömas, kan för öfrigt, såsom förut påpekats, ofta en särskild bestämmelse umbäras, om den allmänna lagens stadganden få tillräckligt vid formulering.

Det är sålunda endast jmförelsevis få rent handelsrättsliga lagbud, som verkligen kunna anses vara af behofvet påkallade. Ville man sammanföra dem i en särskild lag, skulle det blifva oundgängligt, att antingen en mängd civilrättsliga bestämmelser upprepades i handelslagen eller ock denna komme att framstå såsom fragmentarisk och osammanhängande samt kunde begripas endast med

tillhjälp af en (uttrycklig eller underförstådd) hänvisning till civillagen. Intetdera alternativet lär vara tilltalande eller innebära någon fördel i systematiskt hänseende. Den möjligheten återstår dock, att en särskild handelslag behöfves för att inrymma de rättsinstitut och rättssatser, som äro för handeln alldeles egenomliga, samt att samma lag då äfven bör angifva de egentliga afvikelserna från den allmänna rätten.

Erkännas måste också, att man ej bör rycka i sär bestämmelser, som tillhöra samma handelsrättsliga rättsinstitut, för att fördela dem på skilda ställen i civillagstiftningen. Detsamma gäller äfven om sådana stora grupper af rättsatser som försäkringsrätten, vaxelrätten, sjörätten. Men det finnes intet skäl, hvarför ej i dylika fall det inre sammanhanget skulle kunna respekteras i en civillag eller i specialförfattningar, som ansluta sig till en civillag. I detta afseende råder ej någon skilnad mellan en handelslagstiftning och en civillagstiftning. Annorlunda skulle det förhålla sig, om handelsrätten i det hela eller till största delen utgjorde ett odelbart helt af rättsinstitut och rättssatser eller, med andra ord, om de handelsrättsliga rättsinstituterna och rättssatserna allmänt stode i ett nödvändigt inre sammanhang med hvarandra. Detta kan emellertid ej medgifvas vara händelsen.

Invändas kan ännu, att gränsen för de handelsrättsliga normernas tillämpningsområde bör vara om möjligt på samma sätt bestämd för alla grenar af lagstiftningen, och att i följd häraf alla dessa normer lämpligast sammanföras i en enda särskild lag. Emellertid är det klart, att detta är obehöfligt i fråga om sådana handelsrättsliga normer, som skola gälla allenast för vissa rent objektivt bestämda sakförhållanden, utan afseende derpå om de intresserade parterna äro köpmän eller ej. Antingen erfordras nämligen icke någon särskild gränsbestämning, eller ock uttalas en sådan naturligast i sammanhang med behandlingen af hvarje enskildt ämne. Det förra är t. ex. händelsen, om speditionsaftalet skall betraktas som ett handelsaftal. det senare åter, om särskilda handelsrättsliga normer skola gälla om spekulationsköp. Vill man uppställa för flere slags aftal gemensamma handelsrättsliga bestämmelser, kan man på ett eller annat sätt hänvisa från det ena lagrummet till det andra. Samma utväg kan man äfven anlita för att öfvervinna de svårigheter, som till äfventyrs kunna möta med afseende på subjektivt handelsrättsliga stadganden; det är således ej nödvändigt

att på mera än ett ställe utsätta, hvilka personer skola anses såsom köpmän. Exempel på ett dylikt förfarande finnes redan i den nu gällande svenska rätten. Handelsboks-förordningens stadgande om skyldighet att föra handelsböcker åberopas nämligen i andra lagar och författningar såsom bestämmande för omfånget af begreppet köpman.

Med skäl har det påpekats, att äfven om en särskild handelslag icke uppställes, lagstiftaren ändock måste uppdraga en gräns mellan handel och annan verksamhet, mellan köpmän och andra personer, och att han sålunda i allt fall icke kan helt och hållet undvika de svårigheter, som äro förenade med bestämmandet af en sådan gräns. Oaktadt riktigheten af denna anmärkning är det för besvarande af den fråga, hvarmed Beredningen har att sysselsätta sig, af vigt att åtminstone i någon mån öfverskåda de åsyftade svårigheterna. Ju allvarsammare dessa befinnas vara, desto önskvärdare måste det nämligen synas att så mycket som möjligt inskränka antalet af de fall, som bero af deras lösning. Kan en viss grad af godtycklighet eller osäkerhet icke undvikas vid bestämmande af gränsen, måste det vara bättre, ju mindre praktisk betydelse denna eger. Den ofvan anförde medlemmen af den tyska kommissionen har också sagt, att när man beslutit sig för att införa eller bibehålla en gräns mellan handelsrätt och civilrätt, måste denna gräns utstakas med största möjliga noggrannhet, för att ej den af köpmännen eftersträfvade förmånen af en bättre och säkrare rätt skall slå öfver i motsatsen.

Det är utan vidare klart, att då forna korporativa och reglementariska inskränknings i rätten att drifva yrke nästan alldeles försvunnit, då hvilken som helst yrkesverksamhet i regel kan idkas af enhvar, som uppfyller de enklaste kompetensfordringar, då ingenting hindrar, att samma person samtidigt drifver flere yrken, och då så godt som all ekonomisk verksamhet visar benägenhet att antaga en mer eller mindre utpreglad kommersiell färg, ifrågavarande gränsbestämning måste vara allt annat än lätt. Detta bestyrkes äfven af en blick på de i utlandet gällande handelslagarna; hvad vårt land beträffar, är handelsboks-förordningens otillfredsställande beskaffenhet väl bekant.

Enligt de flesta handelslagar anses såsom köpman den, som yrkesmässigt ingår handelsaftal; ofta tillägges dock, att vissa associationer oberoende af verksamhetens art betraktas såsom köpmän. Hvad hufvudregeln angår, kan man naturligtvis på olika sätt tolka förutsättningen om yrkesmässighet eller annan

deremot svarande egenskap. Men bortsedt härifrån skjutas tydligen svårigheterna öfver till bestämmandet af hvad med handelsaftal förstås. Nämnas må emellertid att vissa personer, som yrkesmässigt ingå handelsaftal, likväl — på grund af rörelsens ringa omfattning, eller emedan endast en lägre bildningsgrad kan hos dem förutsättas — mångenstädes intaga en undantagsställning och åtminstone icke i alla afseenden gälla såsom köpmän. Härmed kan jämföras hvad den svenska handelsboksförordningen innehåller om månglare m. fl. Svårigheten att begränsa dylika undantag är ofta mycket stor, såsom bekräftas t. ex. af erfarenheten i Tyskland angående skilnaden mellan »Vollkauffleute» och »Minderkauffleute».

I afseende på bestämmandet af begreppet handelsaftal öfverensstämman alla viktigare handelslagar deruti, att de visserligen i första hand fästa sig vid hvarje aftals egen beskaffenhet, men derutöfver känna äfven handelsaftal, hvilka gälla såsom sådana på grund deraf, att den ena eller andra kontrahenten är köpman. Såsom exempel må först anföras den tyska handelslagen.

Denna lag skiljer mellan absoluta handelsaftal, som äro handelsaftal under alla förhållanden, således äfven om de icke slutas af köpmän och äfven om de slutas blott enstaka gånger, samt relativa handelsaftal, hvilka gälla såsom handelsaftal, endast när de antingen slutas yrkesmässigt och sålunda äro egnade att göra den, som ingår dem, till köpman, eller ock slutas af en köpman i utöfningen af hans, vanligen på andra aftal riktade, handelsverksamhet; båda slagen uppräknas i lagen, men dessa uppräknningar hafva i tillämpningen lemnat rum för talrika tvifvelsmål. Vidare gälla såsom handelsaftal alla aftal, som slutas af en köpman och tillhöra utöfningen af hans handelsverksamhet, s. k. accessoriska handelsaftal. Aftal, som en köpman ingår, presumeras uppfylla äfven det senare vilkoret. Med afseende på skuldförskrifningar förstärkes denna presumtion så, att den endast genom hvarje förskrifnings eget innehåll kan vederläggas. Å andra sidan undantagas från regeln om accessoriska handelsaftal de aftal, genom hvilka handtverkare sälja sina tillverkningar. Aftal angående fast egendom gälla aldrig såsom handelsaftal.

För att ytterligare klargöra, med hvilka svårigheter det i förekommande fall kan vara förknippadt att afgöra, huruvida ett aftal är underkastadt handelslagen eller ej, är det tjenligt att anföra några af de viktigaste arterna af

handelsaftal enligt nämnda tyska lag. Till absoluta handelsaftal räknas bland annat aftal, hvarigenom någon köper eller på annat sätt förskaffar sig varor eller andra lösa saker, statspapper, aktier eller andra för handelsomsättningen afsedda värdepapper i syfte att åter föryttra dem, eller hvarigenom någon åtager sig att leverera föremål af nämnda slag, såframt föremålen skola för detta ändamål anskaffas. Huruvida, vid aftal af förra arten, anskaffade varor eller andra lösa saker skola åter föryttras i oförändradt skick eller efter bearbetning eller förarbetning, är likgiltigt. Bland de relativa handelsaftalen märkes aftal, hvarigenom någon åtager sig att för annans räkning bearbeta eller förarbeta lösa saker; dock är ett sådant aftal ej handelsaftal, när verksamheten i det hela kan anses utgöra blott drifvande af handtverk. I fråga om de accessoriska handelsaftalen fördubblas tydligen orsakerna till osäkerhet, eftersom man först måste afgöra, huruvida vederbörandes vanliga verksamhet går ut på slutande af handelsaftal och han sålunda är att anse såsom köpman, samt derefter, om detta bejakas, huruvida det ifrågavarande aftalet tillhör handelsyrkets utöfning.

Af öfriga handelslagar torde den nya italienska (1882), den nya spanska (1885) och den nya portugisiska (1888) förtjena uppmärksamhet. Den italienska lagen skiljer ej mellan andra arter af handelsaftal än sjelfständiga och accessoriska. De förra uppräknas i 24 särskilda punkter; till de senare räknas hvarje af köpman slutet aftal, såvida det ej eger en väsentligen civilrättslig karakter eller ock af aftalet sjelft framgår, att det ej är kommersielt. Samma regel om accessoriska handelsaftal återfinnes i den portugisiska handelslagen, hvilken för öfrigt erkänner såsom handelsaftal de aftal, som i lagen gjorts till föremål för särskilda bestämmelser; vid enskilda aftal, t. ex. köp, inlagsaftal, angifvas derefter vissa förutsättningar för att de skola gälla såsom kommersiella och sålunda vara underkastade handelslagens stadganden. Spanska handelslagen saknar en allmän regel om accessoriska handelsaftal och inskränker sig till den satsen, att handelsaftal äro de aftal, som i handelslagen äro särskildt normerade eller som med dessa äro jemförliga; emellertid finner man, när det här, likasom i den portugisiska handelslagen, vid enskilda aftal angifves, under hvilka förutsättningar ett aftal är kommersielt, att hänsyn tages dertill, om den ene eller andre kontrahenten är köpman.

Den osäkerhet eller godtycklighet, som vid bestämmande af handelsaftalens omfattning näppeligen kan undvikas, förefaller särskildt betänklig, om, när ett

aftal är kommersielt endast för den ene kontrahenten, äfven den andre skall vara underkastad handelsrättens herravälde. Den sistnämnde kontrahenten är i många fall alldeles ur stånd att bedöma, huruvida aftalet är ett handelsaftal eller ej, och kan således icke veta, efter hvilken lag hans rättigheter och skyldigheter bestämmas. Emellertid uppstår, om man tänker sig det motsatta systemet, i sjelfva verket en motsvarande olägenhet, ehuru i omvänd riktning. Skall ett aftal bedömas efter civilrätt, såframt ej aftalet för båda kontrahenterna är ett handelsaftal, drabbas den, som vet, att aftalet hvad honom sjelf angår utgör ett handelsaftal, af ovissheten om förhållandet på andra sidan. Anlitar man en medelväg och låter ett aftal bedömas enligt handelsrätt beträffande den ene kontrahenten, enligt civilrätt beträffande den andre, när ett aftal för den ene, men icke för den andre utgör ett handelsaftal, aflägsnar man visserligen den anledning till osäkerhet, som beror på okunnighet om de faktiska förhållandena, och bibehåller endast den, som ligger i svårigheten att rättsligt bedöma dessa. Men i stället framkallar man, eftersom vid ett aftal skyldigheter å ena sidan och rättigheter å den andra måste stå i inbördes motsvarighet, talrika svåra kollisioner.

För öfrigt torde det vara synnerligen tvifvelaktigt, om handelsns behof, förutsatt att det verkligen kräver en särskild rätt, kan anses tillfredsstäldt genom någotdera af de båda sist antydda systemen. Det vill t. o. m. synas, som om åtminstone med det första af dem återförsäljare skulle kunna komma i en sämre ställning, än om ingen särskild handelsrätt funnes. Skilnaden mellan deras strängare förpligtelser gent emot de köpmän, af hvilka de köpa, och deras svagare rättigheter gent emot de enskilda personer, till hvilka de sälja, skulle lätt kunna bringa dem skada.

I detta sammanhang må ytterligare påpekas, dels att om handelsrätten skall gälla äfven för den kontrahent vid ett aftal, för hvilken detta icke utgör ett handelsaftal, härför egentligen måste förutsättas, att handelsrättens normer lämpa sig äfven för honom och en särskild handelsrätt således är öfverflödig, dels att å andra sidan handelslagen kan befaras komma att alltför exklusivt återspegla föreställningssättet och tillfredsställa önskingarna inom kommersiela kretsar, för att en sådan utsträckt giltighet skulle vara motiverad. Ju billigare det i följd af handelslagens beskaffenhet är, att äfven vid ensidiga handelsaftal båda kontrahenterna äro underkastade handelsrätt, desto mindre skäl kan det finnas för att

uppställa en särskild sådan. Men om en särskild handelsrätt uppställes, är det naturligt, att de kommersiela intressena lätteligen komma att på dess beskaffenhet utöfva ett inflytande, som kan göra tillämpningen på båda kontrahenterna vid ensidiga handelsaftal obillig.

Hvad nu anförts torde bestyrka önskvärdheten deraf, att skiljaktigheterna emellan handelsrätt och civilrätt inskränkas så mycket som möjligt. Till en sådan inskränkning måste det väsentligen bidraga, om handelsrätt och civilrätt i ett sammanhang blifva föremål för lagstiftarens åtgärd. Skulle de innefattas i sjelfständiga författningar, som på olika tider tillkomma, vore det fara värdt, att äfven af tillfälliga och redaktionela anledningar olikheterna öfverskrede det nödvändiga måttet. I en gemensam lag behöfver man ej frukta något sådant. För så vidt det låter sig göra att genom en vid formulering af gemensamma bestämmelser bereda utrymme för en efter de kommersiela förhållandenas kraf afpassad tillämpning, kan man också undvika den godtycklighet, som måste vara förenad med att under nuvarande förhållanden uppdraga en fast gräns mellan handel och annan verksamhet; man lemnar i stället tillfälle att i hvarje enskildt fall på grund af alla föreliggande omständigheter pröfva, om och i hvad mån ett aftal bör bedömas såsom kommersielt. På detta sätt förmedlas rättsolikheten genom öfvergångar svarande mot det faktiska lifvets skiftningar, på samma gång det är förebyggt, att densamma i något fall blifver onödigt stor. Äfven en utjemning af de nyss påpekade svårigheter, som vid ensidiga handelsaftal framträda, kan genom samma medel vinnas.

Ännu en omständighet torde böra framhållas. På hvilket sätt man än må bestämma begreppet handelsaftal, är det oundvikligt, att den del af handelsrätten, som eger motsvarighet inom civilrätten, faktiskt kommer att verka hufvudsakligen såsom en köpmansrätt, en subjektiv handelsrätt. De accessoriska handelsaftalen kunna, likasom de relativa, öfver hufvud ej förekomma, utan att åtminstone den ene kontrahenten är köpman. Allenast de absoluta handelsaftalen äro handelsaftal, af hvem de än slutits. Den praktiska betydelsen häraf förminskas ansenligt derigenom, att bevisningen om tillvaron af de förutsättningar, som erfordras, för att ett aftal skall betraktas såsom absolut handelsaftal, ofta kan fullgöras endast med stöd af ifrågavarande kontrahents föregående eller vanliga verksamhet, d. v. s. genom åberopande deraf att han är köpman. Härtill

kan läggas, att det i många fall kommer att i verkligheten bero af en köpmans eget val, huruvida ett af honom slutet aftal kommer att betraktas som handelsaftal. Icke sällan är det nämligen endast han, som kan föra bevisning om de afgörande omständigheterna. Särskildt tydligt är detta med afseende på de accessoriska handelsaftalen.

Under sådana förhållanden måste det vara synnerligen angeläget att undvika allt, som kan onödigtvis skärpa söndringen mellan handelsrätt och civilrätt. Att denna söndring i och för sig är ett ondt, som man endast på tvingande skäl bör fördraga, torde näppeligen kunna bestridas. Tillvaron af tvenne parallela lagstiftningar i samma stat måste medföra samma olägenheter, som med nutidens lifliga internationela samfärdsel följa af rättsolikhet i olika länder, men i förra fallet måste olägenheterna vara så mycket mera kännbara, som anledningarna till kollision äro talrikare. Föga naturligt måste det förefalla att på en tid, då man med rätta sträfvar att så mycket som möjligt utjemna skiljaktigheterna mellan olika länders lagstiftning, arbeta på införandet af stridiga lagar inom ett och samma land, och det innebär en uppenbar motsägelse att motivera en sådan åtgärd med vigten af internationel öfverensstämmelse. Den inre samfärdseln har dock en ojemförligt större betydelse än den internationela.

Resultatet af den föregående undersökningen måste blifva, att det icke kan förordas att i vårt land uppställa en särskild med civillagen parallell handelslag. Härmed förnekas dock icke behovet af speciallagstiftning i åtskilliga ämnen, som pläga hänföras till handelsrätten. Icke heller bestrides, att den allmänna lagens normer böra delvis modifieras för att lämpa sig efter handelsns särskilda behof. Åtminstone i de flesta fall bör dock genomförandet af dylika modifikationer öfverlemnas åt lagtillämpningen. På detta sätt kan man också bäst tillfredsställa berättigade anspråk på handelskedvjans erkännande och på handelsrättens internationela öfverensstämmelse. Såväl i det ena som i det andra afseendet får rättsutvecklingen fortgå naturligt och utan att brytas genom åtgärder, som sannolikt snart skulle visa sig vara af illusoriskt gagn eller t. o. m. förderffiga för de intressen, som man åsyftade att genom dem främja.